

501- 34
**RÉGI-MAGYAR
KÖNYVTÁR.**

SZERKESZTI
HEINRICH GUSZTÁV.

XX. — 22.

**KAZINCZY FERENCZ
TÖVISEK ÉS VIRÁGOK**

SZÉPHALOM 1811.

A TÖVISEK ÉS VIRÁGOK EGYKORÚ BIRÁLATAIVAL

KIADTA

BALASSA JÓZSEF.

★

Ára 1 K.

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

Ez új vállalat célja, nemzeti irodalmunknak régi, ritka vagy eddig nyomtatásban meg nem jelent termékeit hű szövegekben, a szükséges tájékoztató bevezetésekkel és jegyzetekkel a tudományos kutatás és tanulmány számára hozzáférhetővé tenni.

1. **SZÉKELY SÁNDOR, ARANYOS-RÁKOSI, A székelyek Erdélyben.** Hősi költemény, 1822. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 123 lap, ára 1 kor. 20 fill.
2. **Pálos iskola-dramák a XVIII. évszázadból.** A M. T. Akadémia kéziratából kiadta BAYER JÓZSEF, 80 lap, ára 80 fill.
3. **Csiksomlyói nagypénteki misztériumok.** A XVIII. századi kéziratból kiadta FÜLÖP ÁRPÁD, 244 lap, ára 2 kor.
4. **Heltai Gáspár esopusi meséi,** Colosvarot, 1566. Kiadta IMRE LAJOS, 304 lap, ára 2 kor. 40 fill.
5. **Poncianus históriája.** Bécs 1573. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV, 231 lap, 2 kor.
6. **Gyöngyösi István. A család Cupidonak kegyetlenségét** megismerő és annak mérges nyilait kerülő tiszta életnek geniusa. A költő kéziratából kiadta dr. RUPP KORNÉL, 194 lap, ára 2 kor.
7. **Bessenyei György. A természet világa v. a józan okosság.** A költő kéziratából első ízben kiadta BOKOR JÁNOS 407 lap, ára 3 kor. 60 fill.
8. **Dugonics András. Az arany pereczek. III. kiad.** Magyarázatokkal és szótárral kiadta BELLAAGH ALADÁR. 368 lap, ára 3 kor. 20 fill.
9. **Balogh István. Ludas Matyi.** Bohózat 3 felvonásban. Kiadta BAYER JÓZSEF. 96 lap, ára 1 kor.
10. **Mondolat.** Dicsőhalom 1813. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Két hasonmással. 109 lap, ára 1 kor.
11. **Felelet a mondolatra.** Pesten 1815. Kiadta BALASSA JÓZSEF. Függelék: A mondolat és a felelet egykorú bírálatai és Somogyi Gedeon válasza a feleletre. 114 lap, ára 1 kor.
12. **Telegdi Miklós pécsi püspöknek felelete Bornemissza Péter fejtegetés** című könyvére. Az 1580-iki kiadás után közrebocsátotta Dr. RUPP KORNÉL. 172 lap. 1 kor. 60 fill.
13. **Bessenyei György. Agis tragédiája.** Bécs 1772. Kiadta Dr. LÁZÁR BÉLA. Egy hasonmással. 171 lap, ára 1 kor. 20 fill.
14. **Bolyai Farkas. II. Mohamed.** Szomorujáték három felvonás. Kiadta HEINRICH GUSZTÁV. 112 lap, ára 1 kor.
15. **Vásárhelyi daloskönyv.** XVI—XVII. századi szerelmi és tréfás énekek. Kiadta FERENCZI ZOLTÁN. 247 lap, ára 2 kor.
16. **Bessenyei György. Lais vagy az erkölcsi makacs.** Vigjáték öt felvonásban. A kéziratból első ízben kiadta Dr. LÁZÁR BÉLA. 102 lap, ára 1 kor.
17. **Fazekas Mihály versei.** Bevezette és kiadta TÓTH REZSŐ. 206 lap, ára 2 kor.
18. **Gesta Romanorum.** Fordította HALLER JÁNOS. Kolozsvár. 1695. Kiadta KATONA LAJOS. 516 lap, ára 4 korona.
19. **Faludi Ferentz Téli éjtszakák,** vagyis a téli est időnek unalmait enyhítő beszédek. Kiadta dr. RUPP KORNÉL. 183 lap. 1 kor. 60 fill.
20. **Kazinczy Ferencz. Tővissek és virágok.** Széphalom 1811. A Tővissek és virágok egykorú bírálataival. Kiadta BALASSA JÓZSEF. 100 lap. 1 kor.

RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁR

SZERKESZTI HEINRICH GUSZTÁV.

20.

KAZINCZY FERENCZ

TÖVISEK ÉS VIRÁGOK

SZÉPHALOM 1811.

A TÖVISEK ÉS VIRÁGOK EGYKORÚ BIRÁLATAIVAL

KIADTA

BALASSA JÓZSEF.

BUDAPEST.

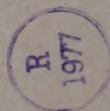
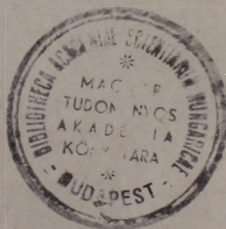
FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1902.

465451

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

BEVEZETÉS.

A 'Tövissek és Virágok' megjelenésétől szokás számítani a nyelvújítási harc kezdetét. Kazinczy újításai, költői munkássága és bírálatai, melyeket az újabb magyar munkákról a bécsi *Annalen der Literatur*ban közölt, máris sok ellenséget szereztek neki, s e gúnyos költemények, melyek közül egyik-másik éles sebet vágott az egykorú írókon, még jobban felingerelték ellenfeleit. A titkos támadásokból most már nyílt harc lett, mely két pártra szakította az írókat. Csakhogy a harc nem a körül forgott, a mit Kazinczy legfontosabbnak tartott, t. i. hogy mik a költészet czélja és eszközei és hogy mily módon lehet az irodalom ügyét szolgálni, hanem ellenfelei az ő izgató és újító működésének csak egy részét támadták, t. i. a nyelvbeli újítást. Így aztán a vita majdnem kizárólag csakis az új szavak használatának jogosultságáról és a szócsinálás különböző módjairól folyt. S ez az oka, hogy Kazinczy újító munkásságát is rendesen csak a szócsinálás, az idegenszerű kifejezések átvétele s meghonosítása szempontjából vizsgálják és bírálják. Pedig ez csak igen kis része volt Kazinczy reformáló munkájának. Barczafalvi szógyártásait megtámadta s ő maga csak kevés új szót alkotott. Az ő izgatásának igazi tárgya az *irodalmi ízlés fejlesztése* volt, s a nyelv újításával és bővítésével is csak annyiban foglalkozott, az mennyiben a nyelvbeli kifejezés ereje és szépsége szintén egyik eleme az irodalmi ízlés javulásának.

A 'Tövissek és Virágok' 43 epigrammája közül csak kettő foglalkozik a nyelvújítás kérdéseivel: a *Soloecismus* az idegen szólásokat, a *Neo- és palaeológus* pedig az új szók használatát védi. Az idegen szavak kiejtésének kérdését három epigrammában tárgyalja. A *Synizesisz* és *Orthoepia* címűekben a verselés szabadságát védi a latin és görög szavak mérésében; a *Nehéznyelvű*-ben pedig a latin és görög szavaknak csúnya magyaros kiejtését gúnyolja (Brütusch, Socratesch, Kárisch e helyett Brutusz, Szokratesz, Charisz; poéta, poézisch e h. poeta, poezisz), a miben Kazinczy parasztos műveletlenséget látott. A gyűjtemény többi epigrammája mind egytől-egyig aesthetikai tárgyú; ezekben Kazinczy dicséri mindazt, a mi kiragadja az írókat a mindennapi és parasztos hétköznapiságból, s a költészet tárgyát s a költői nyelvet közelebb emeli az európai irodalmak színvonalához. Viszont éles, metsző gúnnyal támadja mindazokat, a kik tudás és izlés nélkül akarnak a költészet oltárán áldozni. Ezért bántja a leoninus verseket író Gyöngyösi Jánost (*Kocczantyúsi*), az izléstelen Hubay Miklóst (*Lukai*), Láczaít, a rossz poeták dicsőítőjét (*Lúdhattyú*), s a rossz költők egész seregét *A békákban*; továbbá a Kantot támadó Buday Ferenczet (*A szavas Idiota*). Nyíla érezhető a Himfyről, Fabchichről, Baróti Szabóról szóló versekben is.

Schiller és Klopstock példája indította Kazinczyt ez epigrammák kiadására, habár epigrammaikat ekkor még nem olvasta.* «De hogy szűrös Epigrammákat irjak én

«Klopstocks grammatische und aesthetische Epigrammen und Schillers oder Göthe's Xenien habe ich nie gesehen. Beyde erwarte ich seit Jahren», írja Rumynak (Lev. 8 : 340.). Pápay Sámuelnek is panaszkodva említi, hogy még mindig nem tudta megszerezni e munkákat: «Schiller Xenien nevezet alatt írt szűrös Epigrammákat a' Német Irók ellen; Klopstock pedig, mun-

is a' Magyar Írók ellen, 's hogy én is aesthetikai Epigrammákat csináljak: arra nem vala az szükséges, hogy Schillert 's Klopstockot például tégyem magamnak — *difficile est satyram non scribere*. Édes barátom! — írja Pápay Sámuelnek — *Literatúránk nem tud előmenni, nem tud gyomaitól megtisztulni. De én vagyok-e épen, a' ki őket (Íróinkat) munkájikat tisztongatni tanítsam? ezt kérddhetné valaki; 's felelek: Én is 's más is; szabad az út. Tegye kiki a' mit tud; mint én irok más ellen, úgy írjon más éellenem is, recenseáljon, epigrammázzon, 's tegye valami eszébe jut: nem ismér engem, a' ki el nem tudja hinni felőlem, hogy tanítása, útba vezetése 's még szurkálása is, csak elmés legyen — egy kis elevenség, pajzánság nélkül az ollyan nem esik-meg 's nem kell néki megესnie, ha használni akar 's mély behatást tenni — engem bántani fog; noha én is a' Prometheusz' nemzetéből vagyok, 's inkább szeretem ha baráti kezek simongatnak, mintha, a' Horáitz képe szerént, vakaróval vakarnak — ha baráti kezekkel simongatnak, mondom; ha tapsolással fogadnak — de csak mint Arbusculát s nem mint a Bécsi Casperl-t. Így termettek nálam a' *Tövissek és Virágok*. Mit mond reá a' Világ — az az: az a' felette parányi Világ, mellyet a' Magyar Olvasók Publicumocskája teszen, nem tudom, de tudni nagyon szeretném. A' többi okok közt én ezt azért is irtam, hogy Íróink valaha merjenek abból az istentelen gravitás tónusából kilépni, mellyben eddig jártak. Steif war ihr Gang, wie*

kájának 7dik vagy 8dik kötetében aesthetikai Epigrammákat. Én mind ennek, mind annak legszebb 's legjobb kiadásait birom ... de sem a' Xeniakat nem láttam soha, sem a Kl. munkájának 7d. és 8dik darabjait. Annyival inkább azzal nem dicsekedhetem, hogy e' három darab munkát bírnám. Messze vagyok Pesttől 's Bécstől 's Könyvvarusainkkal boldogulni nem tudok.» (Uo. 378. l.)

der Gang eines Pedanten, der glaubt, jedes Aug' bewundere den *grossen Mann*.» (Lev. 8: 378-9.)

Hasonló értelemben ír Rumynak is munkája czéljáról: «Diese Dörner und Blumen sind eine Art Xenien. Ungarns Büchermacher lesen nichts, sie lernen die Grammatik ihrer Sprache, und die der allgemeinen und der fremden nicht, weil die letzteren entbehrt werden können. Die ungarische Sprache ist ja eine orientale, nicht occidentale, wie diese, und weil sie ungarisch eben so gut wissen wie die, die ungarische Grammatiken geschrieben haben. Auch Aesthetik lernen sie nicht, denn ihnen ist genug, wenn sie reimen und skandiren können. Um so nöthiger war es also diese Herren aus ihrem Dünkel hervorzuschütteln, da bis jetzt nicht ein einziges kritisches Blatt in Ungarn existirt, und weil Ungarische Schriftsteller die wenigen Recensionen in den Annalen etc. für höchliche Beleidigungen zu nehmen sich angewöhnt haben. So wie bey Kindern die versus memoriales einigen Nutzen haben können, und so wie — wäre die Vergleichung nicht zu stolz — Griechenlands Gesetzgeber ihre Gesetze in Versen verfassten; so muss es auch bey diesem Volk, bey welchem Literatur wahre Wurzel noch immer nicht fassen will, nicht unrecht gethan seyn, diese Epigramme aesthetischen Inhalts herauszugeben.» (Uo. 340—341. l.)

A harczt, mely e füzet megjelenése után keletkezett, igaz, hogy nem maradt azon a magas színvonalon, melyen K. megindította. Ellenfelei, a kiket egyik-másik epigrammája sértett, vagy csak titkon támadták vagy durva és izléstelen gúnyiratokat terjesztettek ellene társaságokban és gyűléseken, mint pl. Lácza József.* Az irodalmi harczt,

* L. a *Mondolat* kiadásának függelékében. (Régi Magyar Könyvtár X.)

mely ekkor megindult, nem annyira aesthetikai és irodalmi kérdések körül forgott, mint inkább a sértett hiúság személyeskedéseiben, s a tudatlan maradiság durvaságai-
ban nyilatkozott. A támadók csak az új szavak ellen szó-
laltak fel s Kazinczyt a *Mondolatban* egy sorba helyezték ✓
a legizléstelenebb szógyártókkal. Ily módon a vita főtárgya
tényleg a szógyártás lett, úgy hogy K. csak kelletlenül vett
benne részt. (A *Mondolattal* kezdődő irodalmi vitának
történetét l. a Régi Magyar Könyvtár X. és XI. kötetének
bevezetésében).

Kazinczy 1809 decemberében a görög epigrammákat
olvasva kapott először kedvet hasonló költemények írá-
sára. «A görög epigrammisták Xberben tűzbe hoztak 's
ez idén elragadtak követésekre,» írja Berzsenyinek 1810
január elején. (Lev. 7: 231.) A *nehéz nyelvű* készült elő-
ször (decz. 27.), majd január elején ismét ír néhány epi-
grammát (*Az erdő, Könyörgés, A boldog alkony*, melyek
nem kerültek e gyűjteménybe, s *A vak*, jan. 12-én). Jan.
19-én már három æsthetikai tárgyú epigrammát közöl
Kis Jánossal (újak: *Soloecismus, Synizesisz*), s most az
a terve, hogy összes költeményei között adja ki őket.
«Eggy árkus ezen felyülírás alatt NYILAK æsthetikai
regulákból fog állani — — Én azt hiszem, hogy ezek a'
nyilak, ha poetai érdemek nincs is, nem lesznek károsak.»
(Uo. 216.) Néhány nappal később készül *A neo- és palaeo-*
logusz (jan. 22.), majd pedig a Báróczy halálára írt költe-
mény. Ez epigrammákat közli barátaival, a kik nagy tet-
széssel fogadták. Berzsenyi lelkesedéssel üdvözli értük
Kazinczyt: «Epigrammáid felette szépek! Valóban a' Ge-
nienek az a' meg ismertető jele, hogy mindenben egy aránt
nagy, mindenben mester, mindenben eredeti és teremtő.
Epigrammáidban nagy elmét, Epistoláidban pedig a' nagy

elme mellett nagy embert is mutatsz.» (Uo. 288.) Kis János buzdítja a megkezdett munka folytatására: «A' velem közlött darabok közzül nem tudom melyiket becsülöm többre. A' Berzsenyihez intézett legjobban tetszett, mert leghosszabb volt, de a' legrövidebbek viszont legtökéletesebbek: csupa concentrált ész és érzés a' legszebb egységben. Irj mennél többet illyet, akár sonettokat, akár episztolákat, akár epigrammákat, kivált Nyilakat.» (Uo. 328.) S habár maga Kazinczy is büszke volt e versekre, s örömmel foglalkozott velük, most csak egyet írt még, a Fábchichről szólót (márcz. 15-én). Egyéb irodalmi elfoglaltsága, főleg Dayka verseinek sajtó alá rendezése, betegeskedése és sok más családi baja félbe hagyatta vele a megkezdett munkát s egy fél évig pihenteti æsthetikai epigrammáit.

Egy álmatlan éjtszaka (1810 okt. 28. és 29-ike között) ismét meglátogatta az epigrammai múzsa, «s ötször nyújtotta kedvezéseit» (Lev. 8: 146.); néhány nappal később (nov. 2—3-ika közötti éjjel) ismét négy új epigramma készült. (Ezek: *A két természet, Prózaí és poetaí szólás, Szokott és szokatlan, Lukai, Fűlmile és czinege*; * — *Herculeszhez, Az iskola törvényei, Egy fecsegőhöz, Fenntebb stílus.*) A sikeren felbuzdúlva újult lelkesedéssel fog

* Ez az epigramma, melyet K. később kihagyott a gyűjteményből, így hangzott:

Fűlmile és Czinke.

Zeng dalod; esküszöd azt, 's mivel esküszöd, elhiszem. Óh de

Nem szépen zeng. A' fűlmile nem czinege.

Czinke Ferencz, a kire K. céloz, Révai halála után a magyar nyelv egyetemi tanára lett, igen gyenge költő s még gyengébb tudós. Berzsenyit bántotta a nyílt sértés; «Egyedül azt óhajtanám, — írja nov. 23-án — hogy nyilaid nyilván ne sértenének, hanem csak titkon és látatlan, mint Apollo' nyilai. Tégy kérlek

a munkához, s most már külön akarja kiadni, *Nyilak és Virágok* címén azokat az epigrammákat, «melyeknek tárgya a mesterség», s a most készülteket azonnal elküldi legjobb barátainak, Kisnek és Berzsenyinek. Már nov. 7-én megváltozik az eredeti cím, s ekkor határozza el, hogy *Tövises és Virágok* lesz a gyűjtemény címe. «Kevés napokkal ezelőtt ment hozzád egy levelem egynehány *Nyilammal*, — írja Kisnek. — Vedd itt, a' mi azolta készült. De a' *Nyilak és Virágok* címet *Tövises és Virágokká* változtattam-el azolta; rendesnek tetszván a' két egyyüvé nem illő *symbolicus* ideája a' *Nyil és Virág*-nak. A' *tövis* is szúr, mint a' *nyil*.» (Uo. 151.) Dessewffynek is megírja, hogy Kis buzdítá őt arra, hogy írjon több *Töviseseket*. «*Tövises és Virágok* titulusa alatt akarok kibocsátani 50 vagy 100 *Aesthetikai materiájú Epigrammát*. Most ez a gond fogott el egészen.» (Uo. 165.) A munka azonban ismét lassabban megy, s habár deczember elején még mindig száz epigrammát tervez, később belátja, hogy meg kell elégednie ötvennel is.

Most néhány író arczképét akarja festeni. A Báróczyról és Fábchichről szólók készen voltak; deczember közepén írta a Kis és Berzsenyi és Ráday címűeket. «Még Sylvestert és Virágot, Orczyt és Gvadányit, Ányost és

a' *Czinke* helyett *Czinegét*! Ez a' nyomorult ember elég epigramma maga magának. Az ilyenekért bosszúságot nyerhetsz, melytől én Téged inkább féltlek, mint magamat.» (Lev. 8 : 169.) «*Nyilaim* nem sértenek nyilván — feleli K. —; legalább *Czinkét* nem akarták. *Czinegét* csak azért tettem oda, a' hol állott, mert nem kaptam más madarat, melynek neve *metrumomba* illett volna. Leveled vétele előtt Patakra vala küldve *Töviseim* exemplárja, hogy nyomtassák, 's már ez az epigramma ki vala hagyva. *Czinke* Ferencz, a Prof., nem méltó, hogy reá nyíl lövettessék; 's osztán a' nyíl tömpécske vala, — pedig a' nyíl nem nyíl, ha nem éles, ha tömpe.» (Uo. 256.)

Csokonait, Daykát, Zrinyit, Kisfaludyt fogom festeni», — írja Berzsenyinek. (Uo. 205.) Deczember 16-án közli Kis Jánossal, hogy a' 'Tövissek és Virágok' 31 számra nevedtek. «Mihelytt 50-re szaporítatnak azonnal kiadom, ezen hozzá adással:

Izé Gergely
Peleskei Nótáriusnak
Commentariusaival
*ad modum Ruaci et Minelii.**

Az Izé Uram Præfatioja 's Magyarázatja a' XVI. század Pedantjainak módjokkal lesznek írva.» (Uo. 208.) Ez a præfatio azonban elmaradt. S habár deczember végén (a mint Kisnek írja, uo. 221), tüzzel-vassal azon volt, hogy Tövisseit kiadhassa, a munka mégis lassan halad; decz. 27-én még csak 34 van készen, tehát 16 kell még az ötvenhez. De már 1811 januárjában nincs türelme tovább várni és sajtó alá adja az elkészült 43 epigrammát.**

* Jan Minell (1625—1683), németalföldi iskolamester, kiadta magyarázatokkal a latin klasszikusokat. Kiadásait sokan utánózták, a címlapra téve: *ad modum Minelli*. Mivel a magyarázatokban alig volt egyéb a szöveg szószerinti fordításánál, a kifejezés később gúnyos értelmű lett.

** A 'Tövissek és Virágok' epigrammái, a mennyire K. leveleiből megállapíthatjuk, a következő sorrendben készültek. (A dőlt betűvel szedetteknel csak az első közlés idejét tudjuk.)

1809 decz.	27.	A nehéznyelvű.
1810 jan.	12.	A vak.
"	19.	<i>Soloecismusz.</i>
"	"	<i>Synizésisz.</i>
"	21—22.	A Neo- Palæologósz.
"	28.	<i>Báróczy.</i>
márcz.	15.	Fábchich.
okt.	28—29.	A két Természet.
"	"	Prózaí és Poetaí szóllás.

Január közepén örömmel írja barátainak, hogy, Tövisei' sajtó alatt vannak; a kinyomatás azonban most is sok nehézséggel járt. Nem volt Patakon alkalmas papiros, majd meg a censor nem akarja megengedni *Az olvasóhoz* cz. epigramma kinyomatását (l. az illető jegyzetet). Február 4-én mégis elküldheti V. Nagy Ferencz, ki a sajtó alá adás gondját magára vállalta, az első ív korrekturáját; febr. 7-én a 2. ívét, 15-én az utolsó íveket. Február 22-én végre útnak indítja a kész példányokat,* melyek 24-én

1810 okt. 28—29. Szokott és szokatlan.

“ “ Lukai.

nov. 2—3. Herculeszhez.

“ “ Az Iskola' törvényei.

“ “ Eggy Fecsegőhöz.

“ “ Fenntebb stylus.

“ 15. *Arbuscula.*

“ “ *Az Avatatlan.*

decz. 15—16. Kis és Berzsenyi.

“ 16. *Ráday.*

“ 27. *Péczei.*

“ “ *A' Lüdhattyú.*

“ “ *Epigrammai Morál.*

“ “ *Baróti Szabó.*

1811 jan. 2. *Himfy.*

“ “ *Legfőbb lecke.*

“ “ *A szavas Idióta.*

“ 10. *A békák.*

“ “ *Az én Sugallóm.*

“ “ *A Szép és a Jó.*

“ 16. *Sylvester.*

“ 17. *Koczantýusi.*

A többi itt nem említett epigramma is 1810 november és december havában készült.

* V. ö. V. Nagy Ferencznek erről szóló leveleit a Levelezések VIII. kötetében.

jutnak Kazinczyhoz Széphalomra, a ki azonnal elküldi a füzetet barátainak.

Kis János élvezettel olvassa az epigrammákat. «Tövis- és Virágaid imént érkezének hozzám, 's minden ujságoknak és leveleknek várakozniok kellett, még pedig, a' mi nálam ritkaság, felbontatlanúl, valamig az egész bájoló munkátskát végig nem futottam, 's míg az általa most újonnan szerzett gyönyörűséget ezen rendeimmal újonnan meg nem köszönöm, addig is olvasatlanúl maradnak leveleim. Mihelyt Junius' végén a' fiamat haza hozom, megtanúltatom vele könyv nélkül ezen epigrammaidat. Kár, hogy a' most író Íróink hasznokat nem fogják venni; azok csak a tövis- és virágok szúrását fogják érezni, a Virágok' illatját nem. Hanem Auctoraink most támadó nemzetségére 's az utóbbiakra nézve sok hasznos jövődölök igyekezetedből.» (Lev. 8: 391.) Ép ily örömmel üdvözlök a munkát Szentgyörgyi József (Lev. 8: 402), V. Nagy Ferencz (uo. 416), Kölcsény Ferencz (uo. 467), Virág Benedek és mások is.

A *Hazai és Külföldi Tudósítások* is örömmel jelzi a könyv megjelenését 1811 márcz. 13-iki számában:

«Több jeles munkákat említettünk már ujságunk folytatában egy időtől fogva, melyek csak a' mostani Vásárra jönnek a' Könyvkereskedő Boltokba. De legújabb tüntetmény a' Magyar Literaturában az a' gyönyörű kis Munka, mely *Tövis- és Virágok* nevét viseli. Ebben az Artistai finom izlés a' római lélekkel párosodva tündöklök. Széphalom Ura a' nevetlen Szerző, Sáros-Patakon nyomtatott, Budán Falka Ur metszette hozzá hazafiúságból a' nagy értelmű Vignettet, és ennek rézképének nyomtatását Fejér György Urnak jeles buzgósága áldozta fel a' munka ékesítésére.»

A kik nem érintkeztek folyton Kazinczyval, s nem is-

merték a magyar irodalom napi eseményeit, homályosnak találták az epigrammák egy részét. «Közönségesen az Epigrammáidról az az ítélet, hogy nehezen érhetők» — írja Sipos Pál (Lev. 9:86). Kazinczy Fazekas Istvánhoz intézett levelében felel e megjegyzésre: «Az Úr azt vallá nekem maga felől, hogy verseimet nehezen érti. Ezt sokan panaszojják; 's ezt panaszojja Ex-Professor Sipos Úr is, ki maga nem csak Versifex, hanem *nagy*, valóban *igen nagy Poeta*. Én ez által magamat elrettentetni nem engedem, mert ez az ítélet jól megfontolva a' legszebb dicséret. Homályt és dagályt poetának nem kell keresni: de midőn csak az nem érti meg, a kinek az ilyen *Új*, a kinek pedig nem új, megérti, könnyen megnyugtathatom magamat. Nincs semmi bizonyosabb mint az, hogy a Görög Anthologia Epigrammái az emberi elmének leggyönyörűbb productumai közzé tartoznak. A midőn tehát a mi Epigrammáink ezekhez hasonlók, akkor nem kell felakadnunk azon, hogy bennünket igen ritka olvasó ért meg.» (U. o. 299. l.)

Kazinczy nagy érdeklődéssel várta barátainak véleményét a 'Tövisék és Virágok'-ról, s azt óhajtotta, hogy minél előbb nyilvánosan is szóljanak róla, hogy ily módon hatása minél nagyobb és minél általánosabb legyen. Először Rumyhoz fordul, a ki a magyar irodalom termékeit szokta ismertetni a bécsi *Annalen der Literatur*ban, s kéri, hogy írjon a 'Tövisék és Virágok'-ról is; levelét az egyes költeményeket megvilágító jegyzetekkel egészíti ki.*

* «Wenn Sie das Werk in den Annalen bekannt machen, wird es mir sehr lieb seyn; sagen Sie davon so viel gutes oder schlechtes als Sie wollen, nur sagen Sie über mich selbst nichts, was mich erröthen lassen muss. Ich wünschte, dass jeder, der ungrisch schreibt, das Buch an seinem Tische habe. Wir ungrischen Schriftsteller sind ein graves Volk, wir getrauen uns nie zu lachen.

Az *Annalen* 1811 júniusi füzetében meg is jelent egy hosszabb bírálat, melyet azonban nem Rummy, hanem Kis János írt. Váczy János is téved, a midőn Rummyénak tartja ezt a bírálatot (Lev. 8: 653. l.); Kis leveleiből kétségtelenül kitűnik, hogy ő írta. 1811 júl. 18-dikán írja Kazinczy-nak, hogy egyéb munkák bírálatával együtt a Tövissek és Virágok recensióját is elküldte Glatz-nak. S ugyane levél utóiratában: «Épen most veszem az Annalisok' Juniusát. Szabó Dávid Aeneise és a' Te Virágaid recenseálva vannak benne.» (Lev. 9: 20—21.) Rummy is írt róla később s ez a bírálat a lipcei és hallei *Allgemeine Literaturzeitung*-ban jelent meg (1812. II. Nr. 110; den 5. May.) Kazinczy örült e bírálatnak és siet megköszönni Rummy-nak jóindulatát: «Sie können sich unmöglich vorstellen, wie sehr mich die Recension von den Tövissek gefreut hat; ich wusste noch nicht, dass ein Lob so wohl thun könne. Vielleicht freut mich aber dieses Lob bloss darum, weil mit ihm sehr vieles gesagt worden ist, welches ich wünsche, dass unser Publicum es wisse. Sehr lieb ist es mir, dass ich diese Recensionen nicht früher als da sie schon abgedruckt waren, las; . . . Ich sprang vor Freude auf, als ich las, was sie über die Reformirten, über *schorsch* (magyar, *sors*), und über ein Etwas in dem Lúdhattyú sagten. Man muss das. Die zu grosse Bedenklichkeit schadet der guten Sache, und was wird denn aus der perfectibilität der Menschen, wenn mann die Schwachen, ewig sich scheuen wird zu scandalisiren? Mit einem Wort, diese Recension gab mir eine unaussprechliche Freude.

Mir ist dieses winzige Werk auch darum lieb, weil es endlich den Ton der Laune anstimmt. Hat es einigen Werth, so komme das Publicum und bringe seinen Dank an Kis, ohne dessen Aneiferung es nie entstanden wäre». (Lev. 8: 343.)

Wenn doch die Leipziger Literatur-Zeitung von vielen in Ungarn gelesen würde!» (Lev. 9:152—153.)

Még egy elkésett bírálata jelent meg a Tövisek és Virágoknak Szemere Páltól Kovacsóczy *Aspasia*jában 1824-ben. Kazinczynak nem tetszett ez a bírálat. «Mi szükség vala az én Epigrammáimat recenseálni, s így recenseálni, nem értem — írja Guzmicsnak. — Ha Szemere barátom, rokonom, azt velem láttatá vala, kértem volna, hogy hallgasson, vagy ne úgy szóljon.» (Lev. Guzmicscsal, 60. l.) Mind a három bírálatot közöljük e kötet függelékében.

A sértő gúny, melylyel K. ellenfeleit bántotta, még barátai közül is sokat ellene ingerelt, s a harcz az ósdiak és az újítók között mind élesebbé és elkeseredettebbé vált. Maga K. csak tudományos értekezésekkel s az újítás szükségének és módjainak elméleti fejtegetésével vett a további küzdelemben részt. 1815 végén azonban ismét szükségesnek tartja a gúny fegyveréhez fordulni, s újra ki akarja adni a 'Tövisek és Virágok'-at. «Töviseimet újra ki akarom adni — írja Kis Jánosnak 1815 decz. 28-án. — Himfy Csokonaira van elváltoztatva. Kihagyok némelly kisebb Epigrammokat is, és a' Baróti Szabóét 's Láczaieét; ellenben egyet fogok dolgozni, mellyben a' két Szabó Dávid 's Verseghy mint szócsináló tiszteltetni fog, nem tekintvén, hogy néhány jók mellett temérdek rosszakat is csináltak. 'S a' magyarázatokban kiöntöm magam, úgy hogy hét 's nyolcz árkusra is nevededik a' kis munka.» Ezután közli vele *A nyelvrontók* cz. epigrammát, s megemlíti, hogy az epigrammák mellett közölni fogja Wielandnak Adelung ellen írt Dissertatióját és talán Schiller értekezését is *Über die aesthetische Bildung*. (Levelezése Kis Jánossal, 2. k. 177—178.) 1816 január 27-én megírja a bevezetést a Tövisek új kiadásához, majd hozzáfog a jegyzetek készítéséhez is; ebből azonban csak kettő ké-

szült el. (E töredékeket lásd e kötet függelékében.) Február 7-én ismét azt írja Kisnek, hogy «ellökvén ezen dolgozásaimat, Töviseimet készítem nyomtatás alá». S közli vele három új epigrammáját: *Kisfaludy*, *Szemeréhez*, *Szentmiklósy*. (Uo. 185—187.) S habár Teleki László gróf le akarta beszélni arról, hogy újabb polemiát kezdjen, ő mégsem hagyja abba a Tövisék új kiadásának tervét. «Engem Január 10d. egy valóban tiszteletemet is, hálámat is érdemlő levelével tisztele meg Gróf Teleki László — írja Kis Jánosnak márczius 24-én. — Alig érezhető fonaklónál fogva igyekszik a maga feléhez vonszani; emlékeztet azon időkre (1783-ban), midőn barátságban éltünk — 's a' levél' végében arra int, hogy *érezzem méltóságomat*, s ne polemizáljak. Egy illy levél, a' mint már említém, nekem tiszteletemet is érdemli 's hálámat is, de megtérni nem tudok. Ez idén igen kevés napokat kivéven mindig feküdtem, 's mentve lehetek hallgatásomért; de nem tudnám magamnak megbocsátani, ha tovább is hallgatnék. Ezt dolgozám e' napokban, 's még soká nem leszek vele kész, mert úgy írom, hogy (elhallgatván 's kitalálhatatlanná tévén a gróf nevét) Töviseim és Virágaim mellé tethessék. Minthogy vele harczolnom kellene, ő pedig annak nem kedvelője, a' levélben ítéletemet adom az, Ó és Új Magyar' felől, a' ki vele alkalmasint egy hitben van, 's ez a' ravaszkodás megment holmi kedvetlenség' mondasától, az pedig hogy a' levél Telekihez szól, tónusomat nem engedi élessé válni. Ez a' zsírosszájú fíja Debreczennek 's Kálvin Jánosnak, rettenetes egy Nyelvtanító, 's azt gondolja, hogy elég a' Cicero Orátorának s Horácznak némely eltanúlt helyeivel paradirozni. — Ezen levellemel együtt fog nyomtattatni az, a' mit Wieland és Garve a' német nyelv ügyében mondtak.» (Uo. 191—192.)

K. még ezentúl is foglalkozott az új kiadás tervével.

«Jelenleg a neo- és xeneologismus apologiáján dolgozom, — írja báró Retzer József bécsi censornak 1816 márcz. 27-én. — Ez a kötet bővített grammaticai s æsthetikai epigrammáimat fogja tartalmazni, a melyek a bécsi *Annalen* 1811 júniusi füzetében magasztaló bírálatban részesültek. Ezeket követi IX kötet fordításomnak bírálata, és ezeket ismét a neologismusok apologiája. Záradékat képezi «liber symbolicus»-om: Wieland irata Adelung ellen, és a mit Garve a német nyelvről írt. Aztán jön végül Klopstock ódája: «Unsere Sprache an uns», németül és magyarul, hogy olvasóimnak megmutassam, miként kelt ki Klopstock itt minden idegen ellen és maga a mellett miként szól idegen és új formákban.» (Idézi Abafi, Kazinczy költeményei, I. 236.)

Később *Virágok és Gyomok* czímen akarta a gyűjteményt újra kiadni; azonban ez a terv is abba maradt, s a Tövisék és Virágok csak Kazinczy összes költeményei között jelentek meg újra 1836-ban. Ugyanott gyűjtötte össze Toldy *Új tövisék és virágok* czímén Kazinczynak később írt epigrammáit.

★

A *Tövisék és Virágok* eddigi kiadásai:

1. *Tövisék és Virágok*. Kevés számú nyomtatványokban. Széphalom. 1811.

2. *Kazinczy Ferencz' Eredeti Munkái*. A' M. T. T. megbízásából összeszedék *Bajza és Schedel*. 1836. Első kötet: *Kazinczy Ferencz' Eredeti Poetai Munkái*. Budán, A' Magyar Kir. Egyetem' betűivel. — Negyedik könyv (103—138. l.) tartalmazza a *Tövisék és Virágokat* az eredeti kiadás sorrendjében. A *Magyarázatok* a 295—300. lapokon találhatók.

3. *Kazinczy Ferencz Versei*. Kiadta *Kazinczy Gábor*. Pest, 1858. (Magyar Remekírók, IV.) — 2-ik kiadás ugyan-

ott 1863. — 3-ik kiadás: Olesó Könyvtár 354. sz. 1895. — E kiadásokban a Tövissek és Virágok epigrammái a III. könyvben (Nyelv és művészet) más epigrammák között, Kazinczy magyarázatai pedig a jegyzetek között találhatók.

4. *Kazinczy Ferencz összes költeményei.* Kiadja Abafi Lajos. Budapest (1879), Aigner Lajos. I. kötet, 83—109. l. *Tövissek és Virágok*; az eredeti kiadás sorrendjében. Abafi jegyzetei a 232—265. lapokon. E jegyzetekbe dolgozta bele Kazinczy magyarázatait is.

★

A jelen kiadás híven követi az eredeti kiadást mindenben, még a helyesírás különösségeiben is. A 19—46. lapokon közöljük a *Tövissek és Virágokat*, úgy, a mint Kazinczy kiadta, az ő saját magyarázataival. Az eredeti kiadás lapszámait oldalt megjelöljük. Ezt követik az egyes költemények tartalmát és keletkezését megvilágító jegyzetek a 47—69. lapokon. A függelékben közöljük Kazinczy töredékes bevezetését és jegyzeteit a tervezett 2-ik kiadáshoz, s a *Tövissek és Virágok* egykorú bírálatait.*

Balassa József.

* V. ö. Balassa J. A Tövissek és Virágok forrásai. (Phil. Közöny. XXIV. 9.)

T Ö V I S E K
É S
V I R Á G O K.

Werke des Geists und der Kunst sind für den Pöbel nicht da.

GÖTHER.

Kevés számú Nyomtatványokban.

S Z É P H A L O M,

1811.

LAISTROM.

Herculeszhez	Lap 1	A' szavas Idióta	Lap 12
Az Olvasóhoz	2	A' Pedánt	12
A' nagy titok	2	Az Avatlan	13
A' kész Írók	3	Az Iskola' törvényei	13
Soloecismus	3	Purismus	14
Synizésisz	3	A' Szép és a' Jó	14
A' vak	4	Legfőbb Leczke	16
A' nehéznyelvű	4	A' békák	17
Orthoepia	5	Kocczantyúsi	23
Az Igazságkereső	6	A' Disztichon' feltalálása	24
Correctio	6	Himfy	24
Írói érdem	6	Ráday	25
Szokott és szokatlan	7	Fábchich	26
A' Neo- és Palaeológosz	7	Péczei	27
Eggy Fecsegőhöz	9	Báróczy	28
Fonáság	9	Baróti Szabó	29
Piritó javallás	9	Sylvester	30
Fenntebb stylus	10	Kis és Berzsenyi	33
Arbuscula	10	A' Lúdhattyú	35
Prózaí 's Poetaí szóllás	10	Epigrammai Morál	36
A' két Természet	11	Az én Sugallóm	37
Lukai	11		

Herculeszhez.

1.

Hatalmas Herculesz, te Bajnokisten!
Dicső fajzatja a' Mennydurrogtatónak,
Kinek most már fényében osztozol!
Te nem csak a' föld' undok szörnyeit,
A' hétfejű Hydrát, a' holdszülötte
Oroszlánt, és a' Créta' vad-bikáját,
'S a' mind ezeknél rettentőbb Buzíriszt,
Diómedeszt, 's a' hármas Géryont,
'S a' tűzokádó Cacuszt öldöséd-el.
Hogy jót tehess, te nem kerülted a'
Kevésbbé bajnok tettet is; 's az ól'
Marhájinak szemetjeit kihánytad;
'S ég föld javallta hasznos tetteted.

'S a' mit te nem szégyeltél, Bajnokisten!

2.

Dicső fajzatja a' Mennydurrogtatónak,
Én nyomorúlt embercse, szégyeneljem?

Az olvasóhoz.

«Apróságok ezek!» — Vaj azok! de ki várakat épít,
A' legapróbb szegnek, tudja, mi haszna vagyon.
Krajnyai vásárookra daróc kell, és olaj. A' ki
Közre bocsát minket, ismeri Publicumát.

A' nagy titok.

Jót 's jól! Ebben áll a' nagy titok. Ezt ha nem érted,
Szánts és vess; 's hagyjad másnak az áldozatot.

✓ 3.

A' kész írók.

Béna vagy és tánczolsz, a' nyelvet nem tudod és írsz ;
Szárnyad ugyan nincsen, Cserdi : de rajta ! repülj.

Soloecismusz.

Hogy soloecisszálók, nevet Ordosi. Kába, ne vess bár !
Nem botol a' ki helyén tudva 's akarva botol.

Synizesisz.

Diphthongot röviden hangzatni tilalmas Opornak.
Hall, de szemével, Opor : lát, de fülével, Opor.

4.

A' vak.

Van szemed és így látsz ? Melly paralogismusz ez ! Oh ha
Látni vagyon kedved, Hályogi, látni tanulj.

A' nehéznyelvű.

Kárischt mond, 's Pszikhét, ha Pszüchét kell mondani,
['s Cháriszt,
És Témisz-tók-lescht Győri The-mi-szto-cleszért,
'S Kíosch- 's Lezbóschnak, Kémiának 's Mekhanikának,
A' mi Chiósz, Lezbósz, Chemia, Mechanica.
Szent Adrastea, mérj bosszút ez otromba beszédért !
Meg van az ; a' svábnál Győri Giehri leve.

5.

Orthoepia.

Útálja a' poetát számban Baki, 's mondja poétát,
'S venni, így szóll, rövid é-t nem szabad éta helyett.
Róma pedig kettős rövid hanggal mondta pater-jét,
'S satrapa lett satrapesz, 's Andromacha Andromache.

'S a' mi Venusz volt ott, nálunk leve Vénusz, Amorjok
 Ámor, 's a' gabonák' asszonya nem Ceresz itt.
 Jó, Baki tudni : de néha nem árt nem tudni is. Óhajt
 Ő nékem tudományt, én neki vájt füleket.

Az igazságkereső.

6.

Meg nem foghatom azt ! Ez örök szava járta Kabának.
 Nagy baj, jó Kaba : de róla nem én tehetek.
 Hű szívet kíván az Igazság, 's hajlani mindég
 Készet. Vagy ne tagadd, jó Kaba, vagy ne keressd.

Correctio.

A' feltatlanság fő érdemed és legutolsó ;
 Mert csak aléltságod kútfeje, vagy nagy erőd.

Írói érdem.

Szólj ! 's ki vagy, elmondom. — — Ne tovább ! ismerlek ✓
 Nékem üres fecsegőt fest az üres fecsegés. [egészen.
 Iz, szín, tűz vagyon a' borban, ha Hegyaljai termés : 7.
 Iz, csín, tűz vagyon a' versbe', ha mesteri mív.

Szokott és szokatlan. ✓

Berki szokottat imád. Nekem az kecses a' mi szokatlan ;
 'S kényesbb vagy makacsúlt ízletem újnak örül.
 A' mit Berki szeret, megavúlttá válhat ; az újért
 Hamvamat a' Maradék áldani fogja, tudom.

A' neo- és palaeologusz. ✓

Nem magyar a' nyelv már, nem az a' ruha ! Németes ízlés
 Lepte-meg ezt és azt, 's korcsosodásra jutunk !

8. Így kesereg Fürmender Uram, mivel Urfija térdig-
 Éró mentéjét Párizsi módra szelé,
 'S négy öt kendőtől vastag nyaka, s' üstöke borzas,
 'S ah! a' hunczfutka 's czaflí becsébe veszett.
 'S csendet mond mikor ír, 's kecsét és kegyet; a' mi re-
 Volt eddig, hosszú mondani! néki remény. [ménység
 'S év neki az esztendő, 's szeretett lyánykája barátné,
 S futja Komám-asszonyt 's csillagom-adta Borist.
 Fürmender, te ne légy Urficska: te, nagy Für-men-der,
 Légy Fürmender! te, légy Elegánt, Elegánt!

9. **Eggy fecsegőhöz.**

Mikrologiéd minket sokat elgyötör. Oh de miért vagy
 Eggyütt Mikro- Pikro- Mákro- Makárológósz!

Fonákság.

Repkényes poharat vártam, 's adsz vastag ebédet.
 Koldusidat tartsd jól, Döbrei; nem vagyok éh.

Pirító javallás.

Míveim közt nekéd ez tetszik, Szalavári, leginkább.
 Nem hittem rossznak: már, Szalavári, gyanús.

10. **Fenntebb stylus.**

«Engemet a' sokaság ért 's kedvel.» — Pór sereg, erre!
 Lőrét árúlok 's nyírvizet; édes ital.

Arbuscula.

Látta, hogy a' vad nép, melly ötet pisszegi, tapsol
 A' rossz Játszóknak Roscia, s' tűznek hevült.

A te javallásod, pór rend, ugymonda, gyalázat;
Mesteri játszásom csak Lovagénak örül.

Prózai 's poetai szóllás.

Természet, te vagy a' törvény 's a' mester. Igazgassd

Verseimet, 's hagyjad folyni szabásod után!

Így Futaki. És mivel az prózáját szórja, külömbség 11.

Nincsen verse között 's prózai míve között.

A' két természet.

A' Poezisz kikap a' népből 's a' durva valóból,

És kiesebb tájra 's lelki valóba vezérl.

És te kevélykedel e, hogy az eltévedtet az eggy és

Szent Természethez, Nyáradi, visszavonod?

A' mit lát, maga, Nyáradinak, Természet. Ez eggy az:

A' Mesterség' Természete néki nem az!

Lukai.

Te cifra szókkal élez, 's poéta nem vagy,

Képben bujálkodol, 's poéta nem vagy,

Ömölnek rendeid, 's poéta nem vagy,

12.

Phoebuszt kiáltozod, 's poéta nem vagy,

Csók és bor éneked, 's poéta nem vagy,

Mi híjod? Értem én: Poéta nem vagy!

A' szavas idiota.

A plus B aequale X? Nem igaz! mond Zugdi; hisz' A B

Ab! 's Kántot szidja — — Zugdiak, értitek ezt?

A' pedant.

Melly levítások ezek! mond Ő Gravitása. — Csudálsz?

Ő Gravitása körül nem hever e' levítás.

Ő dudog, és méltán! ha talán más sírna, nevetné.
Oh, be komor gravitás! Oh be fonák gravitás!

13.

Az avatatlan.

Ambár lelkeket Ísisz és Osírisz
Elysjumba kapá, nem állhatám-meg,
Hogy nagyot ne kaczagjak, a' midőn egyy
Füstös Amphionunk, kit édes hangjaid
Tornáczodba vonának, ezt kiáltá:
'S jaj, mint bíg az imillyen! Andri, hallod
Mint meg bíg? Uczu, kezd-d-el: Hollakik Kend...

Az iskola' törvényei.

Járj egyenestt! ki ne térj! így rendeli az Iskola; nem szép
A' mi szabásom előtt helytelen, a' mi hibás.
Járj szabadon! ne remegj! mond Aesthesisz; éshavan ok rá,
Térj-ki; ne hidd hogy szép 's jó lehet, a' mi feszes.
'S a' Génie pártázott fővel jó, 's sanctionálja
A' mit az Iskola tilt, a' mit az Aesthesisz hágy.

14.

Purismusz.

A' Génie 's sanctionál füledet bosszantja. Nem érted.
Értsd! 's nem fogja tovább sérteni gyenge füled'.

A' szép és a' jó.

Vesztett idő! veszett erkölcs! veszett Poézis!
Nem kell nekem, ha mérget hoz, a' lépes méz is.
Egyy a' szép 's jó, egyy a' rossz 's rút, mond a Morál,
Pedig hamis úgy mellett az nem perorál.
Hijába szöll őellene az új Aesthesis,
Csal a' ravasz, bolondnak jó még a' fapéz is,

Őrizkedjél ettől, keresztyén Olvasó!
 És a' hol maszlagot hint ez, ne mulass, ó!
 A' rossz madár a' szentet is bépíszkolja;
 Ha vétek is, elég hogy szép, ezt gondolja.
 Ám nézzd a' Piktort, mint festé itt ezt az Angyalt; 15.
 Tudom ezért Luczifernél sok szurkot falt.
 Térde felett ugyan festve vagyon a' gomb,
 De félre-csúszott a' lepel, 's csupasz a' czomb.
 'S ím Eszter-Asszony a' szemmel, nézzd, még azt is látatja,
 A' mit nagy gonddal eltakart szemérmes patyolatja.
 A' Piktör szép emlőt akart és szép czombot ládatni,
 Mintha el nem kellett volna a' képen takartatni.
 És mintha, a' hol ők vannak, nem volna váll és csizma!
 Ah, ennyi rosszat szűl az Aesthésis 's a' Schizma!
 Melly vétkeket tanítgat a' nézőknek a' theátrum,
 Arról jobb nem is szóllani, mert az mind crimen atrum.
 Nem volt ez így míg szóllhatott a' Molnár Albert, 16.
 Ki sok országot látott és igen sok tengert!
 De még akkor tisztelte a' nép a' Morált,
 'S az Aesthésis a' rossz mellett nem perorált.
 Még akkor minden azt hitte, hogy szép a' jó;
 Most megfordíták, Keresztyén hív Olvasó!
 Nem kell, nem kell, ha mérget hoz, a' lépés méz is!
 Veszett idő! veszett erkölcs! 's te mételyünk, oh átkozott
 Aesthézis!

A' legfőbb leczke.

Könyvgyártó! kontár és czéhbeli! vedd az utólsó,
 Vedd a' fő leczkét 's értsd: *Thüe tais Charisin!* *

A' békák.

17.

Brekeke!
 Brekeke, brekeke!

* Görög szók: *Áldozzát a Grátziáknak.*

Kloáx ! Tuú !
 Brekeke, Brekeke,
 Brekeke ! Kloáx ! Brekeke ! Tuú !
 Brekeke, brekeke, brekeke,
 Brekeke, brekeke, brekeke, brekeke !
 Kloáx, kloáx ! Tuú, tuú !
 Brekeke ! Tuú, tuú !

Brekeke, brekeke !
 Kél a' Hold' szép kereke,
 Ébred a' tók' gyermeke.
 Zeng lakások' feneke.
 Brekeke, brekeke !
 Kloáx ! Tuú !
 Kloáx, kloáx ! Tuú, tuú !

18.

Zeüs bennünket szerete,
 A' midőn szent végzete,
 A' vizekbe szöktete,
 Brekeke, brekeke, brekeke !
 Kloáx, kloáx ! Tuú, tuú !

Egykoron az ő ege
 Volt lakunk, — 's ez nem rege —
 Ah, de a' Phoebus' melege
 Veszélyt vona ránk.
 A' békanép
 Rakásra hullt-el.
 Nem volt segéd !
 Nem volt segéllő !
 A' nép' fejedelmei
 Az Istenek' atyját
 Arczaikra borúlva
 Kiáltozák.
 Nem hallja meg ő !
 Mert Nemesisz

Veszélyt parancsolt.
 Nem tűrte szerencsénk' !
 Nem tűrte hatalmunk' !
 Nem nagy ragyogásunk' !
 De végre haragja
 'S az isteni bosszú
 Határt találtak.
 'S Batrachósznak serege
 Éledni kezdett.
 Visszatért az ég' kegye,
 Júnó érettünk rettege,
 'S elboríta fellege.
 Brekeke, brekeke, brekeke !
 Kloáx, kloáx ! Tuú, tuú !

19.

A' régi' helyébe
 Szép lak juta nekünk,
 Mint az vala, szép.
 Kristályvizeink között
 A' Nap' nyila minket
 Nem érhet-el itt.
 Nekünk Poseidon,
 A' tengeri Zeüsz,
 Védünk, atyánk,
 Hatalmas urunk,
 Nagy Istenünk,
 'S a' Tritonok
 'S a' Néreídek
 Hív rokonink.
 'S ha Sírusz
 Forrasztja lakunkat,
 'S a' földet aszalja,
 Hínáros kárpitot
 Vonnak felinkbe.
 Zeüsz bennünket szerete,
 A' midőn szent végzete

20.

A' vizekbe szöktete!
 Brekeke, brekeke, brekeke!
 Kloáx, kloáx! Tuú, tuú!

21.

A' víz' lakóji
 Mind szótlanok.
 Lantjával Apoll
 Nem illeté-meg
 Csak egyyiket is.
 'S az a' kevély madár,
 Kit hintajába fog
 Anádyomene,
 Néma mint a' czet
 'S a' cachalot,
 És a' viza 's a' tok.
 Csak mi vagyunk — Mi! —
 A' vízi Caménák'
 Egyedül kedvelt fiai.
 Brekeke, brekeke, brekeke,
 Brekeke, brekeke, brekeke, brekeke!
 Kloáx, kloáx! Tuú, tuú!
 Kloáx! Tuú!

Ha megzendül
 Estvéli dalunk,
 'S örömünk eltölti az eget,
 Előjön Cynthia
 Ezerszer ezer
 Követőjivel,
 'S irigyli szerencsénk',
 Irigyli boldogságunk',
 Irigyli hogy ő nem vízlakos.
 Csudálja az ég
 A' néki nem jutott
 Bájzengzetet;
 Csudálja Tellusz,

És hogy mi vagyunk
 Őnéki legfőbb dísze, fénye,
 Háladattal vallja-meg.
 Fülel a' vidék,
 'S a' sziklák a' tetőkön
 'S vizeinknek boldog szélein
 Együtt zengenek velünk.
 Brekeke, brekeke, brekeke, brekeke!
 Tuú! Kloáx, kloáx! Tuú, tuú!

22.

Egy bús madár,
 Színetlen és kicsiny,
 Kit a' berkek magok
 Legaljasbb árnyaikban
 Pirúlva rejtenek-el,
 — Neve fülmile —
 Meri bájos zengzeteinket
 Megszaggatni jajjaival.
 De nem marad-el
 Az Istenek'
 Bosszúja sokáig,
 'S a' vakmerő
 Némúlva lakol.
 De minket az ég
 Saját örömére
 S a' föld' örömére
 Zengeni hágy,
 Míg a' télnek nyájas álma
 Hű karjába nem fogad,
 'S a' megifjodott Tavasznak
 Szép Hóráji gyenge kézzel
 Életre nem költenek.

23.

Brekeke, brekeke, brekeke!
 Zeűsz bennűnket szerete,
 A' midőn szent végzete

A' vizekbe szöketel!
 Brekeke, brekeke!
 Kloáx, kloáx! Tuú, tuú!

Kocczantyúsi.

Vén Kántor, könyvpenészű Tánccos, parókás Poéta,
 Iszonyodom 's futok . . .

24. A' distichon' feltalálása.

«Add te Psychét nekem, Ámor! ah add, 's vedd lantomat
 Így a' legtisztább két öröm' Istene léssz.» [értte;
 Én e Psychémet Apoll? 's e' lantért? Lant nekem a' nyil —
 Mond' ez; 's íme nyila már az egekre repül.
 'S a' mint zengve repül az Olympuszig, Hexameter lesz,
 A' mint zengve leszáll, oh csuda! Pentameter.

Himfy.

DAYKA. Tűzbe felét! HIMFY. Vetem. D. Újra felét! H. Ím.
 [D. Harmadikát még!
 H. Lángol az is. D. Jer most; vár az Olympuszi kar.

25. Ráday.

Én újabb Mózes voltam, 's népemet
 Kihoztam a' rabság' hajlékiból,
 'S a' hagymatermő honn helyett neki
 Tej- 's méz- 's borfolyta Kánaánt adék.
 Fény' oszlopában ment Apoll előttem,
 Fény' oszlopában én a' nép előtt.
 Megcsaptam a' tengert, 's nyilván állt az út,
 Megcsaptam a' sziklát, 's folyt a' patak.
 Az új törvénynek kettős ércz táblájit
 Lehoztam a' Parnassz' szent bérziről;

'S hatalmas jobbom azzal forgatá-fel
 Az undok tisztelet' tornáczeit.
 Lehúllt a' fal, 's a' tábla fenn maradt.
 Apoll kedvelte tiszta tettemet,
 'S bérül öreg zöld kort nyújtott nekem,
 'S szépzengzetű lantot 's hattyúi dalt.
 Kivette fűrtjei közzül a' borostyánt,
 'S hogy csendesen feküdjek árnya alatt,
 Önnön kezével szúrta sírom mellé.
 Nagy volt nevem, 's örökre nagy marad.

Fábchich.

26.

Fábchich vala nevem. Az kilencz Szüzek zordon
 Cziterát adának énnekem. Ijedéssel fut
 Zöngése elől az, a' kire nem hunyorgottak.
 De nem fut a' kit felavatának és érti
 Hogy nincs tulajdon köcsök' híján, midőn a' szép
 Ifjak' 's leányok' tánca közt ruzsabúl font
 Koszorúval ugrik-elő Anácreon, 's rök kent
 Szózáttal eggyütt dallja, Kómus és Éván,
 A' ti áldomástokat és köz örömöket toldja.
 Dücsös hazámnak hív fija; nem egyenlő bájt
 Ád mindeneknek Sváda. Kedvelém nyelved',
 Buzogtam én is értte. Nevemet áld, tisztöld.

Péczeli.

27.

Libánnak nagy magzatja 's a' picziny
 Izsóp között Zeüs hézagot hagyta,
 És melly igen nagyot! melly végig láthatatlant!
 Társaid' sorában, Tölgy, te állsz ugyan,
 Egy győzedelmes nagy Király, elől;
 'S a' szüntelen zöldlombú jegenye,
 A' véle-testvér bús de szép fenyővel,
 A' kőrös, a bikk, és az illatos hárs,

- A játszva-rezgő nyár, nyír és topoly
 És a' juharnak sok neme a' szerént
 Hajt térdet és főt néked, mint azok,
 A' mellyeket Pomóna 's Flóra véd,
 És mint a' Líriodendron és Platán,
 A' nagylapú Catalpa 's a' Negundo,
 'S te Tölgy-Királyné, szép Acátia!
 De Zeüsz igaz volt társaidhoz is,
 'S becs nélkül még a' fűzet sem hagyá:
 Buján ereszt ő gallyakat, sebet tűr,
 Hamar tenyész, nem kíván mívelést,
 Árnyékot tart a' háznak és akolnak.
 28. 'S midőn a' vad tetők' dühödt vize
 Pusztítja a' jámbor gazda' földjeit,
 'S atyai hajlékát elseperni készül,
 A' fűz, nem a' tölgy, gátolja a' veszélyt.

Sok a' mit tettem, 's nem volt hasztalan.
 A' nem-hazug három rokkás-leány
 Igéretét nagy kegyvel teljesíté:
 Szolgált hazámnak vég lehel'tem is!

Báróczy.

- Birtokomon egygy gyenge leány és egygy magas Asszony
 Versengtek. Mellyem lángola mindenikért.
 Annak zöld amarant és Szejnei rózsza virított
 Messzéire-illatozó szép haja' fűrtjei közt.
 Ennek arany fonadék nyúlt-el tunicája' redőjin
 'S ákátzal-koszorús mitra fedezte fejét.
 29. A' kis selyp Csapodár eltűnt hamar: a' magas Asszony
 Sírom' széléig birta szerelmeimet.
 A' Csapodár kiki tudja ki volt: a' Szentül-kedvelt
 Titkos hívei közt hirdeti sírva nevem'?

Baróti Szabó.

Isten veled, Virth! és te kedves Pyberem,
 Gazdám, barátom, hű neveltem, hű fiam!
 Isten veled, jó társam, érdemes Dömém!
 'S te, a' kit a' Végzés hazád' határitól
 És tőlem olly nagy messze, messze eltola.
 Ah, Dávid elhal! A' kemény Halál neki
 Fejére mérte már kaszáját. Hetvenes
 Izromba' látta, hogy kalongya-rendeit
 Ceres kirakta holdjain, és annyiszor
 Hogy Bacchus új bort szűretett víg bércezin.
 Ah! sirbe száll, 's gyors szárnyakon repül-el ő
 Oda hol Gvadányi, a' magyar Költők' feje, 30
 'S dicső Vezér és nagynevű Histórikus,
 Benczém, atyáddal múlat együtt. Nem hal-el
 Neve, bár ha teste rothad is. Te ássd neki
 A' vég lakást meg, Bencze, egyik dombodon.
 'S fejéhez ültess önn kezeddal egy dió-
 Fiatal, hogy árnyék fedje csendes boltomat:
 Így a' kit a' bal sors hazájából kicsal,
 És a' kit a' jó szent keblébe visszavonsz,
 Majd ezt kiáltja, hogyha Virthre ált'-tekint:
 Székely Poéta, álmod' csendesen aludd!

Sylvester.

Egy nap' nem épült Róma, 's századoknak
 Kellett lefolyni míg a' Tíberisz
 A' vályogváros' alkotmányai közt
 Merész szökéssel látta a' Pantheon'
 Márványait égre kelni partjain;
 Méltó lakát a' Minden-Isteneknek. 31.
 De a' márványváros tudta mit köszönhet
 Ökrészpanyáidnak, nagy Alkotó,
 'S tisztelte viskód' döledékeit;

És, míg nálánál szebbet, fényesebbet,
'S nagyobbbat a' Nap nem lát szent egéről,
Tisztelni fogja minden változásban.

Quirínusz én nem voltam, 's Isteneink
Nekem nem adtak olly szép birtokot.
De bár kicsiny 's szűk, Az, ki a' napot
Felhozza 's újra elrejtí, 's más 's azon-eggy
Kerül-elő, nem lát most ékeesebbet;
'S, ezt mondják Isteneim! nem fog soha.
De parlagon áll a' szép foglalás.
Rajta átok fekszik: told-el, 's lásdd, mi lesz.

32. Első valék én, a' ki, mint miveld
A' parlagot, törvényt 's példát adék.
Rádaim követte nyomdokom', 's utána
Kalmár és Birsi 's Molnár; 's egygy időben
Rájnás 's Baróti; két nagy bajnokok.
És, a' kit Ganyméd' helyébe Zeüsz
Olympuszába vitt, Daykám, 's Virág,
És Berzsenyim, Miklának éneklője.
Bihart Vitézem, szép környét Tokajnak
Nagyom tanítá zengzetem' csudálni.
Erdélyt Arankám, Zsomborim 's Buczim;
'S érdemlett párta zöldel fürtjeiken,
'S nem lesz idő, melly azt hervadni hagyja.

Híveim sorában nem volt még nagyobb,
És oh mikor lesz annyi! mint te voltál,
Pancratiasta férjfi, Révaim!
Akár a' Téjosz' és az Umbria'
Költőjével mertél versent szaladni.
Akár a' nyelv' törvényeit szabád-meg,
Akár az álom' bódúlt kórjait,
Eggy új Prométheusz, látni kénszerítéd.
De a' Párca sírbe vitt már téged is.

Ki lép ürült nyomodba ? Nedves arcezal
 Egy délczeg Ifjú hágdos, sírkövedre
 Feltenni kosszorúját. Láng lebeg
 Szép üstökén, 's csókdossa homlokát. —
 Horvát, te vagy ? Öllek, érdemes,
 Legérdemesbb, legkedveltebb tanítvány!
 Menj ! fussd a' pályát ! Révaink benned él.

33.

Kis és Berzsenyi.

Külömbözők és egyek arczaik,
 Mint lenni kell a' szép testvérekének,
 Kik egy anyának nőttek karjain,
 És bájaiban megosztva részesek.
 Aranyszög fürtök ékesítik az
 Egyiknek fenn-költ homlokát, 's cyáne'
 Színét felülhaladt nagy szép szemek
 Szikráznak a' játékos ív alól.
 A' másik barna selymet hüllogat
 Párósi márvány vállain alá ;
 'S melly Isten álljon ellent, a' midőn
 E' két setét csillag tüzei reá ?
 Az egyik Spártai karsu szép leány,
 Körülaggatva a' párducz' leplegével,
 Kit a' hegyekben sújtott-meg nyila.
 Lezbósz nevelte a' másikat, dalok'
 És lant' zengése mellett ; ezt mutatja
 Fürtjei között az ionkosszorú.
 Mellyiké az alma ? Ah ! ki mondja-meg ?

34.

Kiben kétségeim biztos oktatót
 Találni szoktak, Delphineek Királya,
 Szent és nagy Isten ! verd-el e' homályt,
 'S, hogy bírja fényed', illessd-meg szemem'.
 Tripószodon ég a' tömjén, 's magas

Boltjaidat sűrű felleg tölti-be.
Segíts, itt térdelek —

Im a' falon
Betűk lángolnak : KEDVES NÉKEM A'
NAGY MESTER, ÉS A' VÁLASZTOTT TANÍTVÁNY.

35.

A' lúdhattyú.

*

« *Si mala condiderit in quem quis carmina, jus est
«Judiciumque.» — Esto, si quis mala! Sed bona si quis
Condiderit? dignum opprobriis latraverit? — «Ohe,
Solventur risu tabulae, tu missus abibis.»*

*

Cayster és nem Dönczös e' szép víz' neve.
Zavaros! бүдös! de szép, mert én, mert Én lakom.
Én nem vagyok lúd többet, én Hattyú vagyok
Mert úszni láb és szárny nekem is adattatott.
Pöffedj, begyem, 's te nyak, ha nem hajolsz, meredj!
Hattyúnyakat jól játszol: a' ki lát csudál.
'S ha tégedet más nem csudál, csudállak Én.
El, el, te Kolcsaggém, vizemnek széliről!
Te úszni nem tudsz; bár fehér tolladdal a'
Hadak' Vezére kalpagának fényt szerez,
'S gyémántboglárt rak rája. Nem tudsz úszni te!

36. Tudok én igen jól! — Oh kegyetlen istenek,
De mért adátok nékem illy csúf gágogást!
Miért adátok nékem illy csúf gágogást!!
Miért, miért e' rút, ez ocsmány gágogást!!!

Epigrammai morál.

- ✓ «Bántani mást vadság . . .» — S más a' lélektelen Író?
Azt hozzád 's hozzám nem köti semmi kötel.
Csipd, döfd, rugd, valahol kapod a' gaz latrot! Az illyet
Ütni, csigázni, 's agyon-verni (nevetve) szabad.

Az én sugallóm.

37.

Az a' kis lyányka, kit nekem
 Hogy verseim' sugallaná,
 Társúl a' Múza rendele,
 Eggy csintalan, dévaj gyerek.
 Epéje nincs, de gondolatlan ;
 Jámbor, szelíd, de nagy bohó ;
 Enyhíteni kész a szenvedőt,
 Az ártatlant kész védeni,
 Ha bár saját vesztével is.
 De néha rá jön a' gonosz szél,
 Elkapja eggy pajkos gondolat,
 Nem bír magával, eggyre sért
 Barátot és patvarkodót.
 És, hogy ne fájjon a' döfés,
 'S enyhüljön a' seb, mellyet ejte,
 Nevetve pattantja-el nyilát ;
 'S zománcz-fogsort látat vele,
 És a' legbájosbb ajkakát.
 'S ezek miatt a' vett döfést
 Patvarkodója, mint barátja,
 Békével és nevetve tűri,
 'S a' vett döfésnek még örül,
 'S csókolja a' szép szelíd' kezét.

38.

Nem illy szelíd az ő keze,
 Ha a' félbolond 's a' félokoska
 Dagálllyal járul ölébe.
 Ől akkor, és nem sért, nyila.
 Nevet, mert ő szeret nevetni,
 Illyenkor is, de megvetéssel,
 Hogy jobban sújtson a' csapás !
 'S örülve, hogy haragja néktek,
 Kedvét nyilván jelentheti,
 Kiknek virágít nyújtogatta.

MAGYARÁZATOK.

41.

Herculeszhez.

Az utolsó sorban Epigrammatistánk Terentznek azon helyére játszik, a' hol egy Ifjú, meglátván a' Hetæra' szobájában a' Jupiter' és Danæ' képét, így okoskodik: Ha ezt Isten teheté, *et quis Deus? qui templa coeli summa sonitu concutit: ego homuncio non facerem?* Eunuch. III. Sc. V. 40—43.

Szörny, monstrum, Ungeheuer, Wütherich. Szabó Dávidnak szörnyeteg, — és ez is jó; a' köznépnek csuda!!! — A' szót talán Verseghynek köszönhetjük. Szépen festi az undok dolgot.

Az olvasóhoz.

Közellakó barátjai az Írónak felakadtak a' második Distichonon, 's pálczáat törtek felette; mert (úgy mondják) ott az Epigrammai Múzsza nem *karczol*, — pedig neki csak azt szabad — hanem *vad csapással sújt*. 'S kit, oh kit sújt! — a' *Publicumot!* melly néki tiszteletét kívánhatja, 's azt szorosan meg is kívánja. — A' kis Fejes elpirult — *salva res est!* nem teszi többé, remélni lehet javulását. De csak ez egyszerű! csak még ez egyetlen-egyszer!! — Osztan ő azt mondja, hogy ő nem bántja a' *tiszteletes Publicumot*, melly fentebb van mint hogy elérhessék nyilai; ő egyedül azt a' tiszteletre még nem méltó, maga *Publicumát* érti és sérti, mely a' *ch* betű' hangját kimondani, a' Themisztocleszt elsyllabizálni nem tudja; melly az ő *Quae maribus solum* forma sovány, 's félő, hogy egyszersmind savatlan, elementáris Epigrammájira szorúl. Ő, és az a' kinek ő ezeket sugallá, a' magok verseiket *darócnak* 's *olajnak* nevezték. A' kik daróczon 's olajon kapnak, azok, a' kik egyikére 's másikára szorúlnak, nem vehetik rossz neven, hogy *darócz-* és *olajjevőknek* mondattatnak; a' ki pedig a' Krajuyai Vásárban

nem *Vevő*, hanem csak *Néző*, túl van minden bántáson. Még egyszer protestál az Epigrammatopojósz' Sugallója; ő nem érti 43. a' *PublicumOt*, hanem a' *maga PublicumÁt*, a' — daróczra 's olajra-szorulókat; 's bízik a' *tiszteletes* és *tisztelt* *Publicum'* egyenességéhez, igazságosságához, kegyességességéhez, hogy karczolgatásait sújtogatásoknak venni nem méltóztatik, — vagy inkább méltóztatik nem venni, ha mások annak venni *méltóztatnának* is.

Soloecismusz.

A' Grammatica' törvényeivel és a' szokással meg nem egyező szóllás. — Athenának egy gyarmatja (*colonia*) Soloe vagy Soli városban telepedett meg. Sokára nyelvek sokban különbözött az anyanép' szóllásától. Innen a' név.

Synizesisz.

Két vocálisnak együvé-olvasztása: *lyány, rá, ostya, gesztenye, keresztyén, innya* (innia). — A' Diphthong a' görög és deák *Metrica* szerint sem mindég vétetik hosszúnak. Mennyi- 44. vel inkább vehetjük azt rövidnek, midőn a' görög és deák szókat most nem *Metricai* törvények szerint ejtjük-ki.

A' vak.

Paralogismusz, tévedt. de nem *akarva-hibás* okoskodás. A' mi *akarva-hibás*, *Sophismának* mondatik a' *Logicusoknál*.

A' nehéznyelvű.

A' *Cháriszt* és *Psychét* Kárisch és Pszikhének olvasni irtóztató dolog, 's az így-írás által a' vastag kimondást sanctionálni akarni, még irtóztatóbb. Így mondotta e azt a' kényes nyelvű Görög? Nem; de mi azt most magyarrá teszük! 'S az e *magyar* a' mi *durva*? Abban keresünk e dísz és okot a' kevélykedésre, hogy mi azt, a' mit a' görög 's deák, 's még a' német is, kimon-

dani tud, kimondani nem tudjuk? Nem épen olyan e ez mint midőn a' német a' *Gyöngyöst* és *Gyórt* úgy mondja-ki a' mint 45. tudod? vagy a' magyar az *ich nicht*-et *ik nikt*-nek? — Nem annyira ajakink vastagok, mint inkább makacsságunk szertelen; 's nem jól tanúltunk syllabizálni. A' ki ezt jól tud, ki fogja mondani a' *Themi-szto-cleszt*, és a' görög pentameternek ezen hátúlsó hemistichiumát: *fēmi Themisztoaclea*.

Kitérünk, mert nagy szükség van reá, hogy mondattassék. — A' német theatrumon és a' jobb nevelő-házakban a' *Fürst*, *erster*, *können*, *möchte* szókat nem *Firscht*, *erschter*, *kennen* és *mechte*-nek mondják, hanem *Fürszt*, *erszter*, *können* és *möchte*. Érzi a' német, hogy nem úgy kell a' szókat ejteni mint az úczán hangzanak, hanem hogy mindenben azt kell keresni, a' mi szép. A' ki elmélkedni akar és tud, látni fogja, hogy semmi nem lehet undokabb mint a' Socratesz' és Brútusz' neveiket *Szokrateschnek* és *Brütuschnak* pronunciálni. A' jelenvaló Epigrammák' Írója hibásnak tartja azt a' módot, melly az idegen neveket is, ha egészen magyarokká nem váltak (mint *vers*, *voks*, *papiros* 'stbb.) magyar orthographia szerént írja: (*Voltér*, *Russzó*, *Siller*, *Filozofia*, *Zseni*, *Sekszpir*, *Boaló*, *Ros* 46. *fokó*). De hogy *sch*-nek ne olvassa az Olvasó, hűségten lett a' maga törvényéhez, 's a' szók' végein azt mindig *sz-szel* jegyzette-meg.

Orthoepia.

Helyes kimondása a' szóknak.

Vájt fülek, purgata auris. Horat.

Correctio.

Puristáink megbocsátanak a' szóért. Vele élt Schiller is, kitől az Epigramma véve van. *Gedichte I. Th. Frey von Tadel zu seyn ist der niedrigste Grad und der höchste, Denn nur die Ohnmacht führt oder die Grösse dazu*.

Írói érdem.

Csín, Cultur ; mert *csinos*, quod cultum est.

Szokott és Szokatlan.

Kecs, Reiz ; *venustas*, lepör, *elegantia*.

A' Neo- és Palaeologusz.

47.

Neósz, új ; *Palaeósz*, régi ; *lógosz*, beszéd, beszélő.

Egy fecsegőhöz.

Mikrologied olvassd francziásan : *Mikrolozsid*. — *Mikrósz*, apró ; *pikrósz*, kesernyés ; *mákrósz*, hosszú ; *makár* boldog.

Fonákság.

A' szép Mesterségek' czélja nem *haszon*, hanem *gyönyörköd-tetés*. Amaz ennek még a' didacticus munkákban is subordinálva van, 's az *Aesthetica* kárhoztatja az oly mívet, mellyben a' tanítás inkább érezteti magát, mint a' gyönyörködtetés ; noha a' kettő megállhat együtt, sőt a' kettőnek együtt is kell járniok.

Repkény, *hedera*. A' *borostyán* nevezet örökre a' *laurusé*. A' *babér* iszonyú nevével csak az fog élni, a' ki tompa érzeni, hogy a' patikai 's konyhai szókkal szép munkákban élni nem szabad.

Arbuscula.

48.

Horat. Sat. 1. 10. — Roscius tisztelt Színjatszó vala Rómában ; innen trópuszszal *Arbuscula* *Roscia* nevet kapott. — A' ki az első *distichon*' *Synchysis*zén felakad, tanulja-meg mi a' *Synchysis*z, 's construálja Horátnak két első sorát az *Odák*' III. Könyv. utolsó darabjában.

A' két természet.

Az Aesthetica' profánusainak csak az *Természet*, a' mit testi szemeikkel látnak. Ők azt a' Festőt dicsérik, a' ki úgy festi a' képet, a' hogy' azt a' tükör adja-vissza. *Füger* és *Grassy*, *Lampi* és *Kreutzinger* nekik kevésbbé talál, mint sok vászonmázoló. *Eis to kreisson!* (in pulcrius!) ezt kiáltozta a' görög Művész a' tanítványnak, 's így leve', 's csak így leve, a' Vatican Apoll, az Antinousz, a' Mediciszek' Vénusza; így, és csak így leve 's lelete, hogy a' Gorgon' feje is isteni keccsel mosolyog, és hogy Silént és a' Faunok' statuáját gyönyörködve láthatod. «Valóban a' kép nincs is in'ább szépítve, mint a'

49. hogyan a' Mesterségnek szépíteni *kell!* mond Conti, Emília Galottiban. A' Mesterségnek a' szerént kell festeni, a' hogy a' *plasmai Természet* — ha van! a' képet gondolá; azon hanyatlék nélkül, mellyet az ellenkező agyag elmellőzhetetlenné teszen; azon roncsolat nélkül, mellyel ellene az idő kikél.

A' szavas idiota.

Zugdi hírét sem hallotta az Algebrának, 's az a *plus b*-ét úgy fogja-egygyüvé, mint Orbiliusza tanította syllabizálni. Így a' ki az új Philosophiát tanulni restellette . . .

Az avatlan.

Czélzás Mozartnak Bájsípjára, 's egy végre, végre harmincz év után! avúlni kezdő Hegyaljai Gassenhauerre, mellyet az Aesthetica' historiájára nézve itten feljegyzünk: *Hol lakik Kend, Húgom-Asszony?* — *Keresztúrba?* — *Ki lyánya kend,*

50. *Húgom-Asszony, Keresztúrba?* — *A' Biróé vagyok én, 'S piros csizmát hordok én; Keresztúrba! Talán nem ismer Kend?* *Hiszen velem h . . . Kend, Keresztúrba.* — Nem rosszabb Duetto, mint soka azoknak, melyeket Fortepianóink mellett 's az Operákban hallunk.

A' Classicusokkal nem isméretes olvasó vesse-össze Catull-nak 53-dik Epigrammáját:

*Risi nescio quem modo in corona,
Qui, cum mirifice Vatiniana,
Meus crimina Calvus explicasset,
Admirans, ait haec, manusque tollens:
Di magni, salaputium disertum!*

A' békák.

Ez az Arisztophaneszi pajkosság a' grávis Uraktól nem kér bocsánatot, mert tudja, hogy azt nem talál. Aristophanesznél a' béka *brekekekeke*-et és *koáx*-ot mond. Ha véték volt e nem így mondani itt?

Zeüsz, Jupiter; Poseidon, Neptún; a' Sirius, Caniculai csillag; Anadyomene, a' vizekből kikelő Vénusz; Hórák, a' menynevei kapuk' őrzőji 's a' Nap' szekerének előfutója. Homer. Iliad. V.

A' distichon feltalálása.

51.

Lássd Schillert: *Im Hexameter steigt des Springquells flüssige Säule, Im Pentameter drauf fällt sie melodisch herab.*

Fábchich.

Ez a' hív tiszteletet érdemlő Hazafi kevés kedvelést talált munkáji által az Olvasóknál. Hogy írása követőket találjon, azt az Epigrammatista nem óhajtja; de óhajtja hogy minél több Olvasója legyen olyan, a' ki azt, a' mit munkájában becsülni lehet és kell, értse.

Péczeli.

Jegenye, nem populus italica; hanem pinus abies; fenyő, pinus picea; topoly, az a' nyár, melynek levelei eggyik oldalokon fejérek, a' másikon setét zöldek, Silberpappel. Liriodendron Tulipifera, Tulipánfa, Platanus, Bignonia Catalpa, Acer Negundo 's az Acatia már nálunk is ismértes túlvilági fák.

52.

Sylvester.

Pancratiastáknak azok neveztettek a' görög Athletáknál, a' kik mind az öt játékot játszották: az öklözést, futást, ugrást, tányérhajtást és birkozást; vagy a' kik ináknak minden erejekkel játszottak.

Téjószi Költő, *Anákreon*, az Umbriai *Propertz*. Révainak kisdéd dalaiban: *Antiqq. Literat. Hung.* pag. 56. véghetetlen csín és édesség vagyon.

Láng lebeg szép üstökén. Virg. Aen. III. v. 682. Ez a' láng a' Genie' képe a' Poetánál 's Festőnél.

Kis és Berzsenyi.

Cyane, búzavirág; *Ion* görög neve a' tavaszi mezei-violának.

SÁROSPATAKON,

NYOMTAT. NÁDASKAY ANDRÁS ÁLTAL.

JEGYZETEK.

1. Herculeszhez. (V. ö. 40. l.) Készült 1810 nov. 2. és 3. közötti éjjel, s másnap közli Berzsenyivel (Lev. 8 : 146), nov. 7-én Kis Jánossal (uo. 151.), nov. 16—17-én Dessewffy Józseffel (uo. 165.), decz. 8. Sipos Pállal s bizonyosan még másokkal is. Siposnak igen tetszik ez epigramma: «A Herculesz Dedicatiója egy olj ditsősséges poetai involutio, meljet érteni kell.» (uo. 268.)

Hercules Zeus és Alkmene fia, kinek Eurystheus király parancsára 12 nehéz munkát kellett elvégeznie; ezekre czéloz az epigramma.

Embercse. «Az embercse a' Terentius homunciója szerint van formálva — írja Berzsenyinek — 's az olvasott Olvasót arra emlékezteti. Emlékezel e a' helyre? Ott van az, a' hol az ifjú, a' Jupiter és Léda képét nézegetvén a' bordély falán, azt mondja, hogy nem szégyen neki, a' mi az Istennek nem volt az.» (Lev. 8 : 147.) Későbbi leveleiben Jupiter és Danae képét említi. — Dessewffy kifogást tesz az *embercse* szó ellen: «Ugyan, kedves Barátom! miért mondog embercse? (homunculus), mikor bé van már véve az emberke? bármilyen tótos legyen is.» (uo. 182.) Kazinczy erre így felel: «Embercse azért mondom, mert nem csak diminutivum, hanem *vásott*, *pajkos* diminutivum. Az *emberke* nem *pajkos*. Van sok ilyen a magyarban is: *Vércse* a zoológiában. *Borcsa*, *Borcsa*, *Jancsi* etc. etc.» (uo. 278.)

Eltérések az első kidolgozásban: 1. sor. te Bajnokisten hely. *nagy Emberisten*; 2. sor. Mennydurrogtatónak hely. *Mennyropogtatónak*; 13. sor. 's ég föld hely. 's ég 's föld; 14. sor. szégyeltél hely. *szégyenlél*; 15. sor. ugyanaz mint a 2. sorban.

2. Az olvasóhoz. (Vö. 40. l.) A censor nem akarta megengedni ez epigramma kinyomatását «mivel az a' Publicumnak

nagy megsértése nélkül meg nem eshetne — írja Nagy Ferencz Kazinczynak, mikor már sajtó alá kellett volna adni a kéziratot. — Az első Distichon, úgy mond, szép: 's az ki is nyomtattathatik; a' második nem: ezt azért a' Tek. Úr vagy igazítani, vagy elhagyni, vagy mást helyébe írni méltóztassék.» (Lev. 8:284.) Nagy Ferencz sürgetésére mégis megengedte a censor az epigramma kinyomatását «oly feltétellel, hogy a' Nóta is a' végébe toldattassék: hogy a' *Publicumot* és *Publicumát* között való különbséget az Olvasó érthesse; a' nélkül bizonyosan meg nem engedte volna». (uo. 290.) Erre vonatkozik Kazinczy magyarázata.

5. Soloecismus. (Vö. 41. l.) 1810 jan. 19-én közli Kis Jánossal, mint a tervezett *Nyilak* egyik epigrammáját, cím nélkül, ilyen szöveggel: (Lev. 7:216.).

Hogy solecizálok, nevet Irnyaki. Kába, ne vess bár,
Nem bukik a' ki helyén (suo loco), 's tudva' s akarva bukik.

Ugyanez idő tájt közli Berzsenyivel (uo. 232.), s ekkor Irnyaki helyett Ercselyi-t ír. — Az epigramma második sorára nézve vö. Szemere bírálatát.

6. Synizesisz. (Vö. 41. l.) Az előbbi epigrammával együtt közli 1810 jan. 19-én Kis Jánossal (Lev. 7:216.). Címe: *Soloecismus*, s így hangzik:

Diphthongust röviden hangzatni tilalmas Edőknek.
Hall, de szemével, Edők: lát, de fülével, Edők.

1810 jan. 25-én közli Dessewffy Józseffel, s ekkor címe: *Edökhöz*. A Nagy Gáborhoz (1810 febr. 19.) írt levélben is az előbbi epigramma mellett közli ezt is ily czímmel: *Ad vocem SoloEcizálok*.

7. A vak. (Vö. 41. l.) Készült 1810 jan. 12-én, s még ugyan ezen a napon közli Döbreinteivel (Lev. 7:204): «Ma ismét egy rövid Aesthetico-Critica Epigramma repüle ki tollamból, midőn egy levelet írék. — Azt tartja a' *tanulatlan* ember, hogy ő is *ítélhet*, mert szeme néki is van. Nem jól raisonníroz. Mert nem minden lát, a' kinek nyílt szeme van. Imhol az Epi-

gramma». A második sor így hangzott: «Látni akarsz, jámbor Hályogi: látni — *tanulj!*» Az előbbi két epigrammával együtt közli ezt is Kis Jánossal s Dessewffy Józseffel.

8. A nehéznyelvű. (V. ö. 41. l.) Készült 1809 decz. 27-én, s már másnap közli Rumyval s megmagyarázza, mi iratta vele ezt az epigrammát (Lev. 7:184.): «Sie lehrten mich, dass man Cultur nicht Kultur zu schreiben habe. Wie, wenn man fremde Wörter nun gar ungarisch prononcirt!! Ich ärgerte mich, und lesen Sie dieses Epigramme, wozu mir Catulls: Chommoda dicebat si quando dicere vellet.. den Gedanken gab».* Czíme: A durva ajakú. den 27. Xber 1809. Azután így folytatja: «Nehmlich, so wie Győri als *Giehri* (Deutsch ausgesprochen) verdammt klingt: so muss auch Kárisch, Psikke, Venusch etc. klingen. Unsere Puristen schreiben wirklich Psikke, Bakkus.»

Eltérések az első kidolgozásban: 1. sor: *Kárischt* 's *Psikkét* mond, ha *Psychét* kell mondani 's *Cháriszt*. — 3—4. sor: 'S *Vénusch*- 's *Bakkusch*-nak, *kemiának* 's *Mekkanikának*, A mi nekem *Bacchus*, *Chémia*, *Mechanika*.

Berzsenyivel is közli 1810 jan. 22-én (Lev. 7:232); czíme ekkor már *A' nehéz nyelvű*. Utána ezt a megjegyzést teszi: «*Ez otromba* szántszándékkal így, noha *e' durva* is állhatott

* Kazinczy itt Catallusnak következő epigrammájára czéloz:

De Arrio.

Chommoda dicebat, si quando commoda vellet
Dicere, et hinsidias Arrius insidias.
Et tum, mirifice sperabat se esse locutum,
Quum, quantum poterat, dixerat hinsidias.
Credo sic mater, sic liber avunculus eius,
Sic maternus avus dixerit, atque avia.
Hoc misso in Syriam, requierant omnibus aures,
Audibant eadem hæc leniter et leviter.
Nec sibi postilla metuebant talia verba;
Quum subito adfertur nuntius horribilis:
Ionios fluctus, postquam illuc Arrius isset,
Iam non Ionios esse, sed Hionios.

volna. Mert a' Kalvin embereit tanítani kell pronuncziálni». *Eltérések* : 3. sor : 'S Ekhó- 's Bakkuschnak. . . 4. sor : 'A mi nekünk Echo, Chémia, Mechanika.

9. Orthoepia. (V. ö. 42. l.)

11. Correctio. Schiller epigrammájának fordítása. (V. ö. 42. l.)

12. Irói érdem. (V. ö. 43. l.)

13. Szokott és szokatlan. (V. ö. 46. l.) Készült 1810 okt. 28. és 29-ike közötti éjjel (Lev. 8 : 144), s másnap közli már Kis Jánossal ; czíme ekkor : Szokás. Nov. 3-án megküldi Berzsenyinek is, s ekkor már új czime van.

Eltérés az első kidolgozásban : 4. sor : áldani fogja nekem.

14. A neo- és palaeologusz. (V. ö. 43. l.) Készült 1810 jan. 21. és 22. közti éjjel. Kazinczyt nagyon bántotta, hogy ellenfelei a magyar nyelv megrontását látják újításaiban, melyekkel ő a költői nyelvet szebbé s finomabbá akarta tenni. Hogy a külföldi nyelvek példájára is hivatkozhasnék, megkérte Rummy Károly Györgyöt, ki a német irodalomban igen jártas volt, hogy ha német classicusokat olvas, írja ki számára a neologismusokat. Január 21-én kapta meg Rummy válaszát, melyben — mint Kazinczy örömmel írja Döbrenteinek (Lev. 7 : 221) «nem ezt cselekedte, hanem többet. Tegnap revém levelét. Voss Homér fordításából kiírt sok Græcismust. Klopstock Ódájából Græcismust. Wieland Musarion, Oberon etc.-ből, Goethéből (in Orig. Werken nicht in Uebersetzungen) sok Gallicismust». Ezen gondolkozott az nap este s az egész álmatlan éjtszaka. «Még nem hajnalla ma, 's nem alhatám, — írja ugyanabban a levélben — Egy Epigrammát csináltam, kicsúsztam a' lámpához, 's papirosra irtam, hogy el ne felejtsem reggelig». — «A német nyelv is anyanyelv, — folytatja ugyanott. — Ha ők gazdagíthatták xenologismussal a magok nyelveket : ne e mi is a' magunkét? De Debreczen ezt nem szenvedheti, mint a' csecsig felérő hosszú nadrágot, egy arasz mentét, titusirozott fejet. Azt mondja, hogy ez *nem magyar*. Hát a czáfi az e? Hallja az Úr az Epigrammot reá. Istentelenül korbácsoló. Ez az a' mit ma éjjel csináltam». — — (Következik az epigramm.) — — «Igen is, nevetséges volna Fürmender Uram, ha rövid

mentés hosszú nadrágot vonna fel, 's csenddel beszélne. De nem nevetséges az Urfi, ha azt cselekszi. Debreczen el nem hallgat; denn die Leute sind Kleinstädtler».

Még az nap elküldi Rumynak, bő magyarázattal s német fordításban is (Lev. 7 : 225—7.), továbbá Berzsényinek (u. o. 233); jan. 25-én Dessewffynek (u. o. 240.), febr. 19-én Nagy Gábornak (u. o. 277.), s júl. 1-én Aranka Györgynek (8 : 3. l.). Mind-egyik levélben bő magyarázattal kíséri az epigrammát, s érdemes elolvasni e nyilatkozatokat, mert érdekes világot vetnek arra, hogyan gondolkozott Kazinczy a nyelv gazdagításáról és szépítéséről.

E helyen elég lesz a Berzsényihez írt felvilágosító sorok közlése: «Bosszant Debreczen, kik azt tartják, hogy a' Magyar nyelv eine abgeschlossene Sprache, mint a' görög és római, és hogy ebből sem elvenni nem szabad semmit, sem hozzá adni, sem változtatni, mint az ő Bibliájokból. — Ez az állítás, mondám, épen olly nevetséges, mint mikor Debreczeni Biró Uram azért haragszik, hogy miért járunk egy arasnyi mentében 's csecsig érő nadrágban. Igen is nevetséges volna, ha Biró Uram öltözne úgy: de az is az volna, ha a' Juratus öltözne a' Biró Uram lábikráját verő mentéjébe. A poetai stílus tehát éljen új szavakkal: Biró Uram pedig Debreczenivel. — Egy jó Isten a' Biró Uram stilusa helyett a' Fürmender (Vormünder, Tribunus) nevét juttatá eszembe, 's ez már hangjára nézve is vég-hetetlenül nevetséges szó».

15. Egy fecsegőhöz. (V. ö. 43. l.) Készült 1810 nov. 2. és 3. közötti éjjel s másnap megküldi Berzsényinek; czíme ekkor: *Mikrologusz* s első sora így hangzott: «Mikrologod gyakran elkínzott. Oh de miért vagy ...» (Lev. 8 : 148.) Nov. 7-én megküldi Kis Jánosnak, czíme: *Eggy hiú fecsegőhöz*, s szövege olyan mint a Töv. és Vir.-ban. Hozzáteszi a következő jegyzetet: «NB. Nem merem bizonyosan állítani, hogy a' makárológosz jó e abban az értelemben, hogy a' magával eltelve levő boldogot jelentse? 's nem hibásan van e scandálva?» (Lev. 8 : 152.)

16. Fonákság. (V. ö. 43. l.)

18. Fennebb stylus. Készült 1810 nov. 2. és 3. közötti éjjel, s másnap megküldi Berzsenyinek (Lev. 8 : 148) ilyen szöveggel:

«Téged senki sem ért: minek irsz hát?» — Pór sereg! ím itt
Lőrét árulnak, 's nyírvizet! édes italt.

Nov. 7-én megküldi Kis Jánosnak, s ekkorra már teljesen átdolgozta, úgy a mint a Töv. és Vir.-ban meg is jelent. S hozzá teszi: «Ez im Geschmack von Goethe».

19. Arbuscula. (V. ö. 43. l.) 1810 nov. 15-én megküldi Rumynak, megjegyezve: «vid. Horat. sermo sat. X. in fine». Horatiusnak idézett helye így hangzik:

An tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis?
Non ego; nam satis est equitem mihi plaudere, ut audax,
Contemptis aliis, explosa Arbuscula dixit.

(Sat. I. 10. 74—77. sorok.)

20. Prózai s poetai szóllás. Készült 1810 okt. 28. és 29. közötti éjjel, s másnap megküldi Kis Jánosnak, czíme: *Külömb-ség a' prózai 's poetai miv között* (Lev. 8 : 145); nov. 3-án pedig Berzsenyinek (u. o. 148).

21. A két természet. (V. ö. 44. l.) Készült 1810 okt. 28. és 29. közötti éjjel, s másnap megküldi Kis Jánosnak, a czím mellé ezt a megjegyzést téve: «tudniillik a' Nach der Natur és az εις το κρεισσον». Később pedig erre az epigrammára czélozva írja: «örvendek hogy az elsőt tőlem veszi literaturánk; mert hanyadik magyar Író az, a' ki az Aestheticának ezt a' törvényét csak megálmodni is tudná». (Lev. 8 : 145—6.) Nov. 3-án megküldi Berzsenyinek is.

Eltérések az első kidolgozásban: 2. sor, vezérl h. *viszen*; 3. sor, *kevélykedel* e h. *kevélykedhetsz*; 4. sor, Nyáradi, *vissza-vonod* h. *Belteki, visszahozod*. Az utolsó két sor így hangzott:

A' mit lát, neki Természet, nem semmi tovább: de
A' mesterség' természete néki titok.

22. Lukai. Az előbbivel együtt készült, s vele együtt is küldi meg Kis Jánosnak s Berzsenyinek. Az epigramma czíme ekkor még *Subai*. Kis Jánoshoz írt levélben Kazinczy az első két sor mellé ezt a jegyzetet függeszti: «*rauschende Wörter. Reime. Metrische Verse*». Azután még ezt írja erről az epigrammáról: «*Alig ha ezt az utolsó causticus darabot feljebbre nem becsülöm, mint az elsőbбекet, . . . És erre az utolsóra egy boldogtalan Hubai Miklós nevű Kálvinista deákból Prókátorrá lett emberke adott Originált. Azért említom mi volt, mert ez is harangot-kongató*». (Lev. 8: 145—6.)

H. Hubay Miklós *költeményes munkái* Pesten, 1810-ben jelentek meg, s Kazinczynak Szemere Pál küldötte meg, hivatkozva arra, hogy Kultsár a «*Hazai és külföldi Tudósítások*»-ban megdicsérte. Kazinczyt boszantotta ez a dicséret s bírálatot írt a kötetről. Már előre írja Rumynak: «*Sie erhalten bald die Rec. von Hubay's elendem Gedicht*». (Lev. 8: 5.) Később, 1811 febr. 21-én megküldi neki a bírálatot, mely az *Annalen der Literatur und Kunst* cz. folyóiratban jelent meg (1811 évf. IV: 65). Ez a bírálat így szól (V. ö. Lev. 8: 339.):

«*H(ubai) Hubay Miklós költeményes Munkái. Pest, bei Trattner. 1809. 163. S. m. n. k. Eine wahre Sudeley! Das elende Machwerk, das Hubay mehr aus Mangel an Einsicht als aus einer unverzeihlichen Arroganz Poetische Werke genannt hat, sind im Fache der Literatur eben das, was das Octavkupfer, das vor dem Titelblatt steht — Bey den schweren Zeiten mag es seine 4 bis 5 f. doch gekostet haben — im Fache der Kupferstecherey ist. Wie sollte der die schönsten Blüthen des menschlichen Geistes, lyrische Gedichte hervorzubringen im Stande seyn, der es nicht einmal so weit gebracht hat, dass er eine Zueignung und eine Vorrede, wir sagen nicht schön, sondern auch nur leidentlich zu schreiben wisse? Rauschende Wörter, süssliche Phrasen, die der Verfasser hie und da aufgeklaut hat, und mit denen er nun sein arges Spiel treibt, machen den Dichter nicht aus; und wer dem Kitzel als Versmacher aufzutreten, nicht widerstehen vermag, sollte doch reimen und scandiren wissen, das unser Poet auch ganz und gar nicht*

kann. Seinen Frevel gegen Dichtkunst, Versification und Sprache hat er durch das schamloseste Plagiat wider den unsterblichen Sänger an der Limmath aufs höchste getrieben, indem er Gessner's Schöpfungen in Stücke brach, und die Hälfte der einen Idylle, zu die Hälfte der andern gefügt hat, um sagen zu können (siehe die Vorrede zu den Idyllen) er sey origineller Idyllendichter.

Hubay ist Advocat, und lebt in dem Gömörer Comitát. Um so unverzeihlicher der Muthwille, der selbst bey einem unreifen Knaben zu übersehen wäre. Non satis adparet, cur versus factitet».

Eltérések az első kidolgozásban: Mindegyik sorból hiányzik az 's. 2. sor: Eggyhangzatokra akadsz; 3. sor. Mértékre lépni tudsz; 4. sor: Múzsákat emlegetsz.

23. A szavas idiota. (Vö. 44. l.) 1811 jan. 2-án több más epigrammával együtt elküldi Fazekas Istvánnak; czíme: *A' fennszavú Idiota*. Utána ezt a jegyzetet teszi: «Ezt így kell scandálni *A' plusz b'ékvál ix* etc. Az értelem pedig ez: Némelly ember nem érti az új Philosophia által alkotott Aesthetikai tudományt, megbotránkozik a' nem értett tanításon 's szidja Kantot, Fichtét etc. (Lev. 8: 250.) Ez epigrammával Buday Ferenczre czéloz, a ki Kantot támadja ily czímű munkájában: «A Kant szerént való filosofiának rostálgatása levelekben». (Pozsony, 1801.)

25. Az avatlan. (Vö. 44. l.) 1810 nov. 15-én megküldi ezt az epigrammát Rumynak (Lev. 8: 157.); czíme: *Az avatatlan*, s jeligéje Catullus epigrammája, melyet K. a magyarázatban közöl.

26. Az iskola törvényei. 1810 nov. 2. és 3. közötti éjjel írta s másnap elküldi Berzsényinek (czíme: *Törvényszegés*), s nov. 7-én Kis Jánosnak.

Eltérés az első kidolgozásban: 4. sor. lehet h. *legyen*.

28. A szép és a jó. A Tövisék és Virágok már a könyvnyomtatónál voltak, midőn K. 1811 jan. 10-én megküldi néhány darabját Berzsényinek, s ezt is meg akarja küldeni, de nem volt meg másolatban. «Van eggy darabom, — írja a levélben (Lev.

8: 261) — mely a' Sittlich schön és Sinnlich schön külömbségét érezteti igen caustisch. [Következik az epigramma négy első sora.] De ezt a' darabot elfeledém megtartani párban, úgy hogy ha Patakon elvész a' Typographiában a' Ms., örökösen oda lesz. Eggy Papi ember azt fejtegeti, hogy a' Festő az angyal czombját is meztelen hagyá, 's az nagy vétek.

Mintha ott a' hol űk vannak nem volna *váll* és csizma?

Ah ennyi rosszat szült köztünk az Aesthezis 's a Schizma!

29. A legfőbb leczke. Több epigrammával együtt ezt is megküldi Fazekas Istvánnak 1811 jan. 2-án (Lev. 8: 250.). Szövege ez:

Eggy a legszükségesbb.

Már tudod a' törvényt, karodat gyakoroltad eléggé,

Hátra van eggy és eggy 's eggy: Thüe tajsz Charizin.

30. A békák. (Vö. 45. l.) 1811 jan 10-ikén megküldi Berzsenyinek (Lev. 8: 256.), a címhez ezt a jegyzetet téve: «Orignál, de a' pajkosság tónusát Aristophaneszből vettem».

Nyomtatás közben V. Nagy Ferencz a következő megjegyzéseket teszi erre a költeményre: «A' Magyarázatokban, e' szóra, *Békák* más jegyzetek jöhetnek, tudniillik annak rövid kimentése, miért nem tartotta-meg a' Tek. Úr az Aristophanes *ονοματοποιημενα*-jit. Mind kettőnknek figyelme előtt elbujt az, hogy a) Aristophanes nem így teszi-ki a' Békák hangját, Brekeke, hanem *βρεκεκεκεξ*, hármaztatva a' *ke* syllabát — azt fogja tehát kérdezni az Olvasó, hova maradt a' *xeξ* syllaba? mentség kell reá: mivel világosan így van, végire írtam az Auctorból: *βρεκεκεκεξ*.

b) Nem így van Aristophanesben *χλοαξ*, hanem *χοαξ*, azt fogja kérdezni az Olvasó, miért csúszott belé a' λ.

Én ezekre hamarjában ennél jobb feleletet nem tudnék adni, mint ezt: A' magyarban szebben esik a' Brekeke, mint a' brekekek, — továbbá a' *Kloakszban* az *l* hathatósabban kitészi a' békák hangját. De méltóztassék a' Tek. A. Úr jobb mentséget lelteni, 's a' Typographust megkérni, hogy a' *Békák* magyará-

zatja alá (a' mostanit cassálván) nyomtassa; mivel különben bé nem fér: mert félek, hogy nagy kifogásúl tészik-ki az éles szemű Recensek — a' szavak olvastatnak». (Lev. 8:323—4.) E figyelmeztetésre írta Kazinczy az erre vonatkozó két sort a *Békák*hoz tartozó magyarázatban.

Eltérések: 18. l. 16 sor: Nem hallja-meg ő! h. *Nem hajla-meg ő!* Ez utóbbi a helyes, s maga Kazinczy mondja el Desseffyhez írt levelében, hogy jutott ez a sajtóhiba a nyomtatványba. «A' *Békák* neve alatt álló Epigrammában e' sor áll: *Nem hajla-meg ő!* azaz Jupiter meg nem *hajlott*. A' Typographus ezt így rakta: *Nem halja meg ő!* (Jupiter querulantes non exaudivit.) — Én vevém a' Correcturbógent 's képzeld: ámbár tulajdon munkámban esett a' hiba, és olyanban a' mit talán csak 8 nappal előbb írtam, dolgoztam, a hibás szót *halja* (audit) így corrigáltam: *hallja*, — mert megtévesztett a' hangzás rokonsága. Most látom azt, midőn a' munkának utolsó árkusát nyomtatják. — Így ejtünk hibát akaratunk ellen is.» (Lev. 8:333.) — 19. l. utolsó sor: Néreidek h. *Néreisek*; 20. l. 3. sor: forrasztja h. *forrolja*; 5. sor: *hinárkárpitot*; 21. sor: 'S a *Kaselot*; [A *Cachalot* vagy *cachelot* a bálna vagy czethal francia neve.] 22. lap. 1. sor: dísze, fénye h. *fénye, dísze*.

31. Kocczantyúsi. Ez epigrammával Gyöngyössi Jánost, (szül. 1741, megh. 1818.) tordai ev. ref. lelkészt, a leoninus verselés meghonosítóját gúnyolja. «Nem bántok senkit — írja Desseffynnek 1811 jan. 17-én — azon a' fertelmes Tordai Poétán kívül, a' ki Leoninus verseket írt. Ismered e képét, melyet Czetter metszett versei elébe? Lourdabb, savanyúbb képet igen csinos parókája mellett nem képzelhetsz. Nézzd csak mit írtam reá. [Következik az Epigramma.] ebből áll az egész epigramma. A' borzadás nem engedte elvégezni, 's a' vers nem vers.» (Lev. 8:278.) Szentgyörgyinek nem tetszett ez az epigramma: «Kocczantyúsiról nem tudom, mivel érdemlette a' vele könyörtelenül való bánást, ő is 30, 35 esztendővel írt ez előtt, betsületes és jólelkű embernek is hallom, a' grimaszsz lehet a' festő vagy rézre metsző hibája is, azomba engem, ha mind hibásat írt volna is, ez az egy verse:

A' kegyelem, jóság, az alázatos elme, 's igazság,
Vólt derekának öve, vólt koronája köve,

elégséges lett volna hozzá meg kérlelni». (Uo. 402.) Kazinczy válasza: «Kocczantyúsit szánod, mert jó ember. Én csak az *izetlen Irót* festettem; annak semmi közössége a' jó *emberséggel*. Már pedig az feljebb van minden kérdésnél, hogy a' leoninusi distichonok izetlen dolgok. Az általa előhozott vers foly, a' pentameter más tekintetben is jó: de a' hexameter semmit nem ér. Vers e az, a' mellyben a' substantivumok egymást érik minden közbevetés nélkül? Tekintsd verseit, a' sok Bibliai citatumokkal.» (Uo. 455. l.)

32. A distichon feltalálása. (Vö. 45. l.) Ez epigrammával igen meg volt elégedve maga Kazinczy. «Diese sind zwey Zeilen, die sehr Glücklich mahlen, — írja Rumynak. — Das Steigen hinauf und das Sinken herab, und zwar *zengve*, zeigt auch der Vers, und der Lückenbüsser *oh csuda!* ist ein Lückenbüsser den man sich hinwünschen müsste, wenn er den Platz nicht füllte. Solche mahlende Verse (wie Heyne es irgendwo sagt) kommen dem Dichter ohne dass er darauf dächte, von selbst entgegen.» (Lev. 9 : 153.)

33. Himfy. Kazinczy már 1809-ben megbíráltta Himfy szerelmeit a bécsi Annalen der Literatur cz. folyóiratban (II : 127. l.). «Én a napokban a' Himfy' szerelmeinek két köteteit recenseálám német nyelven — írja 1809 ápr. 8-án Kölcheynek (Lev. 6 : 318.) — meg lévén kérve reá egy német országi Literatus Zeitungba. Ki eresztik e a' levelet az Ausztriai határon, nem tudom. De szeretném, ha kinyomtattathatnák. Himfy elhalhatatlan dísze a nemzetnek. Én ötöt csak verseiből 's leveleiből ismerem. Sok darab rossz van benne. Kár hogy a két Tomus egyé nem olvadt. A' poeták nagy kárt tesznek az által magoknak, hogy verseiknek felét el nem égetik.» Ugyanezt a gondolatot fejezi ki ez az epigramma is, mely 1810. decz. 27-ike és 1811 jan. 2-a között készült. 1811 jan. 2-án megküldi Fazekas Istvánnak, jan. 10-én Berzsenyinek, megjegyezve ez utóbbi levélben: «külömben korbácsaim csak illyek mint a mi itt következik» (Lev. 8 : 256.).

A Tövisék és Virágok megjelenése után igen sokan félreértették K. szándékát, kicsinylést és lenézést látva a költeményben Kisfaludyval szemben. Kazinczy mindjárt a füzet megjelenése után (1811 márcz. 11.) védi magát Pápay Sámuelhez írt levelében: «Nincs a' Magyar Publicumban tisztelőbb Olvasója Himfynek mint én. De ha ezerszer nagyobb tisztelője lehetnék is, azt mondanám a' mit Recensióban mondtam 's Virágaimban mondék — *Virágaimban*, mondom: mert az őtet illető Epigramma: Jer most; vár az *Olympuszi Kar*, elég világos». (Lev. 8:380.) Aug. 11-én írt levelében ismét visszatér ez epigrammára: «Nincs ember a' ki a' Himfy Szerelmeit szívesebben becsülje, a' ki azokat inkább csudálja nálamnál. Ezt mutatja Recensióm is. De az én Epigrammám Himfyre nem *virágos Tövis*, — hanem *tövises Virág*. A' kettő között épen az a' különbség, a' mely a' *dolce piquante* és a' *Wienerische Trankel* között. Mi azt szeretnénk, hogy minden hangunk extasissal fogadtassék». (Lev. 9:49.) Erre Pápay csak ezt feleli: «Himfy nem vehette neheztelés nélkül, hogy $\frac{7}{8}$ -adát verseinek tűzrakásra íteltetted és pedig egy még esméretlen Dayka által». (uo. 84.) Döbrentey is szigorúnak tartja az epigrammát. «Himfyről szörnyű kemény az ítélet. Úgy Petrarkából is sokat kihányhatunk. Ki más nagyokból is». (uo. 148. l.) «A' Himfyre írt Epigr. — feleli Kazinczy, — mellyet az Úr szörnyű keménynek nevez, az ő képzelhetetlen dölfe miatt esett, nem szintén csendes vérből, de nem szégyenlem felindulásomat — mert nem érdemli e ezt Az, a' ki szerelmeinek Recensióját, azt a' meleg szívvel 's magasztalva irottat, oly nehezen vette, hogy többé nem is felelt levelemre? Ítélje meg akárki, van e abban a' recensióban kiméletlenség 's nem forró barátsági tónus szől e belőle?» (uo. 190. l.) Ez a költemény volt mégis az oka az elhidegülésnek s a kölcsönös gyűlölséget okozó félreértésnek Kazinczy és Kisfaludy Sándor között. (Erről részletesen szól Demek Győző, «Adalék a Mondolatpör keletkezésének történetéhez» cz. dolgozatában. Irodalomtört. Közl. IV. k.) A Tövisék és Virágok tervezett második kiadásában mégis megváltozott volna a cím, s Csokonaira vonatkozott volna az epigramma.

34. Ráday. 1810 decz. 6-án közli ezt az epigrammát Berzsenyivel és Kis Jánossal. Ez utóbbi levélben ezt írja elébe: «Olvassd e' két *Virágot*» s czíme: «Gróf Ráday Gedeon.» (Lev. 8 : 208.) 1811 jan. 2-án megküldi Fazekas Istvánnak is.

Id. Ráday Gedeon gróf (1713—1792), a költészet és tudománykedvelő főúr igen kedvelte Kazinczyt; munkásságát kezdetől fogva jóakaró figyelemmel kísérte, s 1786-tól kezdve csaknem haláláig állandó levelezést folytatott vele. Az ifjú Kazinczy elküldte neki munkáit, tanácsot és bírálatot kérve tőle, s folyóiratainak is állandó dolgozótársa volt az agg költő. Ez epigramma Ráday költői érdemeit dicsőíti, főleg azt, hogy új formával, a rímes és mértékes vers egyesítésével, a mit róla *Ráday-vers*nek neveztek el, gazdagította irodalmunkat. Az új törvények kettős ércztáblájának nevezi Kazinczy a rímes és mértékes versek egyesítését. E két sorral pedig: «Hatalmas jobbom azzal forgatá fel Az undok tisztelet' tornáczait» arra czéloz K., hogy Ráday kikelt a leoninus versek ellen.

Eltérések az első kidolgozásban : 3. sor : helyébe h. *helyett* ; 13. sor : *Lehúllt a' fal, de fenn maradt a' tábla.*

35. Fábchich. (V. ö. 45. l.) Készült 1810 márcz. 15-én, s másnap elküldi Berzsenyinek s Döbrenteinek ; később másokkal is közölte, kiket meg akart nyerni Fábchich munkáinak kiadására vagy legalább érdemeinek elismerésére. Fábchich József (1753—1809) győregyházmegyei pap és tanár, a magyar nyelv lelkes apostola és terjesztője volt s lefordított egyet-mást a görög klasszikusokból. Kazinczy nagyrabecsülte lelkes hazafiságát s szabadelvű gondolkozásmódját és azt óhajtotta, hogy mások is becsüljék, tiszteljék érte. Ezért írta ez epigrammát, utánozva benne Fábchich döcögős verselését. A költeményt megküldötte barátainak, dicsérve F. érdemeit. Ime néhány nyilatkozata :

«Most majd Fábchichra is tétetek a Kulcsár leveleibe egy Epigrammát — írja Berzsenyinek (Lev. 7 : 310). — Az az ember igen darabos verseket írt. De a' ki maga Poéta, ezen olvashatlan versekben is kap holmit, a' mit becsülni fog. Így kapott Virág az Anacreonból fordított Fábchich soraiban. És melly

lángoló hazafi volt ő mind a' mellett, hogy Pap volt. 1807-ben két Ujhelyi Fiscális a' Városiak képekben útaztak Bécsbe Instantiával. Győr körül egy Ujhelyi születésű Plebánust kerestek-fel. Ebédje mellett ült Fábchich is, kit soha nem láttak, 's kinek hírért soha nem hallották. Szó lévén a' Diaetáról 's Magyar nyelvről, 's említettén, hogy a' Püspökök ellenkeznek, Fábchich ezt mondá: B . . . m én az ő violaszín sapkájokat, ha az teszi hűségtelen hazafiakká.

De ímhol a' vers egészen a' Fábchich stylusában, manierjában.

Scázon.

— —	— — —	— —	— — —	— —	
— —	— —	— —	— —	— —	
— — —		— — —		— — —	— —
— — —		— — —		— — —	
— — —		— — —		— — —	

Fábchich | vala ne | vem. A' | kegyes | Múzsák | zörgő
 Citerát | adá | nak én | nekem. I | szonyodás | sal fut
 Zengés' | elől | az a' | kir' ők | nem moso | lyogtak.
 De nem | fut a' | kit fel a | vatá | nak és | értik,
 Hogy nincs | tulaj | don kecsek | híján,¹ | midőn | a' szép
 Ifjak | 's leá | nyok' tán | cza köz | zé rep | kénynyel
 Koszorúz | va lép | a' kopasz | Aná | creon | 's rekkent
 Szózat | tal ő | is dal | ja Kó | must és | Évánt,
 S neveli a'² | köz örö | met. En | gem is | kedvelj, | forrón
 Szeretett | hazám | nak hív | fja! Nem | ád azon- | egy báj
 Suá³ | da min | dennek. | Szeret | tem a' | nyelvet,
 Buzog | tam én | is ért | te. Neve | met tisz | teld 's áldd.

Ezek a' scázonok, ez a' magyarság, ezek az ideák, ez a' görög egygyűűség voltanak a' Fábchich karaktere verseiben. Tegnap virradta felé felébredvén kaptam a' gondolatot, und der

¹ Es fehlt den Versen nicht an *eigenem* Reiz.

² Elisio.

³ Sváda. (Kazinczy jegyzetei.)

Spaß ward bald fertig. Ez eggyszersmind azt is érezteti, hogy a' tribrachysokkal, dactylusokkal 's anapæstusokkal fűzött jambéjon úgy hangzik, mint a' bomlott óra verése. Pedig hozzád írt Epirisztolámban ezt akartam éreztetni.»

«Bald schicke ich eins auch über Fábchich, — írja Rumynak 1810 márcz. 22. (Lev. 7 : 320) — den ich 1808 ein paar Stunden sah, und lange vorher schon mit ihm in Briefwechsel stand. Einen ehrlicheren Mann, einen für das Aufblühen der Sprache mehr eifernden Patrioten, einen toleranteren Priester sah ich nie, und doch war sein Styl wie seine Religion und Philosophie so ein bizarres Gewebe von schönem und nicht schönem, das Fábchich auch nur wegen seiner Originalität einer der merkwürdigsten Erscheinungen genannt zu werden verdient. Mein Epigramm auf ihn ist ganz in Fábchichs Manier, das Schema ist Scazon, vollgedrängt mit tribrachen, dactylen und anapæsten, welches einen widerlichen numerus gibt; ich zwang die Gedanken in die poetische Füße hinein, wie er, affectirte den Dorisch transdanubianer dialect, viel Rannes und griechische Simplizität.»

«Ismeri e Uram Öcsém a' Fábchich Pindarusát és poetai munkájának manierját? — írja Kölcsynek (Lev. 7 : 344). — Az Originalis ember volt. Sokan meg nem foghatják, mit tudtam én abban becsülni, 's a' Semlyéni Pap nevetve leste-ki orczám elváltozását, midőn azon verseiről volt szó, mellyeket Fábchich a' lyányom halálakor írt 's a' Hazai Tudósításokba iktattatott. Tagadhatatlan hogy azok irtóztató versek. 15. Martiusban nem alhatván reggel felé, 's ötöt forgatván szemem előtt, megszállott a' gonoszság, hogy reá is irok egy Epigrammát, de nem distichonban, hanem olly zengésű versekben, 's ha tudnék ollyat, az ő manierjában 's az ő magyarságával. Én sem a' scazont nem szeretem, sem az ○ ○ ○, — ○ ○, ○ ○ — nem szedem fel jambéjonimba, 's gyertyát gyújték 's ezt írtam.»

Fábchich munkáit is ki szeretné adni Kazinczy, s ez ügyben Balogh Sándor apáthoz fordul s adatokat kér F. életéről. (Vö. Lev. 7 : 325, 376.) S a midőn Már Péter, győri ref. lelkész közli

vele a F. életére vonatkozó adatokat, azonnal megírja Rumnak, hogy folyóiratában használja fel. (L. Lev. 7 : 378. l.)

A költemény első kidolgozását l. a Berzsenyire írt levél fentebb közölt részletében.

36. Péczeli. (V. ö. 45. l.) 1810 decz. 27-én megküldi Kis Jánosnak és Döbrentének több más epigrammával együtt. (Lev. 8 : 222, 224.) A Döbrenteihez írt levélben a címhez oda teszi : «az igazi ungarischer wässerige Gottsched», a mire Döbrentei megjegyzi : «Péczeli valamivel több Gottschednél. Tán Gellert volna, ha Mindenes Gyűjteményében olly sok száraz minden 's névnapi verse nem állana. Én Henriade recensioját akarván írni, azt fogom állítani, hogy Péczeli jobban fordította Szilágyinál a' Superintendensnél. Eggyezünk e a' Tekintetes Urral ebben?» (uo. 396. l.) Kazinczy erre ezt felelte : «Én sem a' Péczeli, sem a' Szilágyi Henriádját nem szenvedhetem. Az egyik fűzfa sípon, a' másik brügó dudán játszotta-el a' Clari-net szép módusát. (uo. 465. l.)

Péczeli József (1750—1792), komáromi ev. ref. lelkész, a francziás iskola egy legkiválóbb munkása volt, különösen Voltaire es Young műveinek fordításával tűnt ki.

Kazinczy így jellemzi őt *Pályám Emlékezetében* (Abafi kiad. 102. l.): «Nem a legszebb, de a legnagyobb fényben Péczeli ragyoga köztünk ; a hősrlelkű férfi nem gondola nevével, melynek képzelhetetlen sietéssel irkált könyvei által nem ígérhete tartósságot, nem gondola erszényével, nem gondola életével, mindenét áldozatba hozá az ügynek, eléggé megjutalmazva, ha ő vesz is, csak ez gyarapodjék. Korábban hala meg, mint várni lehet, előlve éjjeli s nappali dolgozásai által, s ez vala vég sóhajtsa : Vég lehellésem is hazámnak szolgáljon.»

Jegyzetek : 1. sor. *Libánnak nagy magzatja* : a czédrusfa. — 12. sor. *Pomona* : a kertek és gyümölcsfák istennője. — 26. sor. *A három rokkás-leány* : a párkák.

Eltérések az első kidolgozásban : 1. sor picziny h. kicsiny ; 14. sor : A' Bignon, a' Negundó és a' Getics ; 18. sor : Buján ereszti gallyait ; 19. sor : tenyészt h. *tenyészt*.

37. Báróczy. 1810 január havában készült ; jan. 28-án meg-

küldi Romy Károly Györgynek (Lev. 7:245) és ugyanaz nap Cserey Farkasnak is (uo. 252.). Az előbbi levélben bő magyarázattal kíséri.

«Auch über Báróczy ist eine Aufschrift schon da — írja e levélben. — Maurerey, und seine Affenschwester, die so viele gute Köpfe schwindlich gemacht hat, die unselige Theosophie u. Alchymie haben ihn von seinem schönen betretenen Pfade, dem der ungarischen Literatur abgezogen. — — — Schade um die verlorene Zeit eines Báróczy! Der grosse Mann war der humaneste (im Herderischen Sinn) Mann, den ich je gekannt habe, und so sehr bewandert in der klassischen Literatur, dass als er 1803 mich nach Schonbrunn fuhr, sein Gespräch durch tausend citaten aus Tacitus und Seneca, Virgil, Horaz und Juvenal geschmückt wurde. Und welch ein Patriot! Welch ein mit dem Geist der Zeit fortschreitende Alte! welch Verehrer von — — Ich glaube immer der Mann war reduplicirt, der Theosoph Báróczy war eine ganz andere Person.»

A költemény már febr. 17-én megjelent a Hazai és Külföldi Tudósításokban (1810. évf. 14. sz.) névtelenül és a következő rövid bevezetéssel: «Noha nyelvünknek virágzásán 's az új tudományos Könyvekkel való gazdagodásán lehetetlen nem örövendüink. De egyszersmind sajnossan kell éreznünk, hogy Litteraturánk Athletái naponként fogynak. Súlyos szomorúságba ejtheti egy Hazafi' szívét Báróczy Sándor Obester Úrnak Bétsben Dec. 24-ikén lett halála, a' ki gyenge Nyelvünket a' Seyne partjáról vett szép munkákra alkalmaztatván Cassandra, és Marmontel magyarázása által a' Magyar Szűzekkel az Olvasást megkedveltette. Utóbb ezen Pályát másoknak engedvén, a' természeti titkok vizsgálása mellett Chimiai nyomozásaiban, 's egyéb affélékben megmaradott. Róla méltó ezeket olvasni:» [Következik az epigramma.] A cím után: (Szül. 1736. April 2-d.: megholt 24. Dec. 1809.) Eltérés benne a Töv. és Vir.-ban megjelent szövegtől: 6. sor: ákáttzal-koszorús h. *gallyával* koszorús; 10. sor: titkos hívei h. *biztos hívei*.

Az epigramma sokaknak tetszett: «Epigrammáim nagy szerencséjeket csináltak — írja Berzsenyinek márcz. 16-án (u. o.

310. l.) —. Complimenteket kapok érttek mindenfelől (a' Wesselényire 's Báróczyra írtakat értem, mert ezeket Kulcsár felvette leveleibe, 's reá ismertek, hogy a' Báróczyra írt is az enyém.) Ez engem, szívesen vallom, nagyon csikland, 's talán csak azért csikland, mert vélek elértem, *a' mit óhajtottam*, hogy Wesselényinek atroxssága (melly miatt ötödfél esztendeig szenvedett Kufsteinban) és a' Báróczy kőművessége tiszteletbe hozattatott. Néked megsúgom, hogy a' Báróczyében a' *gallyával* szó csak sütés a' Nem kőművesek miatt. A' ki az, tudja, hogy ott melly fának a' nevét kell olvasnia». A Töv. és Virban már nem titkolja, hogy az ákáczfára gondolt. — Június 3-án elküldi az epigrammát Szentgyörgyi Józsefnek is, a következő megjegyzések kíséretében: «A' gyenge — a' zöld amarant és Szejnei rózsza koszorús — a' kis selyp csapodár Leány a' magyar Literatura: az arany fonadékkal által övedzett redős tunicájú 's — — gallyú mitrás magas Asszony a' Kőművesség; melly Báróczynek minden idejét úgy elvonta, hogy a' magyar Literatura üzésére semmi nem maradt. — Kézírásait 's 25 ezer ftot Enyedre küldé halála után a' Collegiumnak, mellyben nevelését kapta valaha. — A' szép Leány *selyp*, mert Báróczy, mint én is, és én az ő példája után, neologizált».

Az epigramma megjelent az «Annalen der Literatur und Kunst des In- und Auslandes» 1810. évfolyamának júniusi füzetében is. (515—517. l.)

38. Baróti Szabó, 1810 decz. 27-én megküldi Döbrenteinek, 1811 jan. 2. Fazekas Istvánnak. (Lev. 8:224. és 249.) Ez utóbbi levélben csak ennyit jegyez meg róla: «Szabó Dávid a' maga tulajdon szavaival szól és ez Mimicus darab». Döbrentei előtt bővebben magyarázza a költemény czélját: «Valamint Fábchichot, úgy Szabó Dávidot is tulajdon ecsetjével festettem. Die Ähnlichkeit ist um so pikkanter, 's magunk közt legyen mondva, szegény felől igen sok jót mondani nem is igen tudnék, mert voluisse non est satis. Óhajtanám, hogy a' ki ezt olvasni fogja, épen akkor olvasta volna a' Szabó hitványka és poétai érdem nélkül derekasan szűkölködő 's leginkább csak

munkásságáért dicsértethető verseit. [Következik a költemény.] *Benczém* — Pyber Benedek, — *diófiatal*, Szabónak gyönyörű ódája: Eggy diófára. Te ássd neki a' véglakást *meg*: e' helyett Te *ássd-meg*. Ezzel az irtóztató széljelhangzással Szabó Erdélyiesen él, 's Révai értte megkorbácsolta». Erre Döbrentei ezt válaszolta: «A' Tövissek és Virágok jó jelenés leszén. Hasznos is. De Szabóra nem kell annyi tövis. Azt a' sebet, melyet Gvadányi emlékeztetése ejt, enyhíteni kell. Szabó a' legritkább mély érzésű, Nemzetéjért sírni tudó Hazafi. Belé mehetne azért: Tudtam sírni Honnomért». (Lev. 8: 396.) Kazinczy válasza: «Szabó Dávid jó 's szereti a' hazát». Ha ez úgy van: pedig úgy van: valljuk róla *ezt*. De ha úgy van, hogy igen igen rossz versei vannak, 's hogy Gvadányit tartván jó Poétának 's jó Historicusnak, izetlen ember — pedig ez is úgy van ám — úgy esztrengára vele, nyírjuk-meg. Ezt cselekvém Virgiljének recenziójában, melyet majd szemeket rángatva fog olvasni az Úr a' Bécsi Annálisokban. Nincs az ilyenben kegyelemnek 's barátságnak helye. Péczeli a' fűzfához van hasonlítva, de hozzá téve, hogy sok munkája által temporibus difficillimus sokat használt. Fabchich caustisch van festve tulajdon ecsetjével, mert irgalmatlanul rossz Író volt: de az is lévén, a' miért az Úr szereti az embert, ám tekintsen-le a' Mennyekből, 's mondja meg, nem úgy bántam e vele mint *szíves barátja*. Szabónak sírja mellé Pybere által *Diófiatalt* ültettettem (allusio ad odam celebratissimam) 's áldattam hamvait. De köszönje magának, mert az ő szavaival éltem, ha az eleje az Epigrammának csíp és szúr. Nem emelkedett-fel lelke soha annyira, hogy a' Római költőket úgy értse, mint Heyne tanítja őket érteni, hanem Minelliusi módra forgatta, 's még Virgilban is keresztyéni tulajdonságokat becsül». (U. o. 463. l.)

A költeményben K. arra czéloz, hogy Baróti Szabó Dávid (1739—1819) élete vége felé barátjánál s egykori tanítványánál Pyber Benedeknél húzódott meg Vírten, Komárom megyében s ott is halt meg. A 3. sorban említett Döme Károly, műfordító és költő, ekkor izsai (Komárommegye) plebános, később pozsonyi kanonok.

Eltérések az első dolgozásban: 2. sor: Gazdám, barátom, hív tanítványom, fiam! 3. sor: jó társam h. *hív társam*. 7. sor: hetvenes h. *hetvenöt*.

39. Sylvester. (V. ö. 46. l.) Készült 1811 január elején; 16-án megküldi Horvát Istvánnak, evvel a megjegyzéssel: «Epigrammáim között, melyek már sajtó alatt vannak, egy vagyon a' hol a' Te neved is előfordúl. Úgy akartam, hogy csak nyomtatásban olvassd azt, de meg nem állhatom hogy addig is ne közöljem. Imhol van». (Lev. 8:271.) E költeményben Kazinczy Erdősi Sylvester Jánost, mint a klasszikai versforma első művelőjét dicsőíti, s vele együtt azokat is, kik nyomába léptek.

Jegyzetek: A 6. sorhoz K. e most idézett levélben oda veti: «Minden szentek' napja», analogiául ehhez: «lakát». — 13. sor: *Quirinus*, itt Romulus, Róma alapítója. — 16. sorhoz ugyanott: «Horat. Carm. Sæcul.» — 23. sor. id. Ráday Gedeon gróf. — 24. sor. E sorban említett versírók: Kalmár György, a ki *Prodromusa* mellett hatodfélezer hexametert közöl; Birsi Ferencz, a ki 1764-ben hexameterekben írt köszöntővel üdvözlí Barkóczy primást, és Molnár János, a ki már 1760-ban írt disztichont. (Ezekre vonatkozólag v. ö. Négyesy, A mértékes magyar verselés története, 42—44. l.) — 29. sor: Csokonai Vitéz Mihály. — 30. sor: Vályi Nagy Ferencz. — 31. sor: Aranka György, Zsombory József és Buczy Emil. — 47. sor: Horvát István.

40. Kis és Berzsenyi. (V. ö. 46. l.) Készült 1810 decz. 15. és 16. közötti éjjel s mindjárt másnap megküldi mindkét barátjának. «Ez, édes barátom, — írja Berzsenyinek — a' mai éjjelem munkája, 's sietek azt Kisnek is, Neked is megküldeni. Bár festhetné előttetek és a' maradék előtt, mint tiszteltelek benneteket; mert *itt* a' barátságnak nincs szava. Ezt mondanám rólatok, ha nem ismernétek is». (Lev. 8:205.) Átdolgozva decz. 27-én újra megküldi Kisnek (u. o. 221.).

Sárközy Istvánhoz 1811 május 25-én írt levelében e költeményhez a következő megjegyzéseket csatolja:

«Berzsenyinek nem ábrázatját, hanem poétai physiogno-

miáját hasonlítottam össze a' Kisével. A' kettő úgy ír, mintha testvérek volnának. A' Lyrai darabokban B. még több mint Kis, sőt annyi lyricus talentomot én sem Daykában, sem Virágban nem lelek». (U. o. 559.)

Jegyzetek: Az első sorokhoz Kaz. (Lev. 8:221.) ezt írja: «Facies non omnibus una, nec diversa tamen; quales decet esse sororum». — 21. sor. Delphine királya: Apollo.

Eltérések az első kidolgozásban: 5—7. sor: költ homlokát az egyiknek szelid Szög fürtök ékesítik 's a' cyane' Színéhez jól hasonló nagy szemek . . . — 12. sor: Az éjnél barnább szem pillantja meg. — 27—28. sor: Lángolnak a' betűk: *kedves nekem A' mester és a' nem kisebb tanítvány.*

41. A lúdhattyú. Lácza József sárospataki tanár a Hazai és külföldi Tudósításokban (1809. II. félév, 51. sz. 393—4. l.) egy kis értekezést közölt *A' Magyar Versekről*. Ebben azt tárgyalja, hogy a magyar nyelv mind a «deák és görög mértékű Versek», mind a «Cadentiás Versek» alkotására alkalmas. Dolgozatát így fejezi be: «Esmérek egy Urat, kit mindnyájjan veteranus Poetáink közt örömet tiszteünk, a' ki most sem tartja *versnek* azt, a' miben *Cadentia* nints, holott maga is ír mért Syllabákra is. — Én pedig egyiket szint úgy mint a' másikat igazi Versnek, sőt ha a' gondolat 's előadás a' Poetai mértéket megüti *poémának* is tartván, megengedjenek, véghangos Verseinknek 's Versioknak kéméletlen betsmérlői (legalább míg az ellenkezőről bennünket meg nem győznek) hiszen, *mindennek a' magáét* megadatni kívánó írásomat következő Apologossal rekesztem be:

A' Gém.

Ostobaság úszni! a' Gém így felele:

Ha a' Hattyú hívá versent úszni vele.

Ma is, hogy véghangos Verseket tsinálunk,

Dúlnak, fúlnak némely Gém-poéták nálunk;

Usznának *Horváttal, Póttsal, Gyöngyösivel,*

Mátyásival űk is, — de talám nits mivel!

Lácza József Pr. m. k.»

Ez ellen írta Kazinczy ez epigrammát. Láczaít különben is régóta gyűlölte Kazinczy. Egy Rummyhoz írt levelében így jellemzi őt: «Ein Mann von 35—40 Jahren, bekannt von seiner Geschmacklosigkeit, dem neulich ein luth. Jüngling Beniczky die rohe Impertinenz anthat, ihm ein Zettel zu schreiben, dass wenn er so zu predigen fortfährt, er sich vom Kirchengehen auf ewig dispensiren wird, und den Togaten und den Professor wegen seinen niedrigen Ausdrücken in den Predigten auslachen». (Lev. 8:342.) V. ö. még Kölcsseyhez írt levelét (uo. 11:334).

1810 decz. 27-én megküldi az epigrammát Kis Jánosnak és Döbrenteinnek (Lev. 8:222, 225.). Az előbbi levélben ez a megjegyzés kíséri: «Czélzás Láczaínak azon írására, mellyet ez idén januárban vagy tavaly Decemberben a' Hazai Tudósítások leveleiben adott-ki, és a' mellyben Poocs, Mátyási — és több ehhez hasonlót *Hattyúknak* mond, gémről szólt és így végzi, úsznának hogy ha volna *mivel*. Ez Pataki Witz». — A másik levélben csak ennyit ír a czím mellé: «Láczaínak a' Hazai Tudósítások tavaly Decemberben írt gondolatlan Aufsatzára». S az utolsó sorokhoz: «Ez a három utolsó sor Arisztophaneszi módon caustisch». (Vö. a Mondolat kiadásának függelékét. Régi Magyar könyvtár. X.)

Eltérések az első kidolgozásban: 1. sor: Dönczös h. *Bodrog*; 2. sor: Zavaros! bűdös! De semmi! Benne én lakom. 7. sor: hiányzik. 12. sor: Én úszni jól tudok.

42. Epigrammai morál. 1810 decz. 27-én közli Kis Jánossal és Döbrenteiével (Lev. 8:223., 225.); 1811 jan. 2-án Fazekas Istvánnal (uo. 249.). Ez utóbbi levelében megjegyzi: «Ennek az Arisztophaneszi causticus bohóságnak (t. i. a Lúd-hattyúnak) elég apologiája az *Epigrammai Morál*, melly a' tulsó paginán áll, és a Keresztyéni Moráltól toto cœlo különbözik. A' rossz Irót versben szabad kefélni, 's kell is, mert a' kefézés másoknak használ 's osztán a' rossz Irót megnémítja». Ugyanezt a gondolatot fejtegeti egy Döbrenteihez intézett levélben (uo. 463. l.): «Ha recenseálni szabad, még csipősen is, nem e Epigrammákat írni? A' keresztyén morál ezt tanítja:

ne bánts mást, hűnyd be szemeidet vétkei előtt, mert te is vét-
kes vagy. De a' Literatura java azt kívánja, hogy keféljünk a'
hol kell, mert egyedül ez a' sanyarú mód verheti-el álmkór-
ságunkat, ez nyithatja-meg szemeinket, hogy ismerjük magun-
kat, egymást, és a' Nyelv' 's Szép' törvényeit. Kérdés, mellyik-
nek hagyását kell követnünk». Kazinczynak gyakran szemére
vetették később ez epigramma alapgondolatát. (Vö. a Mondolat
kiadásához csatolt függelék. Régi Magyar könyvtár X. sz.; és
Levelezések 11. k. 347. l.)

*Eltérés az első kidolgozásban : 4. sor : Ütni, csigázni h. Bán-
tani, vágni.*

FÜGGELEK.

1. Kazinczy bevezetése és jegyzetei

a tervezett második kiadáshoz.

A Bevezetésben említettük, hogy Kazinczy 1815—16-ban a *Tövisek és Virágok* új kiadását tervezte, melyhez bevezetést s az egyes epigrammákhoz részletesen tájékoztató magyarázatokat akart írni. Ebből azonban csak a bevezetés s két jegyzet készült el.

Az új kiadásban maga a gyűjtemény is megváltozott volna. Néhány költemény elmaradt volna, másrészt meg újakat is akart felvenni. Kazinczy számítása szerint az első kiadás 43 epigrammája közül elmaradt 5, új pedig 9. Ez összeállításban csak 7 új epigrammára tudunk rámutatni; 4 költemény ismeretlen előttünk. Ezek közül kettő más címmel az első kiadásban is megvolt; kettő pedig új, de ismeretlen. Az első kiadás epigrammái közül nincsenek meg e sorozatban: Egy fecsegőhöz. Píró javallás. Lukai. Purismus. A distichon feltalálása. Baróti Szabó. A lúdhattyú. E 2. kiadás tervezett tartalmát K. jegyzetei és levelei alapján így állíthatjuk össze: (A cím után álló szám az illető epigramma sorszámát jelöli az első kiadásban; a hol a cím megváltozott, rekeszben áll az eredeti cím. A 2-ik kiadás új epigrammáit dőlt betű jelöli, hivatkozással az Abafi-féle kiadás lapszámára, a hol az illető költemény megtalálható.)

Ajánlás. (Herculeshez.) 1.

Az olvasóhoz. 2.

Legfőbb lecke. 29.

Nagy titok. 3.

- Kész írók. 4.
 Soloecismus. 5.
 Synizesis. 6.
 Nehéz nyelvű. 8.
 Orthoepia. 9.
 A vak. 7.
 A Pedant. 24.
 A szavas Idiota. 23.
 Correctio. 11.
 Fonákság. 16.
Kecsendi. ?
 Fürmender. (A neo és palæologos.) 14.
Eggy-e a nyelv? (Különbség.) L. I. k. 127. l.
Könnnyű, nehéz. (Nehéz és könnyű.) L. I. k. 116. l.
 Berki. (Szokott és szokatlan.) 13.
 Futaki. (Prózai és poetai szólás.) 20.
 Két természet. 21.
 Az iskola törvényei. 26.
Misoxenia. L. I. k. 126. l.
 Írói érdem. 12.
 A *nyelvrontók.* L. I. k. 113. l.
 Igazságkeresők. 10.
Mentség. ?
Mi a sok? (Neo- és orthologia.) L. I. k. 114. l.
 Fenttebb stíl. 18.
 Arbuscula. 19.
 Epigrammai morál. 42.
 Az avatlan. 25.
Csivák. ?
 A szép és a jó. 28.
 Az *ujítók.* L. I. k. 117.
 A békák. 30.
Két barát. ?
 Ráday. 34.
 Fábchich. 35.
 Csokonai. (Himfy.) 33.

Péczeli. 36.

Kocczantyúsi. 31.

Báróczy. 37.

Kis és Berzsényi. 40.

Sylvester. 39.

Zrinyi. L. I. k. 119. l.

Az én sugallóm. 43.

A tervezett bevezetést és jegyzeteket Abafi kiadása alapján (Nemzeti könyvtár) közöljük, mert a M. T. Akadémia könyvtárában őrzött eredeti kéziratot nem sikerült megszereznünk.

Tövisék és Virágok.

Ezek a grammaticai és æsthetikai epigrammák elsőben Patakon 1811-ben jelentek meg. Az vala czélom írásokban s kiadásokban, hogy némely megtévedéseinket a nyelv és literatura körül felfedjem, némely íróinknak nagy érdemeiket az olvasóval elevenebben éreztesssem, másoknak megsikamlásaikat kimutassam, s egy bizonyos, nem énellenem vitatott képtelenséget elnémítsak; s minthogy az ilyenek körül a szelídebb szerek keveset szoktak használni, az epigramma musájára bíztam, hogy ennek vitatóját tövisével karczolgassa meg. Mint fogadta a jobb publicum a munkát, miként azok, a kik nem a karczolást, de a csiklandást sem tűrhetik, tudva van; amannak a javalltát én ily mértékben remélni nem mertem, ezeknek neheztelésöket ily mértékben előre nem láttam; de úgy hiszem, hogy ezen amaszt, bár mely vad volt is, nem vásárlottam meg nagy áron. A per melyet az epigrammák, s az ezekkel egy esztendőben megjelent, Vitkovicshoz írt epistola, s mindjárt utánok, előbb a Dayka, majd a Báróczy élete indítottak, javára van nyelvünknek és literaturánknak, s nem nekem van mocskomra.

Veszprém vármegyei esküdt Somogyi Gedeon úrnak *Mon-dolatja* után legközelebb három orthologus szólalt meg az általunk, neologusok által rongált nyelv védelmére. A *Mondo-*

latra felelnem nem engedte a becsület; s azon feleletben, melyet erre Szemere és Kölcsey kedves rokonim és barátim adtak, nekem semmi részem nincs, nincs még tanácsbeli is, s én azt kézírásban soha nem látam. — Az *Ó és Új Magyarra* sem lehet szólanom, mert, ámbár az ezelőtt közel fél esztendővel hagyta el a sajtót, még hozzám el nem jutott. De a mit a *Dissertatio Philologica* stb. írója (Beregszászi Nagy Pál) mond, ki rajtunk nyelvrontókon, mint egy Yoricki *Smelphungus*, véteknél egyebet semmit nem lát, az oly irtóztató, hogy szó nélkül hagyni nem lehet. A munka oly tele van megtévedésekkel, hogy ha cikkelyről cikkelyre kellene elővenni, a mi czáfolást érdemel, a felelet nagyobbá válna, mint a nem nevetségesnek nem nevezhetett munka. Feleltem, de feleletem minden szelidítéseim mellett igen igen éles maradt. Felette kedvetlen dolog, midőn négy tudós társaságba lett felvétellel ragyogó embernek azt nem lehet nem mondanunk, hogy azt nem tudja, a mit tudni mindennek kellene, a ki arra vetemedik, hogy könyvet írjon s másokat leczkézzen. Elvetettem tehát az elég nagy számra nevekdedt íveket, tévelygéseit más helyt fogom kimutatni; s most megelégedtem azzal, hogy *Töviseimet és Virágaimat*, néhány új epigrammákkal s némely jegyzetekkel meg bővítve itt másodszor adjam ki. Légyen ez elég addig, míg a jegyzésekben említettekkel elkészülhetek azok előtt is, a kik ezt használni tudják. Legalább azok, a kik nyelvünk és literaturánk felől szólni akarnak, idvességes intést találnak benne.

Lesznek, látom előre, a kik azt hiszik, hogy a nagy kárt úgy sem tehető munkát szó nélkül hagyhatám vála. Ha nyugodalmam volna az, a mit keresnem illik, úgy igenis, ezt cselekedhettem volna. Én nem rettegem a tudományos csatákat, mert oly készülettel fogok dolgomhoz, hogy valahol ellenemnek igaz van, ott magamat neki önkényt megadom, ha azt kellene is vallanom, hogy tévedésben valék; szívem előtt nem ismeretlen érzés az, hogy botlásunkat egyenesen megvallani, gyakorta még szebb ragyogás, mint nem-vétkesnek lenni. S a perlés által csak azok veszthetnek, a kik magokat benne illetlenül viselik, melytől magamat nem féltem. — Emlékeznünk kellene, hogy a

német literatura is csaknem oly rest csuszamlásokkal haladott mindaddig, míg ezelőtt épen száz esztendővel Bodmer és Gottsched egymásba kapának, egymással felette dísztelenül bántak. Élesnek lenni szabad, gorombának nem semmi esetben. A német literaturát ez a per vitte kevés esztendő alatt annyira, a mennyire különben fél század alatt is nehezen mehetett volna. Bodmer és Gottsched, kivált ez, meg van mocskolva; de a nyelv és literatura igen sokat nyert.

Ama második tudóst sok liberalis gondolata miatt lehetetlen nem szeretnünk, nem becsülnünk. Írásában sok jó vagyon; egyedül az kár, hogy a munkára több időt nem fordított, s hogy literaturánkat csak holmi apró munkákból ismeri. Becsületet teszen mind érzéseinek, mind ítéletének, midőn vakmerő újtóinknak esztelenségöket a férges gyümölcshez hasonlítja, melyek magoktól le fognak hullani. Ezzel kellene vigasztalniok magokat mind azoknak, a kik ezeknek nyomtatott firkálásaikat megpillantják. — Újítani a nyelven csak annak szabad, a ki a maga nyelvét nem csak tudja, hanem tanulta is, a ki a régiebb és újabb classicus munkákban ismeretes s a ki úgy ír, hogy még szabadságait is, mint a tánczoló szép a törvénnyel nem egyező lépést akár szorúltságból tegye azokat, akár merő pajkosságból, szépségek gyanánt vétetheti. A hol a vétket sem szükségből nem tesszük, sem szépsége miatt nem, ott a vétek — vétek.

*

Soloeccismus. A mit az epigrammista a pentameterben mond, az egészen megegyezik Seneca szavaival: «Grammaticus (t. i. a szépíró, nem a grammatica írója) non erubescit soloecismum si sciens facit.» Az iskolák is azt tanítják, hogy a szépíró, ha t. i. az, szabad hatalmas ura s törvényszabója a nyelvnek, holott a sovány grammaticus (azaz, az oly nyelvtanító, a ki nem szépíró is egyszersmind) annak csak őre, rabja. — Kevély szó, de igaz, s csudálnunk kell, hogy ezt azok nem tudják, a kiknek tudniok kellene. S ki a szépíró? ki lesz szabad hatalmas ura s törvényszabója a nyelvnek? Ex fructibus cogn. eos. — Ejts szép hibát, de olyat, hogy értsem miért *kellott* hibáznod, ejtsd a hibát grátiával, s köszönni fogom, hogy hibáztál.

A mi orthologusaink, kiknek minden rossz, a mi vagy új, vagy régi, és a kiknek csak az jó, a mit minden ért vagy a mit — magok csináltak (lásd ennek bizonyosságát a Dissertatio philologica-ban), Horácznak egy szavát hordják fel ellenünk: «Si volet usus» etc. s Quintiliánt, a ki hasonlóképen a szokást teszi főbíróvá a nyelv ügyében. Midőn őket halljuk, lehetetlen nagyon nem csodálkoznunk — még jobban nem csudálkoznunk, mint a hogy mifelettünk ezek csudálkoznak.

Horácznak ezt a rosszúl értett szavát, de a melyet ők szeretnének a magok értelmökben vétetni (nem azt mondja Horác hogy nem szabad új szót csinálni, és csak azokkal éljünk, a mik közforgásban vagynak, hanem hogy az usus az új szók közül is felveszi a mi jó szó vagy jó szólás), úgy hozzák fel, mintha ennek a szokás esküdt ellenségének dolgozásait soha sem olvasták volna, s elhitetnek bennünket, hogy ők a sort nem Horáczból, hanem valamely citatióból kapták fel. S a Quintilian paizsa alatt harczolván ellenünk, hogy Quintilian akkor élt, mikor a nyelven változtatni már szabad nem volt, mert az a nyelv akkor már a nemzet nagy írói által constabilált, bekelesztett nyelv vala. Ez a Quintilian vádolja-e Cicerot, ki Varrónak ezt írja: «Te pedig, barátom, jól fogod tenni, ha bennünket nem csak dolgoknak, hanem szavaknak bősége által is, gazdagítandasz?» Rossz írónak tartja-e a római nyelvet elgörögösítő Virgilt, Horáczt, Lucretiust, Terentiust, Plautust s azt az egészen görög Catullt, ki a maga neologismusokkal eltarkított verseit Ciceronak merte ajánlani, s a peregr. transmar. Propercet? S a mi nyelvünk ott van-e most, a hol a Quintilian korában volt a római, vagy ott inkább, a hol az a Plautus idejében volt? De magokhoz tértek s Quintiliannal azt nevezik szokásnak, a min a nyelv férfiai megegyeztek. S íme a *feled* nem jó, mert Bereg vármegye (ez citáltatik a Dissertatioban sok helyt) ezt *felejtnek* mondja; s az a nagy ember, a ki a Horác leveleit úgy fordította, a hogy az nincs fordítva még semmi nemzetnek, s a ki mind tulajdon versei, mind csudálást érdemlő prózája által köztiszteletbe hozta magát, tűrje hogy ez a sanyarú grammatikusunk ötlet a *feled*, a *kor*, az *év* s hasonló

szókért (L. VI. és 186.) az Andaculusok közé számlálja! És ezt azért, mert nem olvasván semmit egyebet az újabb magyar írók munkáiból, mint a híres *Mondolatot* (lásd ennek csalhatatlan bizonyyságot a Dissertatio l. 209. sor 3) nem tudhatta, sem azt, hogy a nyelv cruditásai miben egyeznek meg, sem azt hogy ez az itt megnevezett 3 szó kérdésbe vehetetlen szó. Sed neq. non fecert. — Tehát a poetáknak, és ezekkel együtt aztán majd, sőt mindjárt most is, a csinosabb prosaistáknak nem lesz szabad az *év* és *kor*, mert a régiek ezekkel az adjectivum és participium nélkül nem éltek? mely ok! hová visznek, hová akarnának bennünket vinni ezek a nyelv védői?

A sz. Katalin életében lap 10., sor 19. Ugyan ott kis karács. Pred. 50., 60., sor 24. E két helyből az látszik, hogy a *kor* szóval legalább in statu absol. is éltek a magyarok, és hogy a *kor* időszakot, az *év esztendő*t jelent. Nem vala vétek, hogy a még ki nem adott Homiliákat a tudós férfiú nem ismerte; de miért nem tekintett a Sándor István Lexiconába (Bécs 1808.)? Miért nem tudakozá meg Pesten lakván két esztendő óta, azokat, a kik e kétségeit eloszlathatták volna? Legyen felpanaszolva a mostani kornak és minden következőknek, hogy a «Dissertatio philologica» általunk szívesen tisztelt, de ezen munkának tömérdek botlásai miatt szánt írója 1815. Baróti Szabó Dávidnak és Pápay Sámuelnek tisztelt neveiket soha nem hallotta, írásaikat soha nem látta, és az epigrammák írójának s 10, 12 barátjainak jelenlétében kénytelen vala, ismeretes ártatlan lelkűsége szerint kérdeni, hogy ez a két név kiket jelent, s megvallani (nem mintha a beszéd, melynek a sok tudós férfiú csendes hallgatója volt, ötöt e nevek nem ismeretének színlésére ingerelte volna), hogy azokat ekkor hallja legelsőben. E maga nemében egyetlen történetet illőnek láttuk elbeszélni, hogy lássák az olvasók, mint bízhatnak azokban, a kik mindig éneklik siralmaiknak siralmaikat a sz. város elpusztulásán. Magok az okai, hogy nem látják mi történik szemeik előtt, és hogy midőn a nyelv és literatura gyarapodását lehetne látniok, nem látnak egyebet romlásnál

Az *újítók*. A II. jelenésben az epigramma nyilai élesekre köszörülteknek látszhatnak. De mi csak azokat mondánk el itt, és csak nem mindenütt tulajdon szavaikkal, a melyeket két orthologus horda fel ellenünk. Ezeknek egyike bennünket a nép tribunálja elébe akar állítani. De mi mást bíránknak nem ismerünk, mint azt, a kit Scaliger teszen bíránkká. Az ochlocratiai tribunál az Aristidiseket is ostracismussal bünteti, s gyakran épen azért, mert Aristidések.

Valóban nagy figyelemmel megolvassván ezen két tudós írását, nem fojthattuk el magunkban azt a panaszt, hogy dolgainkba olyanok ártják magokat, a kik arra el nem készültek. Már felpanaszlottam, hogy az egyike ezeknek két tisztelt írónknak csak nevét sem hallotta soha, és hogy azon nyelvrontásokat, a melyek ellen oly siralmasan panaszkodnak, csak a *«Mondolat»* glossáriumból ismeri.

Most azt vagyunk kénytelenek felpanaszolni, hogy sem ez, sem a másik meg nem olvasta a Kis és Pánczél megkoronázott pályáírásait s a Dayka és Báróczy életét, melyet megolvasni avagy csak azért is tisztöknek ismerhették volna, hogy megczáfolhassák, a hol a két utolsóbbnak írója hamis tanítást adott. A ki a nyelv és literatura iránt valamit írni akar, annak nyelvünk régibb és mostani állapotját igen derekasan kellene ismerni, s tudni, hogy ez, legalább a typographia mesterség felfedezése óta egy grádicsról más grádicsra mint hága fel; az elmúlt század második felében gr. Haller Lászlónak — Ráthnak mit köszönhet; hogy ezek mit tettek a nyelv javára, miben botlottak meg, s hogy a nyelv mely utat kezdve venni, melyről ugyan soha többé semmi panasz el nem fordítja. Számba sem venni mind azt a jót, a mit mind ezek tettek, s azon keseregni, hogy a jóval együtt nem jót is csináltak, mintha ez nem volna rendes mindenben, a maga törvényétől soha el távozó természetnek, igen nagy fonákság. S szint oly nagy fonákság, midőn ezek a panaszkodók a poetai nyelvet és a prosait, s annyival inkább a köz életét azon egy nyelvnek veszik; midőn mindenre ezt kiáltják: Én ezt még nem hallottam! Én ezt nem értem! Mintha ugyan ők, a kik nem olvasnak mindent, hallottak volna

a mit lehetett volna hallani! mintha mindent értenének s érhetnének a mit érteni kellene és lehetne!

Ha nem tudnánk, mely hasznot hajt a jó félnek az, a ki azt megtámadja, épen az által, hogy azt megtámadja, óhajtánunk kellene, hogy mind azoknak, a kik szépíróknak nem bizonyították meg magokat, szabad ne legyen a nemzeti nyelv és literatura ügyében akár gáncsolva, akár javalva szólani. Mert hogy az itt szóban forgó nyelvrontásról szóljunk, én a nagy nyelvrontó Zrínyi, Pázmány és Káldin kezdvén, de Berzsenyiig és Szemeréig (kinek neologismusokból szőtt két sonettje: «Az em-lény» és a «Rény» egyik legfőbb dísze nyelvünknek és literaturánknak) nem ismerek egy jó író is, a ki nyelvrontó is ne volna. Az általam igen nagyra nem becsült Kemény János éneklője, ki bizonyosan nem volt méltó Zrínyinek saruszíjait is feloldani, de olykor elég szépen írt, maga ez a Gyöngyösi is rontotta a nyelvet, midőn a Dugonics kiadásában lap XLV. e sora mellett apolog. Bellona sisakja stb. s ezen mentegetőzése által azt mutatja, hogy a maga korabeli néppel neki is épen úgy volt baja mint Horácznak a magáéval, és nekünk a miénkkel. Ki hinné, hogy a maga historiai lexikonában Budai Ferencz úr is kénytelennek érzé magát megküzdeni a nyelvvel s oly szokat csinálni, melyek soha közöttünk még nem hallattak?

Jegyzéseinket nem akarnánk igen hosszúra kinyújtani s érezzük, hogy mindent elmondani sem nem kell, sem nem lehet. De nem állhatjuk meg, hogy az itt már sokszor említett Dissertatio írójának elébe egy előadást ne terjeszszünk. Tudjuk hogy nyelvünk keleti nyelv és nem nyugati, s inkább érezzük e szerencse becsét, mint hogy erről lemondani akarnánk. Nem is tudjuk még, hogy valamelyikünket az a gondolat szállta volna meg, hogy ennek ebbeli tulajdonságát szentségtörő kezekkel illetni akarta legyen; a suffixumot úgy raggatjuk mostan is a nomenekhez és verbumokhoz mint annak előtte raggattuk; az adjectivumok a magok substantivumok előtt állván, most declináltatnak, s a semiotica, s a német, franczia, olasz, deák, görög nyelvek példája nem szédfíthetnek el, hogy nyelvünk tulajdona

ellen a pluralisban álló substantivumok előtt singularisban ne tegyük az adjectivumot.

A *v quiesc.* ugyan elhánytuk a «könyv» szóból, az *lacrymát* jelent, s azt ez a tudós szörnyű bűnnek veszi, vagy nem tudja vagy csak feledvén, hogy az úgy is mondatik, s mintha Molnár Albert lexikonában a *göny* szót e jelentéssel fel nem találhatta volna, fel nem a Zsoltárban is: *Köny hull énnekem* st. De minekutána a görög, deák, német, francia, olasz literatura nem csak a görögöknek, rómaiaknak, németeknek, franciáknak, olaszoknak, hanem a magyaroknak is literaturája, s ez a tekintet közöttünk és ezen nemzetek közt egy rokonságot sző, mely ér annyit mint az a másik, mely által a zsidóknak, araboknak, töröknek, és tatárnak vagyunk rokonai: vétünk-e ha azokhoz szólván, a kik ezen lelki testnek szintúgy tagjai mint mi, a kik úgy szólunk, úgy ejtjük a szólást, hogy beszédünkön ki ismerszik, kinek társaságokban élünk? Mert hogy az utczán beszéljek így, az idéetlen tartalék. E részben a debreczeni grammatica is mellettünk szól, l. 205. Ok nélkül szólani így, s csak azon viszketegségből, a mit a másik nyelvvédő említ (Ered. Muz. 1815. III. füz. l. 165.), igenis vétek; de ha ezt azért teszem, hogy nyelvem, mely az ideát kitenni nem tudta, bővüljön, vagy hogy elkerülhessem a gyilkoló körülírást, vagy hogy a kifejezés az olvasót frappirozza, s a hely épen e szót, e kitélt kívánta: ha vétek-e ekkor is? a kik bennünket mindig a nyelv tulajdonságaira emlékeztetnek, hasonlóknak látszanak nekünk azon összezsugorodtakhoz s látni nem merőkhöz, a kik egyebet néznek illethetetlennek. A kik szabadban hordják széjjel szemeiket, azok az illethetlent kevésbb számúnak ismerik, s lehet-e kérdés, ha ezek látnak-e tisztábban, vagy azok?

Mi nem csak nem neheztelünk, hogy az orthologusok olykor szólanak, sőt köszönettel tartozóknak valljuk magunkat azért, hogy szólottak és szólanak. Nem nézzük sem magunkat azoknak, a kiknek már nincs mit tanulnunk, sem őket azoknak, a kiktől tanulni nem lehet. De ha közlök meg fog ismét valaki szólalni, kérjük tekintsék meg előbb, ha a Horác *«Si volet ususa»* azt jelenti-e, a mire ők viszik? s ez a Horác és minden

római classicus, a ki a nyelv aranykorában vagy arany koráig élt, egy értelemben van-e vele? s ismerkedjenek meg Bernhardi, Vater, Jenisch s Wieland (írásaival).

2. Kis János bírálata.

Megjelent az *«Annalen der Literatur und Kunst in dem Oesterreichischen Kaiserthume»* czimű folyóiratban. (1811 jún. 317—328. ll.)

Schöne Literatur.

Széphalom: Tövisek és Virágok. (Dornen und Blumen.) 1811. 52. S. 8. (Mit dem Motto aus Göthe: Werke des Geists und der Kunst sind für den Pöbel nicht da.)

Wenig, aber gediegenes Gold! — Bey allen Nationen schleichen sich sehr leicht verschiedene Missbräuche in der Schriftstellerwelt ein, und überall kann man gewisse herrschende Fehler in derselben antreffen. Bey den ungarischen Schriftstellern muss beydes desto mehr der Fall seyn, weil Lesen und sich durch Lesen belehren lassen, bey diesen nicht so gewöhnlich ist, als bey den deutschen, französischen und englischen. Besonders vernachlässigen sie die feinere Ausbildung des Geschmacks. Vergebens haben ihnen unsre fleissigen deutschen Nachbarn auch in dieser Rücksicht so vieles vorgearbeitet. Viele von ihnen stehen gar in dem Wahne, der Geschmack der Ungern, als einer orientalen Nation, und die Ausbildung ihrer Sprache, als einer morgenländischen, müsste ganz besondere Regeln haben. Wenigstens nehmen von den neuesten Aufklärungen der gebildeten Völker im Gebiete des Geschmacks und der Kunst unsre magyarischen Dichter selten hinlängliche Notiz. Durch diese unverzeihliche Sorglosigkeit, und durch den noch unverzeihlicheren Eigendünkel, der damit gewöhnlich verknüpft ist, lief der ungrische Parnass seit einiger Zeit Gefahr, in einen Augias-Stall verwandelt zu werden. Diesem Unfuge zu steuern, ist die Tendenz des gegenwärtigen schätzbaren ästhetischen Produktes.

So wohlthätig die Absicht ist, so nachdrücklich und kräftig sind auch die zur Erreichung derselben angewandten Mittel. Man kann hier ohne Uebertreibung sagen, dass den berühmten Sänger von Széphalom (Franz v. *Kazinczy*) die Vernunft selbst wider die Thorheiten des grossen Haufens der Schriftsteller mit den Pfeilen des Witzes bewaffnet habe. Die drey und vierzig Epigramme, die diese kleine Sammlung enthält, sind alle gut, die meisten musterhaft. Man findet unter ihnen fast alle Abänderungen der Form, deren das Sinngedicht fähig ist, kleine Gemälde, Beschreibungen, Betrachtungen, kleine Erzählungen, Allegorien, dialogische Einkleidung. Einheit des Inhalts, Bündigkeit des Ausdrucks, verhältnissmässige Zusammenstimmung der Erwartung mit dem Aufschlusse leuchten überall unverkennbar hervor. Die meisten Epigramme besitzen satyrische Lebhaftigkeit, und diejenigen, denen diese fehlt, haben das Verdienst entweder einer anscheinenden Misshelligkeit, oder der Feinheit und Reichhaltigkeit des Hauptgedankens und seiner Einkleidung; in jedem Fall sind sie sinnreich und verdienen den Namen Sinngedichte. Die Sylbenmasse, welche von den Alten am gewöhnlichsten bey den Epigrammen gebraucht wurden, das elegische und jambische, finden wir auch hier angewendet, und mit solcher Sorgfalt behandelt, die fast nichts zu wünschen übrig lässt.

Da Rec. dieses kleine Werk für ein in anmuthigen Versen abgefasstes Gesetzbuch des guten Geschmacks ansieht, da er überzeugt ist, dass es in der Geschichte der ungrischen schönen Literatur Epoche macht: so hält er es für seine Pflicht, hier mehr, als sonst bey Werken von diesem Umfange geschehen dürfte, ins Detail zu gehen, und hin und wieder einige Bemerkungen und Erläuterungen, vorzüglich für angehende Schriftsteller, denen er aus der vorliegenden Schrift den meisten Nutzen verspricht, anzubringen.

An Herkules. Die Absicht, den ungrischen Parnass vom gelehrten und ungelehrten Unrathe zu säubern, wird witzig angegeben. — *An den Leser.* Der Dichter vergleicht sein Publikum mit einem elenden Markte, wo die Käufer nur schlechte

und gemeine Sachen nöthig haben, wo folglich auch er gemeine und schlechte Sachen feil bieten müsse.

Das grosse Geheimniss. Kurz und nachdrücklich. Eine sehr heilsame Lehre. — *Die fertigen Schriftsteller.* Feine Ironie. — *Der Schwerzüngige.* Da die Ungarn kein ch und th haben, so sprechen sie das erste häufig wie k, das letztere wie t aus; da ihre Sprache, besonders der herrschende reformirte Dialekt, zu viele lange Vocale besitzt, so ziehen sie gewöhnlich die Vocale auch in fremden Sprachen über die Massen; da in denjenigen lateinischen Wörtern, in denen ein s vorkömmt, wenn sie nationalisiert wurden, das s von jeher in sch verwandelt worden ist, z. B. papiros, vers: so klingt auch in denjenigen eigenen Nahmen, die sich mit einem s enden, wenn sie in ungrischen Werken vorkommen, das s am Ende, nach der gewöhnlichen Aussprache, wie sch. Daraus entstehen denn ähnliche Wörter, wie *Kárisch* statt *Charisz*, *Pszikke* statt *Psüche*, *Témisztóklesch* statt *Themisztoklesz*. Diess ist offenbar ein Uebelstand, dem man abzuhelpen suchen sollte. Das ist der Zweck dieses schönen Epigrammes, und wenn der hier so glücklich angebrachte Witz über den Tyrann der Sprache keinen Sieg davon trägt, so wird es immer beym Alten bleiben. — *Orthoepie.* Hier stimmt Rec. mit dem Vf. nicht ganz überein. Es mag wohl Fälle geben, wo griechische und lateinische Wörter, wenn sie in die ungrische Sprache aufgenommen werden, ihre ursprünglich lange Sylben in kurze verwandeln müssen; aber das Wort *Poeta*, in welchem das e nicht nur im Original, sondern auch in allen den Sprachen, wo es beybehalten wurde, einstimmig lang ausgesprochen wird, würde er nicht dazu rechnen. Viel lieber möchte er darauf dringen, dass die Ungarn auch in *Ceres*, *Venus* u. s. w. das ursprüngliche Sylbenmass zurückführen sollten. — *Correctheit.* Eine gelungene Uebersetzung des Schiller'schen Epigramms. — *Schriftstellerisches Verdienst.* Vortrefflich!

Szólj! s ki vagy, elmondom, — — Ne tovább, ismerlek egészen.

Nékem üres fetsegöt-fest az üres fetsegés.

Íz, szín, tűz vagyon a' borban, ha Hegyallyai termés:

Íz, tsín, tűz vagyon a' versbe', ha mesteri mív.

Das apostrophirte e' in versbe' ist zwar eine sehr gewöhnliche Freyheit, dennoch erlaubt sie Rec. einem so correcten Dichter nicht gern. — *Der Neo- und Paläologos*. Der unzeitige lächerliche Hass gegen alles, was im Gebiete des Geschmacks neu und fremd ist, wird trefflich persiffirt. — *Verkehrtheit*. Gegen diejenigen Dichter, die ihren Lesern Vergnügen versprechen, auch als Künstler Vergnügen versprechen und gewähren sollen, und sie dann damit abspeisen wollen, dass ja das, was sie geschrieben haben, wo nicht schön und unterhaltend, doch nützlich sey. Und wie schön gedichtet und gesagt!

Repkényes poharat vártam, 's adsz vastag ebédet.

Koldusidat tartsd jól, Döbrei, nem vagyok éh.

Höherer Styl. Schriftsteller, die sich damit prahlen, dass sie der grosse Haufe versteht und schätzt, haben Lauerwein und Birkenwasser — kraft- und geistlose Getränke für den Pöbel — feil. — *Arbuscula*. Der Dichter ist voll von jenen edlem Selbstgefühl, mit welchem Roscius Arbuscula die Worte, die ihm hier in den Mund gelegt werden, gesprochen haben mochte. Die Versification ist vollkommen. — *Prosaische und poetische Sprache und die zwey Naturen*. Eine geschmackvolle Belehrung, wie man die Natur nachahmen und nicht nachahmen soll. Die hieher gehörige Anmerkung hinten erläutert den Gegenstand sehr gut. — *Der laute Idiot*. Beissend, aber so wie es diejenigen selbstgefälligen Idioten (deren es in jedem Fach eine grosse Menge gibt) verdienen, die das, was sie nicht verstehen, hartnäckig bestreiten, oder wohl gar darüber schmähen. — *Der Pedant, die Gesetze der Schule, und Purismus*. In diesen werden wieder einige Arten der Pedanterey gezeisselt. Die Wahrheit, dass der Schriftsteller nicht nach den Regeln der Puristen, sondern wie die Künstler *εἰς τὸ χρῆσθον* arbeiten, und sich nicht bekümmern soll, ob jemand vor ihm so geschrieben habe oder nicht, wird unter den mannigfaltigsten Formen und auf das dringendste eingeschärft. — *Das Schöne und das Gute*. Das Schöne zu dem Guten! sagten die alten Griechen; umgekehrt, das Gute zu dem Schönen! ist als Wunsch, auch sehr billig; und der Verfasser dieser

Epigramme ist gewiss auch ein warmer Verehrer der sokratischen Kalokagathie, wie auch in seiner Anmerkung S. 47 ein Bekenntniss davon enthalten ist. Es gibt aber Leute, die gar nicht einsehen wollen, dass in den Werken der schönen Künste das sittlich Gute dem ästhetisch Schönen untergeordnet seyn muss, und dass sie auch dann unschuldig schön seyn können, wenn sie nicht sittlich gut sind, oder wenigstens die Moralität nicht sichtbar befördern; Leute, die über alle Kunstwerke schelten, in denen die Moral nicht mit Händen zu greifen ist; die ein jedes Spiel der Phantasie, ein jedes Lied vom Wein, von der Liebe für Sünde halten. Solche zu ernsthafte Herren (die oft gefährliche, und bey aller scheinbaren moralischen Strenge doch sehr unmoralische Menschen sind) werden in dieser altväterlichen Predigt nach Verdienst gezüchtigt. — *Die höchste Lehre.* Eine sehr nachdrückliche, aber wahrscheinlich vergebliche Aufforderung an die Stümper, dass sie den Grazien opfern sollen. — *Die Frösche.* Die zahlreichen Bewohner der Pfützen am Fusse des Helikon singen ein Triumphlied, oder es singt vielmehr der Geist des Aristophanes aus ihnen und schildert ihr Schicksal und ihre Gemüthsart in muthwillig lebhaften Tönen. — *Die Erfindung des Distichons.* Ein würdiges Gegenstück zu Schillers Epigramme ähnlichen Inhalts. — *Himfy.* Dieser so sehr beliebte Dichter wird mit dem Urtheile nicht zufrieden seyn, welches der für die ungrische Literatur und für seinen Ruhm zu früh verstorbene Dayka, jetzt Bewahrer der Schlüssel des Olymp, über ihn ausspricht, dass er nämlich sieben acht Theile seiner Gedichte verbrennen, und dann erst seinen Sitz im Olymp einnehmen soll. Er würde aber dieses Urtheil erträglicher finden, wenn auch die übrigen Dichter vor diesen Richterstuhl gezogen würden; wahrscheinlich würden die meisten von ihnen auch nicht viel besser davon kommen, als er. Und was ihn noch mehr versöhnen kann, ist der Umstand, dass der Epigrammatist es mit Voltairen zu halten scheint, qu'il toujours tous les livres trop longs, et surtout les siens, dass er gegen seine eignen Geisteskinder noch strenger ist, und dass er den

Process mit ihnen zwar gewöhnlich vor ihrer öffentlichen Erscheinung vornimmt, doch aber, wie Fälle beweisen, auf gegründete Anklagen auch später vorzunehmen bereit ist. — *Ráday*. Eine herrliche Allegorie! Graf *Ráday* führt die ungrischen Dichter aus der egyptischen Knechtschaft der Reime, gibt ihnen ein schönes fruchtbares Canaan, Apoll geht in einer Lichtsäule vor ihm, und er in einer Lichtsäule vor dem Dichtervolk her, bahnt den Weg durch das Meer, schafft Quellen aus Felsen, bringt die neuen Gesetztafeln vom Parnass herunter, zerbricht das Idol der Leoniner. Apoll belohnt ihn mit einem grünenden Alter, silberner Leyer und Schwanengesang. Nur Ein Zug sollte noch vorkommen, dass Graf *Ráday* das gelobte Land nur von ferne sah, aber nicht hinein kam! — *Pétzeli*. Eine eben so glückliche Allegorie, die diesen verdienstvollen Schriftsteller charakterisirt. Unter dem Bilde des Weidenbaumes werden seine vorzüglichsten Eigenschaften, seine Leichtigkeit, Fruchtbarkeit, Popularität und sein brennender Eifer zu einer Zeit, da der anschwellende Bergstrom die Aecker und die väterliche Hürte des Eigenthümers (die ungrische Sprache) verheerte, treffend gezeichnet. — *Fabchich* und *Szabó von Barót*. Styl, Sprache, Ton, Orthographie, selbst Lieblingswörter, mit einem Wort, die eigenthümliche Manier von beyden so natürlich nachgeahmt, dass wer ihre Werke gelesen hat, sie in diesen Bildern nothwendig erkennen müsste, wenn auch ihre Nahmen nicht vorangesetzt wären. Beyde erhalten das ihnen gebührende Lob. Hr. Szabó zwar nicht so viel, als ihm so manche, die mit dem Weihrauch allzu freigebig sind, zu ertheilen pflegen. Aber es wird gesagt, dass auf sein Grabmahl ein junger Nussbaum gehörte, dass einige seiner Gedichte (wie die schöne Ode an den Nussbaum) sein Andenken erhalten werden. Wenn ihm auch hier weniger dichterische Talente zugeschrieben werden, so kann er das um so leichter verschmerzen, weil ihm ein schöneres Lob gebührt, ein Lob, welches ihm alle gerechten Richter (und gewiss auch Hr. v. Kazintzy) zugestehen, das Lob, dass die von Natur erhaltenen wenigen poetischen Talente kein ungrischer Dichter

so gewissenhaft und so tren benützt habe, als er. — *Báróty, Sylvester, Kis és Berzsenyi*. Alle sinnreiche und zugleich liebliche Blumen, mit denen der Verfasser den Altar der Freundschaft schmückt. — *Die Schwan seyn sollende Gans (Gansschwau)*. Eines der beissendsten Epigramme auf einen ungenannten Schriftsteller, den aber ein Jeder errathen kann, der mit der neuesten ungrischen Literatur bekannt ist. Er wird hart mitgenommen; aber er hat es sich selbst zuzuschreiben; denn er hat es mit einem plumpen Epigramm angefangen, und nicht nur die bessern Schriftsteller, sondern, was mehr ist, auch die gute Sache angegriffen. Er hat sich über die metrischen Dichter dadurch lustig gemacht, dass er diese Reiger (*ardea*) und die, deren Partey er nimmt, und an deren Spitze er manche elende Wichte stellt, Schwäne nannte. Rec. setzt voraus, dass der Vf., der die bürgerlichen Verhältnisse des Mannes kennt, sein Epigramm gewiss unterdrückt haben würde, wenn es diesen in den gedachten Verhältnissen unglücklich machen könnte. — *Moral der Epigramme*. Für so ernsthafte Herren, als die ungrischen Schriftsteller sind, war es nöthig, zu sagen, dass die Muse des Epigramms ihre Pfeile lachend abdrückt, dass sie auch lachend zu empfangen wären, und dass in diesem Werk nicht die Menschen, sondern nur die geistlosen Schriftsteller angegriffen werden. Noch deutlicher erklärt sich hierüber der Vf. in dem letzten Sinngedichte *meine Begeistererin* betitelt.

In die Zergliederung der einzelnen Schönheiten dieser Dornen und Blumen kann und will Rec. sich nicht einlassen. Dieses Vergnügen überlässt er den Lesern selbst. Für diejenigen, die eine solche Zergliederung nöthig hätten, müsste die Kritik viel länger seyn, als sie es hier seyn kann. Er begnügt sich, anzuzeigen, dass ihm nach seinem individuellen Geschmacke folgende Epigramme am meisten gefallen: *An Herkules, an den Leser, das grosse Geheimniss, die fertigen Schriftsteller, der Schwerzüngige, die Correctheit, schriftstellerisches Verdienst, an einen Schwätzer, die Verkehrtheit, höherer Styl, Arbuscula, die zwey Naturen, der laute Idiot,*

die Gesetze der Schule, das Schöne und das Gute, die höchste Lehre, die Frösche, die Erfindung des Distichons, Ráday, Fabchich, Pétzeli, Báróty, Sylvester, Kis und Berzsényi, meine Begeistererin. Aber auch die übrigen verdienen (den einzigen Kottzantyúsi vielleicht ausgenommen) in der auserwählten Gesellschaft zu seyn, in welcher sie sich befinden. Alle sind es werth, von jedem Verehrer des Schönen mit Fleiss studiert zu werden. Besonders sollten sie angehende Schriftsteller, besonders Dichter, auswendig lernen, und den Geist sich aneignen, der in ihnen herrscht, und den sie zu verbreiten bestimmt sind. — Aber freylich wollen sie oft gelesen und länger studiert seyn, wenn sie gehörig verstanden werden sollen. Besonders muss der, der ihren Sinn ganz fassen und ihr Verdienst gebührend schätzen will, die Geschichte der neuern ungrischen Literatur inne haben; sonst wird er viele Beziehungen und Anspielungen nicht bemerken, und es werden ihm die feinsten Schönheiten entgehen. Auch hat der Vf. theils aus diesem Grunde, theils weil Werke des Geistes und der Kunst nicht für den Pöbel da sind, nur auf wenige Leser gerechnet, und daher, wie er es auf dem Titelblatte anzeigt, nur wenige Exemplare drucken lassen.

Die hinten angefügten wenigen Anmerkungen enthalten die nothwendigsten Erläuterungen. — Das Aeussere entspricht in jeder Rücksicht dem innern Werthe. Der einzige beträchtliche Druckfehler ist S. 18, wo statt *hajla*, *hallja* steht.

Möge der Vf., wo nicht viele, doch gelehrige Leser finden! Mögen seine Dornen nur heilsame und leicht heilbare Ritze verursachen, und seine Blumen allen Lesern angenehm duften!

3. Romy Károly György bírálata.

Megjelent az Allgemeine Literatur-Zeitungban. (Halle u. Leipzig 1812. II. 31.)

Széphalom, (Patak, b. Nádaskai): *Tövisék és Virágok*. (Dornen und Blumen.) 1811. 54. S. 8.

Die Titelvignette dieses neuen genialen Products von Franz

v. *Kazintzi*, (den Lesern der A. L. Z. ist er aus Nr. III. 1809. bekannt) stellt die Keule des Hercules vor, und das Werkchen beginnt mit einer Dedication an Hercules, den Säuberer der Ställe des Augias. Beide deute an, der Vf. habe sich hier vorgenommen, mehrere Missbräuche, die sich in der, obwohl noch jungen und emporkeimenden ungrischen Literatur, doch schon hervorgethan haben, in Epigrammen von allerley Art zu rügen. Die Haupttendenz geht darin, verständige Licenzen, die sich geniale Schriftsteller herausnehmen, wider die Rügen von Ultrarigoristen zu vertheidigen, aber auch unverständige Neuerungen zu bekämpfen, die Rechte des guten Geschmacks zu vertheidigen, aber auch seine Grenzen zu bezeichnen. Eingewebt hat der Vf. ferner feine Urtheile über die vorzüglichsten belletristischen Schriftsteller der Magyaren, Urtheile, die sich im Lobe und im Tadel stark genug ausdrücken! Um alles zu verstehen muss man mit der neuesten ungrischen Literatur, und mit dem Streite bekannt seyn, den Hr. v. K. vorzüglich mit Debrecziner Gelehrten zum Theil über den ungrischen Purismus geführt hat. S. 31. zählt der Vf. seine ältern und neuern Lieblinge in der ung. Literatur auf; diese sind: *Erdösi, Rádai, Kalmár, Birsi, Barótz, Pétzeli, Molnár, Rainis, Dayka, Virág, Kis, Berzsényi* (ein Edelmann aus dem Szalader Comitate, dessen Gedicht, *Mikla* betitelt, nächstens erscheinen und in der ung. Literatur Aufsehen machen wird), *Vitéz v. Csokona, Nagy in Patak, Aranka, Zsombori, Butzi* (jetzt Professor in Herrmanstadt am katholischen Gymnasium), *Révai, Horváth*. (Die gesperrt cursiv gedruckten sind sämmtlich lebende Schriftsteller.) Andre Ungenannte gesellt er den Fröschen bey, die er im Sumpfe vom Anbeginn ihres Lebens nur einerley Melodey quacken lässt. Ueber noch andere ergeht ein scharfes, doch nicht ganz verdammendes Urtheil. Z. B. über *Fabchich, Szabó v. Barós* und *Kisfaludi*. Wie z. B. Hr. v. K. den *Kisfaludy*, den Verfasser von *Himfy* (A. L. Z. 1802. Nr. 189.) beurtheile, erhellt aus folgendem Dialog, den der Vf. zwischen *Dayka's* abgeschiedenem Geiste und *Kisfaludy* führen lässt:

Dayka: Ins Feuer die Hälfte (nämlich deiner Werke)

Kisfaludi: Ich habe sie hineingeworfen.

D.: Noch einmal die Hälfte.

K.: Siehe sie darin.

D.: Noch ein Drittheil des Übrigen.

K.: Auch dieses brennt schon.

D.: Nun komm, dich erwartet das Olympische Chor.

Herr v. K. ist ein so eifriger Lobredner des guten Geschmacks, dass wir bey dem grossen Mangel an ästhetischer Bildung in den ungrischen Lehranstalten, vorzüglich bey den reformirten, sehnlich wünschten, dass er uns eine Aesthetik in ungrischer Sprache aus Regeln und noch mehr aus Beyspielen bestehend liefern möchte. Die Vorschriften, die er hier ertheilt, sind für einen solchen umfassendern Behuf zu kurz und zu allgemein. Wir wollen ein Paar derselben übersetzen:

Das grosse Geheimniss.

Gutes und gut. Darin besteht das grosse Geheimniss. Wenn du diess nicht begreifst: ackere und säe, und überlasse das (den Grazien dazubringende) Opfer andern.

Höherer Stil.

«Mich versteht und liebt die Menge.» — Hierher, hierher, ihr Männer und Weiber vom Pöbel. Lauer verkauf ich, und Birkenwasser, und wahrlich sie sind süß.

Die höchste Lection.

Literaten, zunf- und unzunftmässige, höret die letzte, höret die höchste Lection. Opfert den Grazien.

Auch *Schillers* Epigramm: Frey von Tadel zu seyn ist der niedrigste Grad und der höchste u. s. w. findet man hier trefflich ungrisch gegeben.

4. Szemere Pál bírálata.

Megjelent az *Aspasia*-ban. (1824. 61—73. l.)

Recensio.

Tövises és Virágok. Széphalom (Sáros Patak) 1811. 52 lap. 8-adr. Motto: Werke des Geists und der Kunst sind für den Pöbel nicht da. Goethe.

A' könyvirói világba, minden nemzeteknél, különféle tévedések csúsznak-be; 's mindenütt látunk bizonyos *uralkodásra* törekedő hibákat, 's néha *oda* eljutottakat is.

A' kezdődő Literaturabéli könyvrók között e' kettőnek annál inkább meg kell történnie; mert ezeknél célra olvasni, 's az olvasásból oktatásokat meríteni, szokatlanabb, mint másutt. Annyi legalább nem szenved kétséget, hogy az illetén korú és helyzetű *Verselők* közül, kevesen vesznek elegendő tudósítást azok eránt, a' mik a' Művészség és Izlés' dolgában más nemzeteknél történnek vagy történtek.

Ezen meg nem bocsátható indolentia, és, a' mi ezzel többnyire együtt jár, a' még inkább meg nem bocsátható elhietség cselekvé, hogy Heliconunk bizonyos időben közel jutandó volt azon szerencsétlenséghez, hogy Augiász' óljává változzék. *Ellenére dolgozni e' veszedelemnek*: ez a' jelenvaló epigrammi gyűjtemény' szándéka.

Azon negyvenkét versezetben, melyből ezen munka (lap 1—38) áll, csak nem minden nemei feltaláltatnak azon alakoknak, melyekbe az Epigramma öntetni szokott; mint: képecskék, elbeszélések, leiratok, elmélkedések, allegóriák és dialogus; — 's mind ezekben proportionált öszve illése a' várásnak és felfejtődzésnek, velős kifejezés, foglalatbéli eggyeség tűnnek szembe; a' legtöbbeket pedig a' gáncs elevensége lepte el, 's a' melyeket ez nem éleszt, azoknak vagy valamelly rava-szúl elrejtett való (Verum) adja érdemét, vagy a' fő gondolatnak, 's az ő felöltöztetésének gazdagsága, vagy elméssége.

Lap 1. *Ajánlás. Herculeshhez.*

A' Költő megszollítja Ezt; előszámlálja tetteit, hogy a' föl-

det annak undok szörnyeitől megmentette, és, hogy jót teheszen, nem kerülte a' kevésbbé bajnoktettet is, 's ki-hányta az ól' marhájinak szemetjeit; 's a' hasznos tettet ég és föld javallá —

'S a' mit te nem szégyellél, Bajnokisten,
Én nyomorú embercse szégyeneljem ?

A' 2-dik lapra tartoznék: A' *Legfőbb Leczke* (Lap 16.),

Könyvgyártó, kontár, és czéhbeli! végyed az első
És végső leczkét, értsd: *Thye tais charisin*.

Az az: *áldozzál a' Gratziaknak!* Valóban első és végső! s az mind grammaticusnak mint stylistának: mert mind ennek mind amannak az a' fő törvénye, hogy a' mi választatik, *szép legyen*.

Lap 3. *Soloecismus*.

Hogy szolecisszálók, nevet Ordosi. Kába, ne vess bár
Nem botol, a' ki helyén 's tudva 's akarva botol.

A' pentameter, úgy látszik, Senecából merítetett: *Grammaticus non erubescit soloecismum, si sciens facit*; hol az «*erubescit*» az accusatívval öszveszerkesztetve, valóságos soloecismus.

Itt egyszersmind Quintiliánra is emlékezhetünk: «*Esset omne Schema vitium, si non peteretur, sed accideret. L. IX.*» Azonban illő megjegyezni, hogy ámbár Soloecismust ejteni ott, a' hol általa beszédünk erőt vagy könnyűséget vagy szebbenhangzást nyer, nem tilalmas: e 'szabadság azonban csak azoknak igazaihoz tartozik, kik a' *különös* lépést oly szépen tudják ejteni, hogy a' mívelt izlésű olvasó, még köszöni hogy *különöztének*; mert semmiért 's megmeg semmiért eltérni, ki javallhatná azt? Ezen merés inkább csak poétáinkat illethetné; noha tudnunk kell, hogy nem egyedül az poeta, ki versekben ír.

Minekutánna bennünket az idegen-istenek imádása elég hosszú időig fogva tartott, most ellenkórság ragadoz reánk: *különözni* erőlködünk mindenben, hogy Originalisoknak tekinthessünk; mit kíván a' szép' érzése, arra semmi gondunk. Így, mivel nyelvünk a' CH és TH hangokat nem ismeri, a

görög *chit* a' minden betűink legkedvetlenebbjévé változtattuk el, melly beszédünket egészen ellepte: a' K-vá. Így, minekutánna a' *sors*, *voks*, *jus* szavak mutatják, hogy Térítőink a' deák S betűt *ess*, és nem *essz* hanggal olvasták, ámbár tudjuk, hogy az *ess* hang soha nem hangzott görög és római ajakról, mi tovább is *ess*-nek olvassuk. Így mi az ő syllabizálási törvények felől semmit nem akarván tudni, a' két vocál között álló néma és híg consonanst elszakasztjuk egymástól, hogy az elsőbb vocál positio által hosszúvá tétessék: holott az iskolák azt tanítják, hogy az ollyat szólló mindég röviden fogja mondani. A' *Chárisz* így (a' Kellem istennéjének neve) *Kárisch* lesz, a' *Psyche* az az *Psüche*: *Pszikhe*, vagy néha még *Pszikke* is, mint sok íróinknál a' *Bacchus*, *Bakkhus*, *Bakkus* és *Bákus*; nem kisebb ügyetlenséggel, mint midőn a' Sváb *Györit Giéri*-nek ejti 's a' *Gyöngyösi*-t *Giengieschi*-nek. A' helytelen módot az-zal tetézzük, hogy a' római nevekben előforduló C és Q betűket magyarosan K által írjuk; nem *Cató* tehát és nem *Quirinius*, az nem magyaros, hanem *Kátó*, *Kvirinus*; 's hogy a' *Sapphó* *Sapp-hó*-nak ne olvastassék, *Szaffó*.

Elszokni egyik vagy másik szóejtéstől nem éppen könnyű, de bizony, nem is olly nehéz, a' millyennek azt az igen kényelmes képzelet; 's a' ki ahhoz szoktatta magát, hogy okoknak engedni kész legyen, megteszi, ha nehéz is, mihelyt okok által magát meggyőzve érezi. A' németeknél nem csak a' Színjátzó, nem csak azon beszéd tartó, a' ki pirúl a' nyelvvel nem gondolók sorába számíttatni, hanem mind azok, kik jobb nevelést nyertek, *Fürstet*, *ersztet*, *könnt*, és *möchtét* mondanak, míg az allynép *Firschtet*, *erschtert*, *kennent* és *mechtét* mond, 's a' nemesbb *Schweitzer* a' *bin* harmadik személyét nem mondja többé *ischt*-nek, hanem *iszt*-nek. Kazinczy tehát épen nem teszi rosszul, midőn a' görög és római nevek végén az 'S mellé, hogy a' gondatlanok' szeme figyelmessé tétessék, Z betűt vet, ámbár az idegen és magyarrá nem vált, 's nem is válható neveket, nem a' hang szerént (*Ruszo*, *Boaló*, *Siller*, az az *Rousseau*, *Boileau*, *Schiller*), hanem a' görög és római neveket, úgy a' mint a' deákban, a' mostani nemzetbélieket pedig tulajdon

módjaik szerint kell írunk. *Chi*je és *thetája* 's *ypsilon*a és *zetája* a' latin nyelvnek sem volt; de azért Romában a' *Chiront*, *Thetiszt* és *Zephyroszt* nem csinálták *Kironná*, *Tétissé* és *Sesirussá*: «Græcis est sonus dulcior, quando et jucundissimas ex Græcis litteras *ypsilon* et *zeta* non habemus, quibus nullæ apud eos dulcius spirant, quas mutuari solemus, quoties illorum nominibus utimur. Quod cum contingit, nescio quo modo hilarior protinus renidet oratio ut in zephyris zophyrisque: quæ si nostris litteris scribantur surdum quiddam et barbarum efficient sonum et veluti locum earum succedent tristes et horridæ quibus Græcia caret.» Quintil.

Lap 5. *Orthoepia*.

Útalja a' poétát Baki . . .

«Baki, ugymond az Epigrammatiszta; nem tűrheti, hogy e' szóban *poeta* az e vocált accent nélkül mondom, 's emlékeztet, hogy a' görög eredetű szóban nem *epsilon* íratik, az az rövid e, hanem *éta*, az az hosszú.» Úgy de — felel Bakinak; a' görög *paterben* is (a' nominativusban legalább, ha a' vocativusban nem is) *éta* áll, és nem *epszilon*, 's Róma a' szót még sem mondá *patérnek*, 's a' *σατραπης*-ből, és *ανδρομαχη*-ből nem leve *SatrapA*, és *AndromachA* rövid végzésű *a* betűvel. Imé a' *Vénus* és *Amor* és *Ceres* melly szók a Róma' poetájánál mindeg pyrhichiusi lábaknak vétettek, nálunk, magyaroknál trochaicus lábak.

Grammaticalis nyelvünk, a' maga tulajdon szavaiban a vocalisoknak nem ismeri más osztálybéli külömségeket, mint azt, a' melly által azok:

1. *rövidek*,
2. *hosszúk*,
3. *positio által hosszúk*; igazabban *kemények*.

Első az, melly accentust nem bír: mint *keze*. *Második* az, melly a' leírásban accentusos, mint: *kézé*. *Harmadik* az, melly után két consonans következik; de a' melly felett accent nincs, mint: *tört*, *lett*.

Azonban, a' poéták egyetemi nyelvében ezen vocalaikon felül még egy *negyedik* is éreztetik. Ez úgy hallatja magát,

hogy az accentus vocált olly sietve, olly kevés idő alatt mondjuk ki, mintha fél accentus vagy accentetlen volna; és így a' melly egyenesen megfordúlva áll a' *kemény* vocállal, melly ámbár accentetlen, olly késve, olly húzamos idő alatt mondatik, mintha accentus volna. Még a' közbeszéd is láttatik ezen állítást igazlani. Az *arra* és *erre* majd így ejtetnek, majd ismét *ára*, *ére*, mintha a' positio félpositióra volna reducalva, 's mint a' *kelmedből* a' *kemed* és *kémed* (keemed).

A' *poeta* szóban épen ilyen e hallatszik, 's ez cselekszi, hogy a' szót tribrachysznak is vehetni, amphibrachysznak is. Ennél fogva Kazinczy a' szót itt az első sorban anapesztnek vette, *Lukai*-ban pedig, Lap. 11, amphibrachysznak.

Az utolsó hexameter: «*Jó, Baki tudni de néha nem árt nem tudni is*», talán emlékezés Quintilianusra: Mihi inter virtutes (grammatici) habebitur, aliqua nescire.

Lap. 6. Az Igazságkereső.

Recensens ezen epigrammát azért hozza elő, hogy benne két fogyatkozást mutathasson-ki, 's könyvírótársait figyelmetesekké tehesse, hogy a' verset addig kell pörölyözni, míg minden dara-bosságát elveszti.

Meg nem foghatom azt. Ez örök szava-járta (!) kábának.

Nagy baj, jó kába, de róla nem én tehetek

Hű szívet kíván az Igazság, 's hajlani mindég

Készet

Kazinczyn itt az történt, a' mit ő másnál szó nélkül bizonyosan nem hagyott volna; 's ez nem arra tanít bennünket, hogyha a' Mester botolhat a' botolást a' tanítványban is elnézzük, hanem hogy ha a' hibát egyben meglátjuk, lássuk meg másban is.

Az első sorban az a' pór nép szavai közül kikapott «szava-járta» (szavajárása) nem találhat helyet a' könyvírás nemesebb nyelvében.

Elidegenít a' 3-dik sor is. Ebből a' «készet» úgy fityeg ki, mint valamelly rongy az elnyútt ruhán. Rec. tudja, hogy a' Görögök nem csak a' hexameterből vittek által egy két szót a'

pentameterbe, hanem által ebből is néha a' következő hexameterbe. De nem minden példa ment mindent. Gondolnám, hogy p. o. az a' mit Pindár cselekedett, nem fogja a' Magyar Verselőt (mint Horváth Ádámot némelykor) arra bátorítani, hogy a' széllyeltéphetetlen szót, minthogy a' versbe egészen belé nem fért, ketté szakassza 's egy részét a' következő versbe vesse.

Minthogy Kazinczynál az «igazság» mindég *justitiát* jelent, az itt álló ideát pedig, a' *Verum*-ot, szinte mindég a' «*Való*» festi (noha e' két szót Horatiusnál is találhatni egymással felcserélve) talán ez is vár igazítást?

Lap. 7. A' *Neo- és Palaeologus*.

Egy nagy Város' kisvárosi Fürmendere dudog fijára ki az Elegánt játsza, (a' szép Urfit, a' nyalkát), hogy könyökig is aliglan érő mentécskét visel, holott neki magának az térdig nyúlik, hogy ez haját a' nyaka csigája felett egyik fülétől a' másikig, csak nem a' bőrig lenyíratta, az alatt még a' fűrtök fejének tetején a' magok egész gazdagságában borzasan állanak, holott amaz czaflit és hunczfutkát hord; 's hogy ez *csendet* mond, mikor ír 's *kecset és kegyet* a' *csendesség*, és *kegyesség* (a' *kecs*-et Rec. kitenni nem tudja) helyet. A' leczke mind a' kettőnek ez: *Fürmender te ne légy Urficska. Te nagy Fürmender Fürmender, légy Fürmender. Te légy Elegán, Elegán!* Az az a' nyelvben külömbiségek vannak. A' poezis (vagy is a' poetai dictio) nem próza (nem prózai dictio) 's a' fentebb nemű próza nem piatzi beszéd.

Lap. 10. *Fenntebb Styl*.

Azok, kiket a' szép Stylusban utólérhetetlen példányoknak nézünk a' Hellasz és Róma első rendű Íróji, azon voltak, hogy Írások czélra válogatott, czél szerint elrakott szókból legyen szöve, 's olvasójok ezt a' *czélt érezhesse is*: mert nem csak gondolatokat, hanem képeket és érzeményeket kívántak közleni: Ők minden indulatot minden életkort, minden polgárrendet («*Davusne loquatur an Heros*») különös és tulajdon ajakkal szollaltattak meg, 's *Horatius*, és *Quintilian*, és *Cicero* tanításaik szerint, 'a beszédmív a' maga tárgyát ha az egyszerű volt, egyszerűen, ha zavart volt, zavarossan, szóval kit kit e'

maga saját typusában festeni tartozott, épen úgy, mint a' hogyan az úgy nevezett imitativum szavak, a' természetbéli hangoknak képeit, azoknak szelíd vagy zord, éles vagy tompa, lágy vagy kemény, tulajdonságaik után tartoznak visszazengeni.

Lap. 11. *Arbuscula.*

Ezen színjátszónéról Horatius a' Satyrák I. Könyvében R. 76., emlékezik. Roscius a' Római játékszinnek egyik fő Mímusza volt; 's az epigrammatista Rosciának nevezvén Arbusculát, látni, mire czélt.

Az első distichon' szavai el vannak szórva, de úgy, hogy a' Classica literatúrában járatos olvasó ez által még édesdeden éreztetik.

Lap. 13. *Prosaí 's Poetai szóllás.*

Ezen epigrammal rokon:

Lap. 11. *A' két Természet.*

Az æsthetica profanusainak csak a' természet, a' mit ők testi szemeikkel látnak, ők azt a' festőt magasztalják, a' ki úgy festi a' képet, a' mint maga tárgyát a' tükör mutatja.

A' mesterségnek a' szerént kell dolgozni, úgy mondatja azt Lessing Contival Emiliájában; a' mint a' plastica természet a' képet gondolá: azon hanyatlék nélkül, mellyet az ellenkező agyag elkerülhetetlenné teszen, azon roncsolat nélkül, mellyel ellene az idő ki kél.

In pulchrius! azt kiáltozta a' görög művész a' maga tanítványának, és a' mit Cicero mond Phidiasz felől: «Nec vero ille artifex, cum faceret Iovis formam aut Minervæ, contemplabatur aliquem e quo similitudinem duceret, sed ipsius in mente insidebat species pulchritudinis eximia quædam, quam intuens, in ea defixus, ad illius similitudinem artem et manum dirigebat.»

Lap. 11. *Lukaihoz.*

Egy Martialis pajkosság.

Lap. 12. *A' szavas Idióta.*

Éles tövis; de olyan, a' millyent azok a' magokkal eltöltött Idióták érdemlenek, kik azt a' mihez nem értenek, makacsúl megtámadják, 's olykor még nevetik is.

Lap. 13. Az iskola' törvényei.

Minden nyelv, melly a' többféle munkáknak és műveknek többféle nemeire alkalmas akar lenni, szükség: hogy ugyanazon tárgyat, a' materiának fajtái és a' beszéd-művésznak különbözőféle céljai szerént többféle-képpen jegyezhesse. Ezen célok intézik a' nyelv alakját, a' társalkodásbelit szintén úgy, mint a' könyvírásit; a' Művész állítván példát a' Nem-művészek elejébe, melly szerént ezeknek szóllaniok szükség és illő, még pedig mind annyszor, valahányszor *amannak* ezek szerént szóllani nem lehet. Így vőn nyelvünk különbözőféle alakot a' Báróczy és Péczeli, a' Berzsenyi és Kis Superint., a' Révai és Kisfaludy Sándor különbözőféle saját céljaik által; az individualitások egyetemi typussal koronáztattak, a' Nyelvelgész *gazdagodott*.

A' melly kevéssé lehet javallani, hogy minden félszeg individualitásból egy undok fonák beszédpokrócz szövessék: éppen olly kevéssé adhatni voksot arra, hogy a' Nyelvelgészből minden individualitások eltiltassanak. Quintiliannak törvénye itt is való-igaz (X. C. 1. Omnia . . .) — Ez a' nagy nyelvmester tiltja ugyan, és ki nem fogja javallani tilalmát? az Orátort minden szokatlantól, minden igen merész methaphorától, minden elavultságtól (IV. C. 1.); de e' tilalmat a' költőkre kiterjeszteni, az nem vala szándékában, 's e' részben mindég azon tanítás marad tiszteletben, a' mit egy más Régi adott, kinek ízlését kétségbe még senki sem vette —: Horatius!

Azon költő, kinek ízlése vagyon, ki elevenen érzi mi Szép és mi Illő, és a' ki ezek felett biztosan és mívelt értelemmel ítél, mindég legjobban sejdíti, mit cselekedhetik és mennyire szabad mennie; de a' midőn hibát ejt, akkor igen is, helye vagyon, hogy a' valódi Aristarchus, ki magának Homernek sem néz el semmit, kimutassa, miként, miben és miért tévesztette el az illőt. Egyébiránt azon vakmerőség az illyennek soha meg nem engedtetetik, hogy szabad kéjjel szabjon törvényeket, 's a' genienek, az elmének, a' dévajság szellemének béklyókat adjon. A' poetai nyelv olly könnyen lebegő tündéri művészség — *un art léger, volage, demoniacle* —, hogy ezen szabad

szárnyallatú lényt lebéklyózni lehetetlen, vagy káros erőltetéssel lehetséges, minden esetre pedig a' lelkeség' megöklésével történhet.

A' jelenvaló epigramma az itten elmondottakra 's Montaignere, Wielandra, Herderre emlékeztet, azt tanácsolván, hogy a' lelkes író ne kérde: szóllott e' már így az *iskola*? hanem inkább ezt: szükség e' így szóllani? A' mi kétségbevehetetlenül typusi díszet ad, mindég szép és mindég helyes, 's olykor az által, hogy új typussal fejeztetik ki, még szebb lesz.

Lap. 14. A' *Szép és a' Jó*.

Egy régibb század tónusában írt dévaj sopánykodás: hogy az idők megváltoztak.

A' *gomb* és *czomb*, 's kivált a' *csizma* és *schizma* nagy epigrammi malignitást éreztetnek: 's az a' *Piktor* nevű füstös alakú versezetbe jól illik, noha azzal még most sem szégyenel közönséges beszédben is élni némelly gondatlan.

Lap. 17—23. A' *Békák*.

Rec. nehezen állhata ellent azon vágyásának, hogy minden hosszasága mellett, egészen ne közölje ezen Arisztophaneszi lélekkel költött epigrammát.

Lap. 24. A' *Distichon*' feltalálása.

Schiller a' hexametert és pentametert a' szökőkút' vize felöléséhez és lehullásához hasonlítja: Kazinczy az Amor nyila felrepüléséhez és leeséséhez. Imhol mind az mind ez.

Im Hexameter steigt des Springsquells flüssige Säule,

Im Pentameter drauf fällt sie melodisch herab.

Add te Pszychét nekem Amor, oh add? 's vedd lantomat értte;

Igy a' legtisztább két öröm' istene lesz. —

Én e' Pszychémet, Apoll? 's e' lantért? Lant nekem e' nyíl

Mond ez 's íme nyila már az egekre röpül.

'S a mint zengve röpül az Olympuszig, Hexameter lesz,

A' mint zengve leszáll, ó csuda! pentameter.

Lap. 25. *Ráday*.

Ezen férjfiú két szép érdemet szerze magának literatúránk

körül: *elsőt* azt, hogy példátlan bibliographiai ismérete szerint, még gyenge iffiuságában látta, mely szerencsésen próbálá Sylvester a' görög lant zengését által hozni nyelvünkbe, 's a' Zrínyi Szigetiászt hexameterekbe kezdé általöltöztetni még minekelőtte Kalmár, Birsí és Molnár ezt merészlették, 's Szabónak 's Rajnisnak és Révainak erre példát adtak; — *mási-*kat azt, hogy ismervén a' németek, francziák és olaszok verseleéseiket is, a' dallokat scandalt sorú rímes versekbe kezdé írni, mellyet Rádayig egy magyar verselő sem cselekedett.

Innen veszi eredetét a' jelenvaló Allegória;

Én újabb Mózes voltam 's . . .

Lap. 26. *Fabchich* és Lap. 29. *Baróti Szabó*.

Stylus, nyelv, hang, manír 's még kedvenczszavaik is olly tökéletesen utánózva, hogy a' ki az ő munkáikat olvasta, azonnal reájuk fogna esmérhetni, ha neveik az epigrammák előtt nem állanának is.

Lap. 27. *Péczeli*.

Ez a' hazáját szerető ember, kinek nem annyira az volt czélja, hogy mindent tökéletes készületben adjon, hanem hogy minél többet adjon, mert a' nemzetnek igen sokra volt szüksége, 's mert a' nemzetnek akkor ez is használt — szerencsésen characterizáltatik.

Lap. 30. *Révai*.

Révai, midőn még nem tudta, hogy Szabó és Rajnis görög módú verseket költenek, már igen szerencsés próbáit adta ezen verselésnek, 's versei nem csak verssorok, hanem olly míviek is egyszersmind, mellyeket poetai szellem lelkesít. Ő eléggé férjfi volt úgy szóllani, a' mint érzett és meggyőződéseitől sem ígéretek és ijesztések, sem kedvezések és bántások által el nem tántoríttathatott; a' Bécsi Bibliothéka leg becsesebb magyar kéziratái közül igen sokat képzelhetetlen gondnal és csínossággal lemásolt; a' *Latiatuc feleim*-et Herculeszi munkával magyarázta: olly grammaticát dolgozott, a' millyent remélni még most sem mertünk, Homert fordítani elkezdette; Faludinak, Orczynak és Barcsaynak verseiket kiadta. Mindent

a' Köz-Ügy' szeretetére gyúlasztott, és — ha úgy segéltetett volna, a' mint igyekezetei érdemlették, fél századdal előbbre vitte volna nyelvünket és literatúránkat. A' nagy férjfiúnak sírjára tehát méltó vala feltenni egy koszorút.

Lap. 33. *Kis és Berzsenyi.*

E' két férjfiaink barátok, és verseik is mutatják lelkeiknek rokonságát. Innen az Epigramma.

Lap. 24. elmellőzött Rec. egy dialogot; helyébe annak azon *virágot* téven a' mi Igaznak Zsebkönyvében 1821., lap 115 áll; ezzel a' jelenvaló recenziót bekoronázván:

Himfy.

A' pór nem érti mit miért szeressen,
De a' midőn bordái alatt hatalmasb
Ütéssel kótog a' békérgezett szű,
Visítva hányja, szórja kosszorújit,
Mind egy akár Faun fújja a' fűztilinkót,
Akár az Istenasszony' nagy fia
Függesze fel Hebrusznak harsogását;
Az itt is, ott is szökdel és visít,
Az itt is, ott is szórja kosszorújit.
De Faun s' az Istenasszony' nagy fia
A' Marsziasok' serge előtt sem egyy.
Te a' csudát ujjá tevéd közöttünk.
Szirtek követték lantod' zengetét,
'S a' zordon rengeteg' vad szörnyei,
'S az ifjak és leányok a' mezőn,
Kik általad szebb lángra gyúladoztak.
Új koszorúra, dísze nemzetemnek,
Szükséged nincs; de mégis végyed azt,
'S add által a' Vauclüsi hősléányak.

Szemere.

TARTALOM.

	lap
Bevezetés	3
Tövissek és Virágok	19
Laistrom	20
Az epigrammák	21
Magyarázatok	40
Jegyzetek a Tövissek és Virágokhoz	47
Függelék:	
1. Kazinczy bevezetése és jegyzetei a Tövissek és Virágok 2-ik kiadásához	70
2. Kis-János bírálata	80
3. Rummy Károly György bírálata	87
4. Szemere Pál bírálata	90

A **Franklin-Társulat** kiadásában Budapesten megjelent:

Bartók Lajos. Ujabb költemények. 2 kor. 40 fill. Kötve
4 kor.

— **Remény, emlékezet.** Legujabb költemények. (1891—1901.)
A költő arcképével 2 kor. 40 fill. Diszkötésben 4 kor.

Garay János. Szent László. Történelmi költemény. Diszkötésben
4 kor.

Jakab Ödön. Nyár. Költemények. 2 kor. 80 fill. Diszkötésben
4 kor

— **Pásztortüzek.** Költemények. 2 kor. 40 fill. Diszkötésben 4 kor.

Kisfaludy Sándor. Himfy szerelmei. Második kiadás. A költő
arcképével 1 kor. 60 fill. Diszkötésben 4 kor.

Kriza János költeményei. Összegegyűjtötte *Kovács János.* 2 kor.
Vászonkötésben 3 kor. 20 fill.

Lampérth Géza. Első könyvem. Hazafias és egyéb költemé-
nyek. *Beöthy Zsolt* előszavával 3 kor. Kötve 5 kor.

Lévay József összes költeményei. A költő arcképével. Két
kötet. 7 kor. 20 fill. Diszkötésben 10 kor.

— **Ujabb költeményei.** 3 kor. 20 fill. Kötve 5 kor.

Szász Károly kisebb költeményei. Két kötet. A költő arcz-
képével. 7 kor. 20 fill. Diszkötésben 10 kor.

— **Uti tárcza. — A visszatért.** 2 kor. Diszkötésben 3 kor. 20 fill.

Tompa Mihály. Virágregék. Diszkiadás nyolcz aquarell-képpel.
Pompás, habos selyemre nyomatott aquarell-czimképpel. Disz-
kötésben 16 kor.
Kis kiadás kép nélkül vászonba kötve 8 kor.

Torkos László. Jó és rossz napokból. Költemények. A költő
arcképével. Diszkötésben 4 kor.

Vajda János költeményei. 2. kiad. 6 kor. Diszköt. 9 kor

Vargha Gyula. Dalok. 2 kor. Diszkötésben 4 kor.

Vörösmarty Mihály. Lyrai költeményei. Tartalom: Kisebb
költemények a költő arcképével és életrajzával *Gyulai Páltól.*
Diszkötésben 5 kor.

— **Epikai költeményei.** Diszkötésben 5 kor.

Zalár József. A honvéd-világból. 3 kor. Vászonkötésben
5 kor.

A **Franklin-Társulat** kiadásában Budapesten megjelent és minden könyvkereskedésben kapható :

- Ariosto őrzöngő Lórántja.** Az éposz legértékeseb részei. Fordította, Ariostoról szóló tanulmánynyal, jegyzetekkel ellátta *Radó Antal*.
Két kötet. Füzve 8 K.
Félbőrkötésben 10 K.
-
- Burns Róbert költeményei.** Ford. *Lévay József* 6 K.
Vászonba kötve 7 K 20 f.
-
- Firdúsi Sahnámájából. Szijavus.** Perzsából fordította *Radó Antal*.
Füzve 2 K 40 f. Vászonkötésben 3 K 60 f.
-
- **Zál és Rudabé.** Perzsából fordította *Radó Antal*. Füzve 1 K 20 f.
Vászonkötésben 2 K 40 f.
-
- Goethe. Az ifju Werther keservei.** Ford. *Bajza Jenő*. Füzve 2 K.
Diszkötésben 4 K 80 f.
-
- Kalidásza. Sakuntala.** Hindu dráma. Fordította *Fiók Károly*.
Füzve 2 K 80 f. Vászonba kötve 4 K.
-
- Longfellow költeményeiből.** Makkabéus Judás, Pandora és kisebb költemények. Fordította *Szász Béla* 2 K 80 f.
Vászonkötésben 4 K.
-
- Moore Tamás. Lalla Roukh.** Keleti rege. Angolból fordította *Lehr Zs.* 3 K 20 f. Vászonba kötve 4 K.
-
- Nala és Damajánti** hindu rege a Mabâ-Bhâratából. Szanszkritből ford. *Fiók Károly*. 2 K. Diszkiadás 3 K.
-
- Olasz költőkből.** Fordította *Radó A.* Diszkötésben 3 K 20 f.
-
- Petrarca összes szerelmi szonettjei.** Fordította és magyarázatokkal ellátta *Radó A.* Vászonkötésben 4 K 80 f.
-
- Puskin Sándor. Anyégin Eugén.** Regény versekben. Fordította *Bérczy Mihály*. Diszkötésben 4 K 80 f.
Olesó kiadás 1 K.
-
- Schiller költeményei.** Fordították *Szász Károly, Vargha Gyula* és *Váro F.* 3 K 20 f. Vászonba kötve 4 K.
-
- Svéd költőkből.** Fordította *Győry Vilmos* 4 K 80 f.
Vászonba kötve 5 K 60 f.
-
- Tennyson Alfréd. Király idylljei.** Angolból fordította és bevezette *Szász Károly*. 5 K. Vászonba kötve 6 K.
-
- Wolff Gyula. Tannhäuser.** (Szerelmi ének) ifj. *Neumann Sándor* fordításában. Füzve 4 K. Vászonkötésben 6 K.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent:

Amade L. (Várkonyi) versei. Összegegyűjtötte *Négyessy László* 2 kor.

Arany László költeményei. A délibábok hőse és más költemények
6 kor. Amateur-kötésben 9 kor.

Bacsányi János költeményei válogatott prózai irataival egyetemben. *Toldy Ferencz* 2 kor.

Bajza József összes munkái. Végleges, teljes harmadik kiadás. Sajtó alá rendezte, életrajzzal és jegyzetekkel ellátta dr. *Badics Ferencz*. A költő arczképével. 6 kötet. Nagy nyolczadrétű díszkiadás 30 K. Díszkötésben 40 K. Kis nyolczadrétű kiadás 25 K. Vászonskötésben 35 K.

Berzsenyi Dániel munkái. Kiadja dr. *Heinrich Gusztáv*. (Sajtó alatt).

Csokonai vitéz Mihály válogatott munkái. Sajtó alá rendezte *Bánóczi József*. (Sajtó alatt.)

Czuczor Gergely összes költői művei. Első teljes kiadás. Életrajzzal és jegyzetekkel ellátva sajtó alá rendezte *Zoltvány Irén*. A költő két arcz- és szülővárosának képével. 3 kötet. Kis nyolczadrét kiad. 10 kor. Vászonskötésben 16 kor. Nagy nyolczadrét kiadás 12 kor. Díszkötésben 20 kor.

Garay János összes munkái. Jegyzetekkel és életrajzzal kísérté *Ferenczy József*. Öt kötet 20 kor. Díszkötésben 32 kor.

Gyöngyösi István válogatott poétai munkái. Közli *Toldy Ferencz*. Két kötet. A költő arczképével 3 kor.

Gyulai Pál költeményei. Harmadik bővített kiadás a költő arczképével. Két kötet 8 kor. Díszkötésben 12 kor.

Kisfaludy Károly minden munkái. Hatodik bővített kiadás. Szerkeszté *Bánóczi József*. Hat kötet. A költő arczképével 16 kor. Vászonskötésben 20 kor.

Kisfaludy Sándor minden munkái. Nyolcz kötet. 4. kiadás. Kiadja *Angyal Dávid*. A költő arczképével 24 kor. Vászonskötésben 30 kor.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent:

Kölcsei Kölcsey Ferencz minden munkái. Harmadik bővített kiadás. A költő arcképével. 10 kötet 24 kor.
Hat díszes kötetben aranyvágással 32 kor.

Lukács Mór **munkái.** Összegyűjt. Gyulai Pál. Kiadta a Kisfaludy-társaság. Két kötet 12 kor.

Szentjobi Szabó László költői munkái. Összeszedte Toldy Ferencz. 2 kor.

Szemere Pál munkái. Születése százados emlékünnepeinek alkal-
mából közrebocsátja a Kisfaludy-társaság. Szerkeszti Szvorényi József.
Három kötetben 12 kor.

Tompá Mihály összes költeményei. Négy kötet teljes kiadás a virág-
regékkel együtt, a költő arcképével és életrajzával. Diszkötésben 12 kor.

— **összes költeményei.** Népkiadás egy kötetben, vászonkötésben 4 kor.

— **összes költeményei.** Teljes díszkiadás a költő arcképével. Ren-
dezte és jegyzetekkel kísérte Lévy József. — Az életrajzot írta
Szász Károly. Négy kötet 20 kor. Diszkötésben 30 kor.

— **összes költeményei.** Négy kötetben a virágregékkel együtt, teljes
kiadás a költő arcképével és életrajzával. Diszkötésben 20 kor.

Verseghy Ferencz költeményei. Összeszedte Toldy Ferencz 2 kor.

Virág Benedek minden munkái. A költő arcképével. Teljes kiadás.
6 kötet. 8 kor. Diszkötésben 16 kor.

Vörösmarty Mihály összes munkái. Teljes díszkiadás a költő arck-
képével. Rendezte és jegyzetekkel kísérte Gyulai Pál. Nyolcz kötet.
40 kor. Diszkötésben aranymetszéssel 60 kor.

— **munkái.** Új olcsó díszkiadás. Hat kötet. Díszes kötésben 24 kor.

— **összes költői munkái.** Népkiadás, két kötet. Vászonkötésben 10 kor.

Zrínyi Miklós gr. Szigeti veszedelme, az első, 1651-iki kiadás után.
V. kiad. 2 kor. 80 fill. Fehér vászonba kötve 4 kor.
